

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Η πολιτιστική κληρονομιά της Ηπείρου και η αξιοποίησή της:

Η περίπτωση του Βασιλικού Πωγωνίου

Πτυχιακή εργασία

Γεωργία Κιόση

Αθήνα, 2022

HAROKOPIO UNIVERSITY

**SCHOOL OF ENVIRONMENT, GEOGRAPHY AND APPLIED
ECONOMICS**

**DEPARTMENT OF ECONOMICS AND SUSTAINABLE
DEVELOPMENT**

The cultural heritage of Epirus and its exploitation:

The case of Vasiliko Pogoniou

Bachelor thesis

Georgia Kiosi

Athens, 2022

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

**Ευαγγελία Γεωργιτσογιάννη (Επιβλέπουσα)
Καθηγήτρια, Τμήμα Οικονομίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης,
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο**

**Βασιλική Κωσταρέλλη
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Οικονομίας και Βιώσιμης
Ανάπτυξης, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο**

**Πάρις Τσάρτας
Καθηγητής, Τμήμα Οικονομίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης,
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο**

Η Γεωργία Κιόση (ΑΜ 217080)

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1) Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.
- 2) Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.
- 3) Όπου υφίστανται δικαιώματα άλλων δημιουργών έχουν διασφαλιστεί όλες οι αναγκαίες άδειες χρήσης ενώ το αντίστοιχο υλικό είναι ευδιάκριτο στην υποβληθείσα εργασία.

«Η προφορά του τόπου όπου γεννηθήκαμε μένει στο πνεύμα και την καρδιά μας, όσο και στην ομιλία μας»

Λα Ροσφουκώ, 1613-1680, Γάλλος συγγραφέας

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω ολόθερμα την καθηγήτριά μου, κυρία Ευαγγελία Γεωργιτσογιάννη, για την ευκαιρία που μου έδωσε να εκπονήσω την παρούσα και να εκφραστώ ελεύθερα, αναδεικνύοντας την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου μου. Παράλληλα, θα ήθελα να επισημάνω το γεγονός ότι η αγαστή συνεργασία, η οποία αναπτύχθηκε μεταξύ μας καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου στα πλαίσια των μαθημάτων διδασκαλίας της, αποτέλεσε το έναυσμα, το οποίο με παρακίνησε να επιλέξω εκείνη ευθύς εξ αρχής ως επιβλέπουσα καθηγήτριά μου για την εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας.

Ακολουθώντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά και τους συνεπιβλέποντες της παρούσας, κυρία Κωσταρέλλη και κύριο Τσάρτα, αφενός, διότι οι διαλέξεις τους αποτέλεσαν προσωπική πηγή έμπνευσης κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο και αφετέρου, για την πάντοτε υποστηρικτική διάθεσή τους προς το πρόσωπό μου, σε όλες τις περιπτώσεις κατά τις οποίες κρίθηκε αναγκαία η προσφυγή στη βοήθειά τους.

Επιπλέον, θα ήθελα να εκφράσω εγκάρδιες ευχαριστίες προς τη συγχωριανή μου, Αναστασία Χρήστου, για την παροχή βιβλιογραφικού υλικού και πολύτιμων πληροφοριών σχετικά με τα ήθη, τα έθιμα και την ιστορία του τόπου μας, χωρίς τη βοήθεια της οποίας, πιθανότατα, δεν θα είχε ολοκληρωθεί η συγγραφή της παρούσας εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να εκφράσω εγκάρδιες ευχαριστίες προς την οικογένειά μου και τον σύντροφό μου Δημήτρη Γιαννηβασίλη για την συνεχή παροχή υποστήριξης προς το πρόσωπό μου καθ' όλη την περίοδο συγγραφής της παρούσας, αλλά και καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Τέλος, οφείλω να ευχαριστήσω από καρδιάς και τον αγαπημένο μου φίλο, συνάδελφο και συμφοιτητή, κύριο Χρήστο Αλεβίζο, καθώς με δική του παρότρυνση πραγματοποιήθηκε το -ουτοπικό εν πρώτοις- όνειρο της εισαγωγής μας δια κατατακτήριων εξετάσεων στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο με σκοπό τη λήψη δεύτερου πτυχίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη στα Ελληνικά.....	8
Περίληψη στα Αγγλικά.....	9
Συντομογραφίες.....	10
Εισαγωγή.....	11
Κεφ. 1 : Η Περιφέρεια Ηπείρου.....	15
1.1. Γεωγραφική και γεωμορφολογική προσέγγιση.....	15
1.2. Ιστορικά στοιχεία και σημαίνουσες προσωπικότητες.....	17
1.3. Ο λαϊκός πολιτισμός, ήθη και έθιμα.....	20
1.4. Πολιτιστική κληρονομιά και λαογραφία της Ηπείρου.....	25
Κεφ. 2 : Το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου.....	34
2.1. Γεωγραφική και γεωμορφολογική προσέγγιση.....	34
2.2. Ιστορικά στοιχεία και σημαίνουσες προσωπικότητες του Βασιλικού.....	39
2.3. Έθνη, έθιμα και παραδόσεις του Βασιλικού.....	54
2.4. Στοιχεία της μουσικής, οικιστικής και λαϊκής παράδοσης του Βασιλικού.....	58
Κεφ. 3 : Στοιχεία για την Πολιτιστική Κληρονομιά του Βασιλικού με βάση τις συνεντεύξεις.....	66
Κεφ. 4 : Συμπεράσματα - Προτάσεις για αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του Βασιλικού.....	72
4.1. Σχεδιασμός οργανωμένων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.....	72
4.2. Διοργάνωση καλλιτεχνικών και πολιτιστικών δράσεων.....	73
4.3. Ανάπτυξη συνεργασιών του Δήμου, ανάπτυξη πολιτιστικών στρατηγικών και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και των μέσων επικοινωνίας	75
Συμπεράσματα	78
Βιβλιογραφία	82
Παράρτημα Α'.....	88
Παράρτημα Β'.....	92
Παράρτημα Γ'.....	98

Περίληψη στα Ελληνικά

Η Ήπειρος ήταν ανέκαθεν γνωστή ως ένα εκ των σημαντικότερων και πλουσιότερων λαογραφικών και γλωσσολογικών κέντρων του ελληνικού πολιτισμού. Η πολιτιστική κληρονομιά του σπουδαίου αυτού τμήματος της ελληνικής γης διατηρείται αλώβητη έως και τις μέρες μας και εδράζεται χρονικά στη μακρινή αρχαιότητα και συγκεκριμένα, στην περίοδο εκείνη κατά την οποία ο ηπειρωτικός χώρος αποτελούσε την πρώτη κοιτίδα του ελληνισμού με επίκεντρο το Ιερό της Δωδώνης, το αρχαιότερο κατά την παράδοση μαντείο της ελληνικής επικράτειας.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία επιχειρεί μια συνοπτική και αδρομερή παρουσίαση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ηπείρου, ενώ παράλληλα ενδιατρίβει στον εντοπισμό και την ανάδειξη των ιδιαίτερων πολιτιστικών στοιχείων του χωριού Βασιλικό του Δήμου Πωγωνίου. Η ιστορία του Βασιλικού χάνεται στα βάθη των αιώνων, καθώς σύμφωνα με τα ευρήματα της αρχαιολογικής σκαπάνης εντοπίστηκαν τάφοι, οι οποίοι χρονολογούνται προ του 9^{ου} π.Χ. αιώνα και νομίσματα της εποχής του Πύρρου. Η ύπαρξη βυζαντινών και μεταβυζαντινών εκκλησιών στο χωριό καθιστά βεβαία την απαρέγκλιτη και αδιάκοπη ύπαρξή του προϊόντος του χρόνου. Το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου χαρακτηρίζεται για τα ιδιαίτερα πολιτιστικά του στοιχεία, με σημαντικότερα εξ αυτών την ύπαρξη βυζαντινών και μεταβυζαντινών εκκλησιών, το ιστορικό πέραςμα του Κοσμά του Αιτωλού το έτος 1776, την εγκατάσταση και διδασκαλία σε αυτό του Ιερομονάχου Καραλή, τη γέννηση του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα και την μετέπειτα μετατροπή της οικίας του σε μουσείο. Ιδιαίτερα αξιομνημόνευτο είναι το φυσικό κάλλος του χωριού, το οποίο συμπληρώνουν η κεντρική πλατεία με τα πανύψηλα δέντρα και η πυκνή βλάστηση, η οποία κατακλύζει τα σπίτια και τους δρόμους.

Λέξεις κλειδιά: Ήπειρος, Βασιλικό Πωγωνίου, Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηναγόρας, Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, αξιοποίηση πολιτιστικής κληρονομιάς

Περίληψη στα Αγγλικά

Epirus has always been known as one of the most important and richest folklore and linguistic centers of Greek culture. The cultural heritage of this great part of the Greek land is preserved unscathed to this day and is established in time in distant antiquity and specifically, in the period in which the continental area was the first cradle of Hellenism centered on the Sanctuary of Dodoni, the most ancient according to tradition, oracle of the Greek territory.

This thesis attempts a synoptic presentation of the cultural heritage of Epirus, while at the same time it seeks to identify and highlight the special cultural elements of the village of Vasiliko in the Municipality of Pogoni. The history of Vasiliko is lost in the depths of the centuries, as according to the findings of the archaeological dig, tombs were identified, which date back to the 9th B.C. century and coins of the Pyrrhic era. The existence of Byzantine and post-Byzantine churches in the village makes certain the inescapable and uninterrupted existence of Vasiliko over the years. The village of Vasiliko Pogoniou is characterized by its special cultural elements, the most important of which are the existence of Byzantine and post-Byzantine churches, the historical passage of Kosmas Aitolos in the year 1776, the settlement and teaching of the Hieromonk Karalis, the birth of the Ecumenical Patriarch Athenagoras and the subsequent conversion of his house into a museum. Particularly memorable is the natural beauty of the village, which is complemented by the central square with the towering trees and the dense vegetation, which overwhelms the houses and the streets.

Keywords: Epirus, Vasiliko Pogoniou, Ecumenical Patriarch Athenagoras, Saint Kosmas Aitolos, utilization of cultural heritage

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ/ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

αι.	αιώνας
ΑΠΘ	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Αρχιμ.	Αρχιμανδρίτης
βιβλ.	βιβλίο
βλ.	βλέπε
ΕΚΠΑ	Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
επ.	επόμενο/α
επιμ.	επιμέλεια
επόπτ.	επόπτης
μτφρ.	μετάφραση
μ.Χ.	μετά Χριστόν
ο.π.	όπως παραπάνω
παρ.	παράγραφος
πρβλ.	παραβλέπε
π.Χ.	προ Χριστού
σ.	σελίδα
σσ.	σελίδες
υπ' αριθμ.	υπ' αριθμόν

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ήπειρος ήταν ανέκαθεν γνωστή ως ένα εκ των σημαντικότερων και πλουσιότερων λαογραφικών και γλωσσολογικών κέντρων του ελληνικού πολιτισμού (Μερλιέ Μ., 1935). Η πολιτιστική κληρονομιά του σπουδαίου αυτού τμήματος της ελληνικής γης εδράζεται χρονικά στη μακρινή αρχαιότητα και συγκεκριμένα, στην περίοδο εκείνη κατά την οποία ο ηπειρωτικός χώρος αποτελούσε την πρώτη κοιτίδα του ελληνισμού με επίκεντρο το Ιερό της Δωδώνης, το αρχαιότερο κατά την παράδοση μαντείο της ελληνικής επικράτειας (Βερτόδουλος Α., 1995). Η εν λόγω πολιτιστική κληρονομιά διατηρείται αλώβητη έως και τις μέρες μας, αποτελώντας ανεξάντλητη πηγή δύναμης για τους ξενιτεμένους Ηπειρώτες, συνδετικό κρίκο με την πατρογονική τους γη και κινητήριο δύναμη για συγκέντρωση και συνεργασία ιθυνόντων και λαού σε κρίσιμες στιγμές για την πατρίδα, όπως επί παραδείγματι η περίοδος της Κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης (Νταλαμάγκας Α., 2002).

Η γη της Ηπείρου κατοικήθηκε για πρώτη φορά κατά την Παλαιολιθική περίοδο, γεγονός το οποίο αποδεικνύεται από ευρήματα ζωής Homo Sapiens στη Βραχοσκεπαστή (Σπήλαιο) Ασπροχάλικο της κοιλάδας του ποταμού Λούρου και στην περιοχή της Καστρίτσας Ιωαννίνων (Hammond N.G.L., 1997). Μάλιστα, σχετικά με την πολιτιστική κληρονομιά της Ηπείρου, ιδιαίτερα αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι τύμβοι της περιόδου εκείνης ομοιάζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό με τους μυκηναϊκούς, στοιχείο το οποίο αποδεικνύει την ύπαρξη συγγένειας μεταξύ των Ηπειρωτών της Παλαιολιθικής και Νεολιθικής εποχής και των Μυκηναίων της εποχής του Χαλκού (Νικολαΐδης Κ., 1995). Κατά την Πρωτοβυζαντινή περίοδο (330-610 μ.Χ.) η Ήπειρος συμπεριελήφθη στα εδάφη του βυζαντινού κράτους, ενώ μετά την πολιορκία και την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το έτος 1204 ο Μιχαήλ Α΄ Κομνηνός Δούκας την κατέλαβε, ιδρύοντας το Δεσποτάτο της Ηπείρου, με πρωτεύουσα την Άρτα. Άξιο μνείας είναι το γεγονός ότι, παρά την εναλλαγή κατακτητών και διοικήσεων, η Ήπειρος διατήρησε την ακεραιότητα του ελληνικού πληθυσμού της (Βακαλόπουλος Κ., 2007).

Από τον 17^ο αιώνα και εντεύθεν πολυάριθμοι έμποροι από σημαντικές πόλεις και χωριά της Ηπείρου, όπως λόγου χάρη το Μέτσοβο, τα Ιωάννινα και το Ζαγόρι,

συνέβαλαν τα μέγιστα στην πνευματική αναβάθμιση της περιοχής δια της ανέγερσης σχολείων και βιβλιοθηκών. Η πολιτιστική κληρονομιά της Ηπείρου περιλαμβάνει (μεταξύ άλλων) ιστορικά και θρησκευτικά μνημεία υψίστης αρχαιολογικής και ιστορικής σημασίας, με σπουδαιότερα εξ αυτών το Αρχαίο Θέατρο και το Μαντείο της Δωδώνης, την Αρχαία Νικόπολη, την μεγαλύτερη σε έκταση πόλη της αρχαίας Ελλάδας, το Νεκρομαντείο του Αχέροντα, την πόλη των Αρχαίων Γιτάνων, το ρωμαϊκό νεκροταφείο της Μαζαρακιάς, την αρχαία Κασσώπη, τα βυζαντινά κάστρα, τις βυζαντινές εκκλησίες και τα μοναστήρια, τα πέτρινα γεφύρια, καθώς επίσης και πολυάριθμους ιστορικούς χώρους, στους οποίους έλαβαν χώρα σημαντικά ιστορικά γεγονότα (Μανιατόπουλος Π., 2021).

Πέραν της υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς, την οποία συναπαρτίζουν τα κτίρια, τα κτίσματα, τα ιστορικά μνημεία και τα αντικείμενα, εξίσου άξια επισήμανσης είναι και η άυλη πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου, την οποία συναπαρτίζουν οι παραδόσεις, η λαογραφία, οι παραδοσιακές τέχνες, τα ήθη και τα έθιμα, οι τελετές, οι πεποιθήσεις, οι γνώσεις σχετικά με τη φύση και το σύμπαν και η γλώσσα (Γαϊδατζή Φ., 2021). Δεδομένων αυτών, καθίσταται σαφές ότι πολυάριθμα στοιχεία ενός πολιτισμού είναι άυλα, όπως επί παραδείγματι, το τραγούδι, ο χορός, η μουσική, το θέατρο, τα παραμύθια, οι γεύσεις και η κουζίνα, οι γλώσσες, οι παραδόσεις και οι χειροτεχνίες. Όλα τα ανωτέρω αποτελούν εκφάνσεις και μορφές πολιτισμού, οι οποίες είναι αδύνατον να διασωθούν σε φυσική μορφή, όπως λόγου χάρη με την εναπόθεσή τους εντός ενός μουσειακού περιβάλλοντος. Ο πολιτισμός ως φαινόμενο ζωντανό και αενάως εξελισσόμενο δεν περιλαμβάνει μόνον τα υλικά, τα απτά και φυσικά προϊόντα του, αλλά και όλα τα άυλα στοιχεία που έχουν κληρονομήσει οι νεότερες γενιές από τις προηγούμενες (Williams R., 1994).

Πιο αναλυτικά, αναφορικά με την άυλη πολιτιστική της κληρονομιά, η Ήπειρος διαθέτει σπουδαία φυσικά αξιοθέατα, τοπία μείζονος αισθητικής αξίας και εκτεταμένη παράκτια ζώνη τετρακοσίων τριάντα (430) χιλιομέτρων, η οποία προσφέρεται για την ανάπτυξη πολυάριθμων μορφών τουρισμού. Ειδικότερα, ο Αμβρακικός κόλπος, ο οποίος εδράζεται μεταξύ των Νομών Άρτας, Πρέβεζας και Αιτωλοακαρνανίας, είναι ιδιαίτερα γνωστός για την υψίστης σημασίας βιολογική, επιστημονική, γεωμορφολογική, οικολογική και εκπαιδευτική αξία του. Εν συνεχεία,

το ηπειρώτικο πολυφωνικό τραγούδι, συγκαταλέγεται στα σημαντικότερα δείγματα του ρεπερτορίου της παγκόσμιας πολυφωνικής μουσικής, αποτελώντας ζωντανή παράδοση των παραμεθορίων Ηπειρωτών, καθώς επίσης και της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας, το οποίο ενεγράφη στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς το έτος 2016 (Λώλης Κ., 2006). Επιπροσθέτως, οι κάτοικοι της Ηπείρου διακρίνονται για την μακρόχρονη ενασχόλησή τους με την παραδοσιακή χειροτεχνία πάσης φύσεως και πρωτίστως, την πέτρινη τοιχοποιία και την τέχνη της αργυροχρυσοχοΐας, της οποίας οι απαρχές τοποθετούνται στα πρώιμα μεταβυζαντινά χρόνια (Νούτσου Μ., 2017).

Η παρούσα πτυχιακή εργασία επιχειρεί μια συνοπτική και αδρομερή παρουσίαση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ηπείρου, ενώ παράλληλα ενδιατρίβει στον εντοπισμό και την ανάδειξη των ιδιαίτερων πολιτιστικών στοιχείων του χωριού Βασιλικό του Δήμου Πωγωνίου. Πιο συγκεκριμένα, η ιστορία του Βασιλικού χάνεται στα βάθη των αιώνων, καθώς σύμφωνα με τα ευρήματα της αρχαιολογικής σκαπάνης εντοπίστηκαν τάφοι, οι οποίοι χρονολογούνται προ του 9^{ου} π.Χ. αιώνα και νομίσματα της εποχής του Πύρρου (Πεκλάρης Μ., 2006). Η ύπαρξη βυζαντινών και μεταβυζαντινών εκκλησιών στο χωριό καθιστά βεβαία την απαρέγκλιτη και αδιάκοπη ύπαρξή του προϊόντος του χρόνου. Το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου χαρακτηρίζεται για τα ιδιαίτερα πολιτιστικά του στοιχεία, με σημαντικότερα εξ αυτών την ύπαρξη βυζαντινών και μεταβυζαντινών εκκλησιών, το ιστορικό πέρασμα του Κοσμά του Αιτωλού το έτος 1776, την εγκατάσταση και διδασκαλία σε αυτό του Ιερομονάχου Καραλή, τη γέννηση του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα και την μετέπειτα μετατροπή της οικίας του σε μουσείο. Ακολούθως, ιδιαίτερα αξιομνημόνευτο είναι το φυσικό κάλλος του χωριού, το οποίο συμπληρώνουν η κεντρική πλατεία με τα πανύψηλα δέντρα και η πυκνή βλάστηση, η οποία κατακλύζει τα σπίτια και τους δρόμους (Πεκλάρης Μ., 2006).

Η υπό κρίση πτυχιακή εργασία διαρθρώνεται σε τέσσερα (4) κεφάλαια. Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο πραγματοποιείται μνεία στη γεωμορφολογία, την ιστορία, την πολιτιστική κληρονομιά, την οικονομία και την αγροτική παραγωγή της Ηπείρου. Περαιτέρω, στο δεύτερο κεφάλαιο, πραγματοποιείται ιστορική και λαογραφική προσέγγιση του χωριού Βασιλικό Πωγωνίου, ενώ παράλληλα πραγματοποιείται

αναφορά στα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού. Ακολουθώντας, στο τρίτο κεφάλαιο, επιχειρείται καταγραφή των δράσεων που έχουν λάβει χώρα με σκοπό την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του χωριού και παρατίθενται τα στοιχεία τα οποία ανέκυψαν από την παραχώρηση συνεντεύξεων στα πλαίσια διεξαχθείσας ποιοτικής έρευνας. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο προτείνονται εκείνες οι στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης, οι οποίες θα συμβάλλουν στην πολύπλευρη τόνωση του τόπου εξ όψεως οικονομίας, κοινωνίας, τουρισμού και περιβάλλοντος.

ΚΕΦ. 1 : Η Περιφέρεια Ηπείρου

1.1. Γεωγραφική και γεωμορφολογική προσέγγιση

Η Περιφέρεια Ηπείρου καταλαμβάνει το βορειοδυτικό τμήμα της Ελλάδας, συνορεύοντας βορειοανατολικά με τη Δυτική Μακεδονία, νοτιοανατολικά με τη Θεσσαλία, νότια με τη Δυτική Ελλάδα και δυτικά με τα νησιά του Ιονίου Πελάγους. Το βορειοδυτικό τμήμα της Ηπείρου συνορεύει με την Αλβανία, ενώ το δυτικό γειτνιάζει με την Ιταλία μέσω του λιμένα της Ηγουμενίτσας. Η Περιφέρεια Ηπείρου έχει έκταση 9.203 τ.χλμ. καταλαμβάνοντας το 6,97% της συνολικής έκτασης της χώρας, ενώ απαρτίζεται από τις περιφερειακές ενότητες (Π.Ε.) Άρτας, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων και Πρεβέζης. Στην πόλη των Ιωαννίνων βρίσκεται η έδρα της Περιφέρειας.

Το μεγαλύτερο μέρος της επιφάνειας της Ηπείρου χαρακτηρίζεται ορεινό με ειδοποιό διαφορά του τις βαθιές χαράδρες και τα φαράγγια, όπως επί παραδείγματι του Βίκου, του Αράχθου και του Αχέροντα, καθώς επίσης και τις οροσειρές και τα βουνά, με σπουδαιότερα εξ αυτών τα Τζουμέρκα, την Τύμφη, τον Σμόλικα, τον Γράμμο, το Μιτσικέλι, την Μουργκάνα, το Σούλι και τα όρη του Μετσόβου (Facaros D., 2020). Πέραν του ορεινού της ανάγλυφου, η γεωμορφολογία της Ηπείρου χαρακτηρίζεται και για την αφθονία των επιφανειακών υδάτων με κυριότερα υδρολογικά γνωρίσματα τους ποταμούς Αχέροντα, Αώο, Άραχθο, Καλαμά και Λούρο, την λίμνη Παμβώτιδα των Ιωαννίνων, τη λίμνη Τζαραβίνα, τη Δρακόλιμνη στα Ζαγοροχώρια, τη λίμνη Ζηρού, τις τεχνητές λίμνες Πηγών Αώου και Πουρναριού, τη λίμνη Καλοδικίου στην Θεσπρωτία, τα έλη Ροδιάς-Σαλαώρας, καθώς επίσης και πολυάριθμες ακόμη μεγάλες πηγές (Νικολάου Ε., 2011). Άξιο επισήμανσης είναι το γεγονός ότι η γη της Ηπείρου δεν διαθέτει μεγάλες πεδιάδες. Τούτου δοθέντος, ως μοναδικές πεδινές εκτάσεις σημειώνονται εκείνες του Αράχθου στην Άρτα, του Καλαμά στη Θεσπρωτία, του Αώου στην Κόνιτσα, του Μαργαριτίου στη Θεσπρωτία, του Λούρου στην Πρέβεζα και του Αχέροντα στην Πρέβεζα και τη Θεσπρωτία (Παπανικολάου Δ., 2015).

Από γεωμορφολογικής άποψης η Περιφέρεια Ηπείρου χωρίζεται σε τέσσερις (4) ζώνες:

α) την παράκτια ζώνη των περιφερειακών ενοτήτων (Π.Ε.) Θεσπρωτίας και Πρεβέζης, η οποία διακρίνεται για την εξαιρετική τουριστική της άνθηση, την ανάπτυξη αλιευτικών δραστηριοτήτων και την πραγματοποίηση θαλάσσιων μεταφορών, διαθέτοντας σπουδαίες αναπτυξιακές δυνατότητες,

β) τη ζώνη των ορεινών όγκων των περιοχών του Ζαγορίου, του Μετσόβου, της Κόνιτσας, της βόρειας, κεντρικής και νότιας περιοχής των Τζουμέρκων, η οποία παρουσιάζει δυνατότητες περαιτέρω τουριστικής ανάπτυξης, δεδομένων των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει, όπως επί παραδείγματι τις περιοχές φυσικού κάλλους, τα πέτρινα γεφύρια, τους παραδοσιακούς οικισμούς και την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά,

γ) τη ζώνη γεωργικής γης με δυνατότητα υψηλής απόδοσης, η οποία περιλαμβάνει τμήματα των περιφερειακών ενοτήτων (Π.Ε.) Πρέβεζας και Άρτας, στην οποία συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος των αρδευτικών έργων της περιφέρειας και

δ) την ευρύτερη ζώνη των ορεινών και ημιορεινών περιοχών, η οποία αποτελεί την πλέον εκτεταμένη με περιορισμένες, εντούτοις, αναπτυξιακές δυνατότητες λόγω της ορεινότητας και τραχύτητας του εδάφους και της γεωγραφικής απομόνωσης (Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π. Περιφέρειας Ηπείρου, 2018).

Οι μεγαλύτερες δασικές εκτάσεις της γης της Ηπείρου βρίσκονται στις περιφερειακές ενότητες (Π.Ε.) Άρτας και Ιωαννίνων. Ειδικότερα, στην περιφερειακή ενότητα (Π.Ε.) Άρτας οι εκμεταλλεύσιμες δασικές εκτάσεις εδράζονται στο βόρειο και βορειοδυτικό τμήμα και πρόκειται, κυρίως, για έλατα και βαλανιδιές. Από την άλλη πλευρά, οι μεγαλύτερες εκμεταλλεύσιμες δασικές εκτάσεις της περιφερειακής ενότητας (Π.Ε.) Ιωαννίνων εντοπίζονται στο βόρειο και βορειοανατολικό τμήμα, κυρίως στις περιοχές της Κόνιτσας, του Ζαγορίου και του Μετσόβου, αποτελούμενες από έλατα, πεύκα, βαλανιδιές, οξυές και άλλα αειθαλή δένδρα. Τέλος, η γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας της Ηπείρου εντοπίζεται στις περιφερειακές ενότητες Άρτας και Πρεβέζης, ενώ επισημαίνεται το γεγονός ότι σταθερά αρδευόμενες εκτάσεις υπάρχουν, πρωτίστως, στις πεδιάδες της Άρτας και της Πρέβεζας, βόρεια της Ηγουμενίτσας, στην κοιλάδα του Αχέροντα και στο κεντρικό τμήμα της περιφερειακής ενότητας (Π.Ε.) Ιωαννίνων (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2000).

1.2. Ιστορικά στοιχεία και σημαίνουσες προσωπικότητες

Η Ήπειρος εκτιμάται ότι κατοικήθηκε ήδη εξ αρχαιοτάτων χρόνων, καθώς οι ιστορικές πηγές αναφέρουν ως πρώτους κατοίκους της τους Πελασγούς. Πιο αναλυτικά, η αρχαιολογική σκαπάνη στην περιοχή της Κορυτσάς έφερε στο φως σκελετούς, οι οποίοι εκτιμάται ότι αποτελούν κατάλοιπα του μυκηναϊκού πολιτισμού, ενώ αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο Όμηρος πραγματοποιεί στα έργα του μνείες σε ηπειρωτικά φύλα, όπως επί παραδείγματι τους Θεσπρωτούς. Οι βασιλείς της Ηπείρου ανήγαγαν την καταγωγή τους στον Αχιλλέα, αφορμώμενοι από τον γιο του, τον Νεοπτόλεμο, ο οποίος απέκτησε με την Ανδρομάχη τον Μολοσσό, γενάρχη των Μολοσσών, οι οποίοι κατέστησαν το επικρατέστερο ηπειρωτικό φύλο, όταν μετακινήθηκαν από την κοιτίδα τους, τη Δυτική Μακεδονία και τη Βόρεια Ήπειρο και εγκαταστάθηκαν στην Κεντρική Ήπειρο, εκτοπίζοντας τους παλαιότερους κατοίκους Θεσπρωτούς (Βακαλόπουλος Κ., 2003).

Το όνομα Ήπειρος ή Άπειρος, όπως συνήθως αποκαλείτο, σημαίνει στεριά. Ο ηπειρωτικός χώρος εμφανίζεται για πρώτη φορά στην ελληνική ιστορία κατά τον 8^ο - 7^ο αι. π.Χ., όταν οι Κορίνθιοι ίδρυσαν στα παράλια της Ηπείρου τις αποικίες τους, αρχίζοντας από τη Λευκάδα και την Κέρκυρα. Καθίσταται αναγκαίο να επισημανθεί ότι κατά τη διάρκεια του 4^{ου} αιώνα π.Χ. η Ήπειρος έλαβε μέρος στο παιχνίδι των μεγάλων δυνάμεων της εποχής, ενώ έκτοτε -και κατά μείζονα λόγο επί των ημερών του βασιλιά Φιλίππου της Μακεδονίας- ξεκίνησε η ενεργός και ουσιαστική συμμετοχή της στα ελληνικά πράγματα (Veΐκου Μ., 2012). Ο βασιλιάς Φίλιππος το έτος 352 π.Χ. προσάρτησε στη Μακεδονία την περιοχή της Τυμφαίας ή Στυμφαίας, η οποία εκλαμβάνεται από πολυάριθμους συγγραφείς ως περιοχή της Ηπείρου. Αργότερα, η Ήπειρος κατέστη ρωμαϊκή επαρχία, με μοναδικό σπουδαίο γεγονός για τον γεωγραφικό της χώρο καθ' όλη τη διάρκεια των ρωμαϊκών χρόνων την ίδρυση της Νικοπόλεως, η οποία σηματοδοτεί τον εκχριστιανισμό της περιοχής, κατόπιν επισκέψεως του Αποστόλου Παύλου (Μακρής Ε., 2013).

Εν συνεχεία, με την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους, ο Μιχαήλ Α΄ ο Κομνηνός ίδρυσε το Δεσποτάτο της Ηπείρου, το οποίο εμπεριείχε όχι μόνο την περιφέρεια της Ηπείρου, όπως την γνωρίζουμε και την εκλαμβάνουμε σήμερα, αλλά

ακόμη και τις περιοχές που εκτείνονται έως το Δυρράχιο, τη Ναύπακτο, την Αιτωλοακαρνανία και τη Δυτική Θεσσαλία, ενώ πρωτεύουσά του ορίστηκε η Άρτα και αξιόλογα κέντρα του τα Βελλάγραδα (Βεράτι), η Βόνιτσα και τα Ιωάννινα (Nicol D., 1997). Επί των ημερών του Δεσπότη της Ηπείρου Μιχαήλ Β΄ Κομνηνού Δούκα ανεγέρθηκαν στην Άρτα οι περίφημες εκκλησίες, ενώ μετά το θάνατό του η Ήπειρος κατέστη τμήμα της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Το έτος 1431 οι Τούρκοι κατέλαβαν τα Ιωάννινα, ενώ η κατάληψη ολόκληρης της Ηπείρου ολοκληρώθηκε το έτος 1460 επί Μουράτ του Β΄. Από τις πρώτες κιόλας ημέρες της υποδούλωσης της Ηπείρου στον οθωμανικό ζυγό πολυάριθμες περιοχές κατάφεραν να αποσπάσουν σημαντικά προνόμια από τους Οθωμανούς αξιωματούχους (Nicol D., 1997). Ως εκ τούτου, οι υποδουλωμένοι Ηπειρώτες, μη έχοντας τη δυνατότητα να τραφούν από την άγωνα και ορεινή τους γη, κατάφεραν να αναπτύξουν σημαντική εμπορική δραστηριότητα, η οποία επεκτάθηκε ακόμη και στο εξωτερικό (Donald N., 1991).

Κατά τον 15^ο αιώνα πολλές περιοχές της Ηπείρου, όπως τα Ζαγοροχώρια, το Συρράκο και οι Καλαρρύτες, γνώρισαν σπουδαία οικονομική άνθηση, ενώ τα Ιωάννινα κατέστησαν ένα εκ των σπουδαιότερων πνευματικών κέντρων, μια (σχεδόν) σύγχρονη ευρωπαϊκή πόλη, γεγονός το οποίο συνάγεται από τη ρήση της λαϊκής μούσας *«πρώτη στ' άρματα, στα γρόσια και στα γράμματα»*. Επιπροσθέτως, η Άρτα διέθετε σπουδαία σχολή, ενώ η Μοσχόπολη, η σπουδαιότερη πνευματική εστία ολόκληρου του υποδουλωμένου Ελληνισμού, απαριθμούσε το έτος 1713 εβδομήντα (70) εγγράμματους κληρικούς, ενώ το έτος 1730 διέθετε τυπογραφείο με βενετικής τέχνης πιεστήρια και τυπογραφικά στοιχεία και ανώτερη σχολή - Ακαδημία (Μαρτινιανός Ι., 1957).

Ο γεωγραφικός χώρος της Ηπείρου ανέδειξε σπουδαίους εθνικούς ευεργέτες, όπως ο Μπάγκας από την Κορυτσά, οι Σιναίοι από την Μοσχόπολη, ο Χρηστάκης Ζωγράφος από το Αργυρόκαστρο, ο τραπεζίτης Γεώργιος Ζαρίφης, ο έμπορος στη Βενετία Σπύρος Στράτης, ο εξίσου απόδημος στη Βενετία έμπορος Σπύρος Ρίζος και ο Γεώργιος Σίνας, ο οποίος διετέλεσε διευθυντής της Εθνικής Τράπεζας της Αυστρίας και συγκαταλέγεται στους σπουδαίους ευεργέτες της Ελλάδας, καθώς ανήγειρε μαζί με τους γιους του την Ακαδημία Αθηνών, το Εθνικό Αστεροσκοπείο και την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Μπαράς Β., 1966). Παράλληλα, αξίζει να σημειωθούν τα

ονόματα μεγάλων Ηπειρωτών εθνικών ευεργετών, όπως λόγου χάρη η οικογένεια Αβέρωφ, η οικογένεια Τοσίτσα, ο Νικόλαος Στουρνάρης, ο Κωνσταντίνος Μπέλιος ή Βέλλιος, ο Έλληνο-αυστριακός, βλαχικής καταγωγής, ευεργέτης Νικόλαος Δούμπας, ο Ιωάννης Γεννάδιος και ο Μάνθος και Γεώργιος Ριζάρης (Παπασταύρος Α., 2010).

Επιπλέον, η γη της Ηπείρου ανέδειξε σπουδαίους διδασκάλους του γένους και λαμπρούς λόγιους, όπως επί παραδείγματι ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, ο οποίος χαρακτηρίστηκε ως αναμορφωτής της εκπαίδευσης στη Βόρεια Ήπειρο, ο Χρύσανθος Ηπειρώτης, ο Σεβαστός Λεοντιάδης, ο Γρηγόριος Μοσχοπολίτης, διδάσκοντες στην Ακαδημία της Μοσχόπολης και εκπρόσωποι της πνευματικής κίνησης του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, καθώς επίσης και ο ιερομόναχος Γρηγόριος Κωνσταντινίδης, ο οποίος αποτελεί μεγάλο ευεργέτη για την εκπαιδευτική και πνευματική ζωή της Μοσχόπολης, καθώς μετέφερε και εγκατέστησε από την Βενετία στη Μοσχόπολη το περίφημο Τυπογραφείο, το έτος 1730. Στις αξιόλογες πνευματικές προσωπικότητες της Ηπείρου συγκαταλέγεται και ο Θεόδωρος Καβαλλιώτης, ο οποίος διετέλεσε διευθυντής της περίφημης Ακαδημίας, αφήνοντας σπουδαίο εκπαιδευτικό και διδακτικό έργο, καθώς επίσης και ο μαθητής του Δανιήλ Μοσχοπολίτης, του οποίου η σπουδαιότητα έγκειται στο γεγονός ότι συνέγραψε πρώτος τετράγλωσσο λεξικό στην ελληνική, τη βλαχική, τη βουλγαρική και την αλβανική γλώσσα, αποσκοπώντας στον εξελληνισμό των μη ελληνόφωνων πληθυσμών της βαλκανικής χερσονήσου (Κερκίδης Ε., 1989).

Τέλος, σπουδαία υπήρξε η συμβολή των Ηπειρωτών και στους αγώνες για την αποτίναξη του οθωμανικού ζυγού και την προετοιμασία της Επανάστασης. Ειδικότερα, σημαντική υπήρξε η μορφή και η συμβολή των σκληροτράχηλων και εμπειροπόλεμων Σουλιωτών, οι οποίοι τον Δεκέμβριο του 1820 επιτέθηκαν στους Τούρκους, αποκόπτοντας κάθε επικοινωνία τους με τις πόλεις της Άρτας, της Πρέβεζας και των Ιωαννίνων, καταφέροντας να τους αποδεκατίσουν στη θέση Πέντε Πηγάδια της σημερινής περιφερειακής ενότητας (Π.Ε.) Πρέβεζας. Επιπροσθέτως, η συμβολή των Ηπειρωτών στις προσπάθειες ίδρυσης, επάνδρωσης και εξάπλωσης της Φιλικής Εταιρείας υπήρξε καθοριστική, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι δύο εκ των τριών ιδρυτικών μελών της μυστικής οργάνωσης ήταν Ηπειρώτες. Πιο αναλυτικά, ο Νικόλαος Σκουφάς καταγόταν από το Κομπότι της Άρτας και ο Αθανάσιος Τσακάλωφ από

τα Ιωάννινα. Εν κατακλείδι, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι ακόμη και το τρίτο εκ των ιδρυτικών μελών της Φιλικής Εταιρείας, ήτοι ο Εμμανουήλ Ξάνθος, είχε αναπτύξει άρρηκτους δεσμούς με την Ήπειρο στα πλαίσια των τότε ασκούμενων εμπορικών του δραστηριοτήτων (Σπανδάγος Ε., 2018).

1.3. Ο λαϊκός πολιτισμός, ήθη και έθιμα

Η κοινωνική ζωή της Ηπείρου επηρεάστηκε υπέρμετρα από την μετανάστευση, η οποία προέβαλε ως μονόδρομος και αδήριτη ανάγκη, εξαιτίας αφενός, της πετρώδους σύστασης του εδάφους της περιοχής, η οποία καθιστούσε δυσχερείς τις προσπάθειες σίτισης και επιβίωσης και αφετέρου, της βαρβαρότητας των κατακτητών. Μέχρι και τα μέσα του 19^{ου} αιώνα το μυστήριο του γάμου τελείτο σε πολύ μικρή ηλικία, καθώς οι γονείς θεωρούσαν ότι μέσω αυτής της πρακτικής θα δέσμευαν τα παιδιά τους ισοβίως, αποκλείοντας κάθε πιθανότητα να μετοικήσουν στο εξωτερικό. Μάλιστα, επισημαίνεται στο σημείο αυτό ότι σε ορισμένα χωριά του Πωγωνίου τα παιδιά μνηστεύονταν σε ηλικία τεσσάρων (4) έως επτά (7) ετών τα αγόρια και τριών (3) έως τεσσάρων (4) ετών τα κορίτσια με ανταλλαγή δαχτυλιδιών. Ιδιαίτερα συχνό ήταν το φαινόμενο κατά το οποίο ο σύζυγος μετοικούσε στο εξωτερικό, με συνέπεια είτε ο γάμος να ολοκληρώνεται με την επιστροφή του, είτε να μην ολοκληρώνεται, στην περίπτωση κατά την οποία παρέμενε στην ξενιτιά (Δεύτος Θ., 2004).

Περαιτέρω, ιδιαίτερα γνωστά είναι τα ηπειρώτικα τραγούδια της ξενιτιάς, τα οποία με πολύ ευαίσθητο και απλουστευμένο τρόπο περιγράφουν ολόκληρη την πορεία του ξενιτεμένου, καθώς επίσης και της οικογένειας που αφήνει πίσω του, από τη στιγμή που θα γεννηθεί στο μυαλό του η ιδέα της μετοίκησης στο εξωτερικό έως και τη στιγμή της επιστροφής του στην πατρίδα ή του θανάτου του. Οι στίχοι των ηπειρώτικων τραγουδιών της ξενιτιάς περιγράφουν την εξής εικόνα: από τη μια πλευρά ο ξενιτεμένος ξεκινά μια νέα ζωή σε έναν άγνωστο τόπο και από την άλλη πλευρά η οικογένεια που μένει ακέφαλη, η νύφη που στενάζει αμίλητη και απαρηγόρητη υπό την αέναη εποπτεία των πεθερικών με μόνη συντροφιά τη μοναξιά της και τα παιδιά που δεν θα γνωρίσουν πατέρα ή δεν θα γεννηθούν καν, διότι ο

ξενιτεμένος σύζυγος δεν πρόλαβε να αφήσει πίσω του απογόνους, καθώς έφυγε νεόνυμφος (Νάκας Θ., 2018).

Η υπομονή και η καρτερία της ηπειρώτισσας συζύγου χαρακτηρίζεται ως μνημειώδης, ανεξαρτήτως του χρόνου που θα παρέλθει χωρίζοντάς την από τον σύζυγό της. Χαρακτηριστικοί είναι οι στίχοι του δημοτικού τραγουδιού με τίτλο «Ο γυρισμός του ξενιτεμένου»: —*Κόρη μου, εγώ είμαι ο άντρας σου, εγώ είμαι κι ο καλός σου. —Ξένε μου, αν είσαι ο άντρας μου, αν είσαι κι ο καλός μου. Δείξε σημάδια της αυλής και τότες να πιστέψω (...). Πες μου σημάδια του κορμιού, σημάδια της αγάπης.* Οι στίχοι των δημοτικών τραγουδιών της ξενιτιάς περιγράφουν τα συναισθήματα της θλίψης, της νοσταλγίας, της αναζήτησης, της ζήλειας, της πίστης, της λαχτάρας για επιστροφή, της πικρίας του αποχωρισμού, των κακουχιών, της ασφυκτικής συμβίωσης με δύστροπα και κακοπροαίρετα πεθερικά, του πειρασμού, καθώς επίσης και του ενδεχομένου της τέλεσης διπλού γάμου, της ασθένειας, του θανάτου στα ξένα, της καλής επιστροφής και πολλών άλλων (Νάκας Θ., 2018).

Εν συνεχεία, πέραν της ανωτέρω κατηγορίας των μεταναστών, οι οποίοι εγκαθίσταντο μόνιμα στο εξωτερικό και δημιουργούσαν με την αξιοσύνη και την προκοπή τους νέα ζωή, υπήρχαν και οι πλανόδιοι επαγγελματίες, οι οποίοι εγκατέλειπαν την πατρίδα τους για λίγο και επέστρεφαν μετά από αρκετούς μήνες απουσίας. Πρόκειται για ραφτάδες, γανωματήδες ή καλαντζήδες, μαστόρους, αρχιμαστόρους και βαγενοποιούς ή βαγενάδες ή βαρελοποιούς, οι οποίοι ήταν πλανόδιοι Ηπειρώτες που τα καλοκαίρια περιφέρονταν από χωριό σε χωριό, κυρίως σε ομάδες, με σκοπό να κερδίσουν τα προς το ζην. Οι εν λόγω τεχνίτες, ταξιδεύοντας σε διάφορα μέρη με σκοπό να εργαστούν, μετέφεραν τον λαϊκό πολιτισμό των περιοχών τους, κυρίως δε, τη μουσική, τους χορούς και τα τραγούδια τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η διάδοση στη βαλκανική χερσόνησο του τραγουδιού του γεφυριού της Άρτας από μαστόρους και αρχιμαστόρους, οι οποίοι διέμεναν για μικρά χρονικά διαστήματα στις βαλκανικές χώρες απασχολούμενοι σε οικοδομικές εργασίες. Επιπλέον, ιδιαίτερα φημισμένοι ήταν και οι πρακτικοί γιατροί της Ηπείρου, οι οποίοι προμηθεύονταν τα θεραπευτικά βότανά τους από το ξακουστό φαράγγι του Βίκου, στο Ζαγόρι, με γνωστότερο ιατρό όλων των Κορνάλη από το Πάπιγκο Ιωαννίνων (Νοτίδου – Δρίτσου Α., 1973).

Καθίσταται αναγκαίο να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι η Ήπειρος δέχτηκε έντονες επιρροές από την οθωμανική κουλτούρα εξαιτίας της συνύπαρξης με το οθωμανικό στοιχείο για διάστημα τεσσάρων αιώνων. Πολλά από τα έθιμα της Ηπείρου έχουν θρησκευτικό χαρακτήρα με σημείο αναφοράς τη χριστιανική πίστη, η οποία διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο στη διατήρηση του ελληνικού στοιχείου κατά τη διάρκεια των τεσσάρων αιώνων της οθωμανικής κατοχής. Τούτου δοθέντος, η τεσσαρακονθήμερη νηστεία πριν τα Χριστούγεννα και το Πάσχα τηρείτο ευλαβικά από εκείνα κιόλας τα χρόνια, ενώ στις μέρες μας οι μεγαλύτεροι σε ηλικία τηρούν όλες τις νηστείες της Ορθοδοξίας, ενώ κάθε Τετάρτη και Παρασκευή τηρείται απαρέγκλιτα η αποφυγή της κρεατοφαγίας. Παράλληλα, την παραμονή των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς τα παιδιά έβγαιναν ανά ομάδες ψάλλοντας τα κάλαντα από σπίτι σε σπίτι, κρατώντας ένα καλαθάκι για να εναποτίθενται τα «φιλέματα», τα οποία ήταν κυρίως γλυκά, ενώ στις μέρες μας έχουν αντικατασταθεί με χρήματα. Ακόμη ένα «ζωντανό» χριστουγεννιάτικο ηπειρώτικο έθιμο είναι το γλυκό «Τα σπάργανα του Χριστού», το οποίο αποτελεί χυλό από σταρένιο αλεύρι, ο οποίος ψήνεται σε πυρωμένη πέτρα μέσα στο τζάκι, ενώ στη συνέχεια οι «τηγανίτες» που δημιουργούνται μελώνονται σε ζαχαρόνερο, με καρύδια και κανέλα (Φαφούτη Σ., 2020).

Ιδιαίτερα διαδεδομένες στην περιφέρεια της Ηπείρου, όπως και σε πολυάριθμες άλλες περιοχές της Ελλάδας, ήταν οι δοξασίες περί υπάρξεως καλικαντζαράιων, οι οποίοι κατά την παράδοση εμφανίζονται την παραμονή της εορτής των Χριστουγέννων και αποχωρούν τα Θεοφάνια με τον καθαγιασμό των υδάτων. Το εν λόγω διάστημα είναι γνωστό με τον λαογραφικό όρο «Δωδεκαήμερο», ο οποίος αναφέρεται στο διάστημα που μεσολαβεί από την παραμονή των Χριστουγέννων έως και την εορτή των Φώτων. Το «Δωδεκαήμερο» αποτελεί έννοια χρονική και δεισιδαιμονική, την οποία χρησιμοποιούν όχι μόνον οι Έλληνες, αλλά και λοιποί χριστιανικοί λαοί της Ευρώπης ήδη από τα μεσαιωνικά χρόνια (Μολινός Στρ., 1993). Σύμφωνα με τις εν λόγω δοξασίες, η περίοδος του Δωδεκαημέρου θεωρείται επικίνδυνη, καθώς τις νύχτες κυκλοφορούν πάνω στη γη οι καλικάντζαροι, οι οποίοι συμβολίζοντας το σκοτάδι, διαβιούν ολόκληρη τη χρονιά στα έγκατα της γης, προσπαθώντας να κόψουν το δέντρο που τη στηρίζει. Την παραμονή των

Χριστουγέννων αναδύονταν στην επιφάνεια και δημιουργούσαν προβλήματα στους ανθρώπους, οι οποίοι με σκοπό να τους εξουδετερώσουν άφηναν καθ' όλη τη διάρκεια του Δωδεκαημέρου αναμμένα τα τζάκια, ραντίζοντας αφενός με τη στάχτη ολόκληρο το σπίτι τα ξημερώματα της εορτής των Θεοφανίων και αφετέρου με τον αγιασμό ανήμερα, τρέποντάς τους κατά τον τρόπο αυτό σε φυγή (Φαφούτη Σ., 2020).

Επιπροσθέτως, η εορτή του Πάσχα διέθετε κι εκείνη τα δικά της έθιμα, ενώ οι σχετικές ετοιμασίες ξεκινούσαν από νωρίς. Ήδη μετά τις Απόκριες, κάθε νοικοκυριό φρόντιζε να ασβεστώσει τους τοίχους του σπιτιού και της αυλής του, το Σάββατο του Λαζάρου μικροί και μεγάλοι έψαλλαν τα κάλαντα στις γειτονιές και την Μεγάλη Πέμπτη οι γυναίκες έβαφαν αυγά και έφτιαχναν τσουρέκια και τα παραδοσιακά ηπειρώτικα κουλούρια, τα οποία έχουν σχήμα στρογγυλό με μια οπή στη μέση. Το βράδυ της Μεγάλης Πέμπτης λάμβανε ώρα ο στολισμός του Επιταφίου, κυρίως από γυναίκες ανύπαντρες ή άτεκνες. Το βράδυ της Ανάστασης, το ανέσπερο φως έπρεπε να μεταφερθεί σε κάθε σπίτι, δίνοντας το χαρμόσυνο μήνυμα της Ανάστασης του Θεανθρώπου. Έτσι, κρατώντας μια λαμπάδα κάθε οικογένεια φρόντιζε πριν την είσοδό της στο σπίτι να σταυρώσει με το Άγιο Φως το ταβάνι της εξώπορτας και στη συνέχεια να ανάψει το καντηλάκι του σπιτιού, διαφυλάσσοντάς το όλο το χρόνο. Την Κυριακή του Πάσχα το παραδοσιακό αρνί ψηνόταν στη γάστρα, ενώ εναλλακτικά αντί της μαγειρίτσας μαγειρευόταν συκωταριά με σπανάκι. Τα έθιμα του Πάσχα συνεχίζουν έως τις μέρες μας να υφίστανται σχεδόν αναλλοίωτα στην περιοχή (Φράγκος Χ., 2010).

Πέραν της θρησκείας, η γέννηση, ο γάμος και ο θάνατος, αποτελούν εφελκέρια για την παραγωγή εθίμων. Επισημαίνεται ότι κατά τα παλαιότερα χρόνια η βασική ευχή προς την έγκυο ήταν να γεννήσει αγόρι. Μάλιστα, όταν ερχόταν ένα αγόρι στη ζωή, ο πατέρας κερνούσε όλο το καφενείο από τη χαρά του, ενώ εάν γεννιόταν «τσούπρα» (= κορίτσι), η στεναχώρια ήταν έκδηλη, καθώς τα αγόρια ήταν εκείνα που μπορούσαν να βοηθήσουν στις αγροτικές εργασίες και να φέρουν εισόδημα στο σπίτι, ενώ τα κορίτσια θεωρούνταν ως «βάρος», αφού η οικογένεια όφειλε να τα προικίσει για να παντρευτούν. Η ποιότητα δε της προίκας καθόριζε την εύρεση «καλού» ή όχι γαμπρού (Τότσικας Α., 2019). Επόμενος μεγάλος σταθμός στον κύκλο της ανθρώπινης ζωής ήταν ο γάμος, ο οποίος κατά τα παλαιότερα χρόνια αποτελούσε για την κοινωνία του

χωριού «κοσμικό» γεγονός, δεδομένου ότι οι άνθρωποι στα χωριά δεν διέθεταν διεξόδους για διασκέδαση (Δεύτος Θ., 2004).

Πιο αναλυτικά, ο ηπειρώτικος γάμος ήταν πάντα ξακουστός, καθώς συμπεριελάμβανε μεγάλα σε χρονική διάρκεια γλέντια με κλαρίνα, φαγητό και ποτό. Στην Ήπειρο, η γυναίκα μετά τη συμπλήρωση των δεκαπέντε (15) ετών θεωρείτο έτοιμη να συνάψει γάμο με κάποιον, ο οποίος θα είχε υποχρεωτικά εκπληρώσει τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις και συνήθως, ο εν λόγω γάμος θα είχε δρομολογηθεί κατόπιν μεσολάβησης συγκεκριμένου προσώπου στα πλαίσια προξενιού. Η καταλληλότερη περίοδος για την γνωριμία δύο ανθρώπων και την επιτυχή έκβαση ενός προξενιού θεωρείτο το καλοκαίρι και μάλιστα, η περίοδος κατά την οποία πραγματοποιούνταν τα πανηγύρια, ώστε να παρευρίσκονται στο σημείο της συνάντησης όλα τα μέλη της οικογένειας με σκοπό να εγκρίνουν ή όχι το ταίριασμα των μελλοντικών συντρόφων. Απαραίτητο μέλημα των προξενητών ήταν αφενός να εξασφαλιστεί το στοιχείο της εντοπιότητας και των δύο νέων και αφετέρου όλες οι ενέργειες να πραγματοποιηθούν εν κρυπτώ, ώστε να μην εκτεθεί η κοπέλα μέχρι να εγκρίνει η οικογένειά της το προξενιό (Δεύτος Θ., 2004).

Όταν είχαν όλα κανονιστεί, οι δύο πλευρές συμφωνούσαν το μέγεθος της προίκας της κοπέλας και μετά τον αρραβώνα κατέγραφαν όλα τα περιουσιακά στοιχεία της προίκας στο προικοσύμφωνο. Αντί προσκλήσεων, οι καλεσμένοι λάμβαναν παραδοσιακή μπουγάτσα για γάμο, την οποία ζύμωνε η μητέρα της νύφης. Την Πέμπτη πριν το γάμο οι κοπέλες βοηθούσαν την νύφη να στοιβάξει τα προικιά της, τα οποία θα μετέφερε ο γαμπρός μαζί με το σόι του στο νέο τους σπίτι την Παρασκευή, όπου εκεί η μητέρα του τα τακτοποιούσε ξανά σε στοίβα, ραντίζοντάς τα με ρύζι. Εν συνεχεία, έστρωναν το κρεβάτι και πετούσαν πάνω ένα αγόρι, με σκοπό να φέρει γούρι στο ζευγάρι, ώστε το πρώτο τους παιδί να είναι αγοράκι. Μολαταύτα, εάν οι γονείς της νύφης δεν έδιναν εντέλει τη συμπεφωνημένη στο προικοσύμφωνο προίκα, ο γάμος ματαιωνόταν (Δεύτος Θ., 2004).

Το Σάββατο το βράδυ λάμβανε χώρα το γλέντι στο σπίτι της νύφης, ενώ οι καλεσμένοι έφερναν από ένα μπουτί πρόβατο και ψωμί ή και κρασί. Αξίζει να αναφερθεί ότι πρώτα σέρβιραν το ρύζι και τελευταίο το κρέας, ενώ τα φαγητά τα σέρβιραν παιδιά που φορούσαν όλα ποδιά με άσπρα και κόκκινα καρό. Την επομένη, μετά το πέρας

της Θείας Λειτουργίας, γινόταν ο γάμος, με τη νύφη να κρατά προσηλωμένα τα μάτια της στο έδαφος. Στο γάμο, ο βλάμης ήταν μεταξύ των σπουδαιότερων προσκεκλημένων, ενώ επισημαίνεται ότι σε πολλά χωριά της Ηπείρου επισκεπτόταν το σπίτι του γαμπρού με τη συνοδεία των οργάνων που έστελνε ο τελευταίος. Ο βλάμης, φίλος του γαμπρού, φορούσε στη νύφη τα νυφικά παπούτσια που ήταν δώρο του τελευταίου και ακολούθως, την έπιαναν αγκαζέ από τη μία μεριά ο πατέρας και από την άλλη η μητέρα της και έβγαιναν έξω από την πόρτα του σπιτιού. Η νύφη τότε στρεφόμενη προς την πόρτα πραγματοποιούσε τρεις (3) μετάνοιες, ενώ η μητέρα της έριχνε ρύζι και κουφέτα, σπάζοντας στο έδαφος ένα πιάτο. Εν συνεχεία, την έπιαναν και πάλι αγκαζέ δύο άλλα άτομα, τα αδέλφια της ή στενός συγγενής και τα όργανα τραγουδούσαν το τραγούδι «Σ' αφήνω γειαμανούλα μου». Τέλος, όταν τα όργανα συνόδευσαν τους νεόνυμφους στο καινούριο τους σπίτι έλεγαν το τραγούδι «Έβγα κυρά-κυρά και πεθερά για να δεχτείς την πέρδικα» και τότε έβγαινε η πεθερά με ένα πιάτο γεμάτο ρύζι και κουφέτα, τα οποία έριχνε πάνω στους νιόπαντρους. Η νύφη με το τακούνι του παπουτσιού της έσπαζε το πιάτο, ενώ ακολούθως εισερχόταν στο σπίτι που θα ζούσε εφεξής με τον σύζυγό της (Δεύτος Θ., 2004).

1.4. Πολιτιστική κληρονομιά και λαογραφία της Ηπείρου

Η απομακρυσμένη και ορεινή γη της Ηπείρου φέρει πέντε (5) ιστορικής σημασίας αρχαία θέατρα: α) της Δωδώνης, το οποίο ανήγειρε ο Πύρρος, Βασιλιάς της Ηπείρου, κατά τον 3^ο αιώνα π.Χ., β) της Κασσώπης, με εξαιρετική θέα στο Ιόνιο Πέλαγος, γ) της Νικόπολης, με ελληνορωμαϊκή αρχιτεκτονική, δ) των αρχαίων Γιτάνων και ε) της Αμβρακίας στην Άρτα (Champion J., 2017). Τα θεατρικά οικοδομήματα των ηπειρωτικών πόλεων ανεγέρθηκαν στο κέντρο της κοινωνικής ζωής, ήτοι στην αγορά, αποσκοπώντας να συμβάλλουν στην εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των πόλεων. Αποτελεί κοινό τόπο το γεγονός ότι η διάκριση των Ελλήνων από τους βαρβάρους πραγματοποιείτο με γνώμονα την ύπαρξη ή μη ελληνικής παιδείας και ως εκ τούτου, η ταύτιση της ελληνικότητας με τον πολιτισμό υπαγόρευε την αναγκαιότητα απόκτησης ορθής ελληνικής παιδείας. Δεδομένου αυτού, η ύπαρξη σπουδαίων αρχαίων θεάτρων στον γεωγραφικό χώρο της Ηπείρου καταδεικνύει

σαφώς την έντονη επίδραση του αρχαίου δράματος στο ευρύτερο ηπειρωτικό κοινό (Περιφέρεια Ηπείρου, Ιανουάριος 2017).

Αναμφίβολα, ο ελληνικός πολιτισμός της Ηπείρου αποτελεί σπουδαίο κεφάλαιο του εν γένει ελληνικού πολιτισμού, καθώς στην εν λόγω γεωγραφική περιοχή εδράζεται η αρχαία Ελλοπία, περιοχή κοντά στη Δωδώνη, στην οποία κατοικούσαν οι Σελλοί ή Ελλοί, από το όνομα των οποίων εικάζεται ότι προέρχεται η λέξη «Ελλάς», σύμφωνα με τις επιστημονικές απόψεις πολυάριθμων γλωσσολόγων (Hammond N.G.L., 1967). Άξιο μνείας είναι το γεγονός ότι ο Σταγειρίτης φιλόσοφος στην πραγματεία του με τίτλο «Μετεωρολογικά» εκλαμβάνει την Ήπειρο ως κοιτίδα του ελληνισμού, σημειώνοντας: «περί την Ελλάδα την αρχαίαν. Αύτη δ' ἐστίν η περί την Δωδώνην και τον Αχελών. Ὡκουν γὰρ οἱ Σελλοὶ ἐνταῦθα καὶ οἱ καλούμενοι τότε μεν Γραικοί, νυν δ' Ἕλληνες». Επίσης, δια των μεγάλων δημοσίων έργων, τα οποία υλοποιήθηκαν κατά μήκος της Ιονίας Οδού, αναδύθηκαν από την αρχαιολογική σκαπάνη πολιτείες ολόκληρες, αιτωλικές και ακαρνανικές, απείρου κάλλους και ανείπωτης ιστορικής και αρχαιολογικής σπουδαιότητας. Επιπλέον, από σπουδαία ακίνητα αρχαιολογικά ευρήματα, όπως τους τειχισμένους και ατείχιστους οικισμούς, τις πόλεις, τα μεγάλα ιερά (Δωδώνη, Θέρμος, Άκτιον), καθώς επίσης και τα διάφορα κινητά ευρήματα, όπως λόγου χάρη τις επιγραφές και τα νομίσματα, προκύπτουν σημαντικά συμπεράσματα σχετικά με τους θεσμούς και τις εκάστοτε κοινωνικές συνιστώσες (Περιφέρεια Ηπείρου, Ιανουάριος 2017).

Περαιτέρω, στον κάτω ρου του ποταμού Αχέροντα, στο χωριό Μεσοπόταμος της περιφερειακής ενότητας (Π.Ε.) Πρεβέζης ανασκάφηκε υπό την αιγίδα της Αρχαιολογικής Εταιρείας Αθηνών κατά τα έτη 1958-1964 και 1976-1977 ένα οικοδόμημα, το οποίο ταυτίστηκε ως το Νεκρομαντείο του Αχέροντα (Δάκαρης Σ., 2000). Στο νεκρομαντείο προσέρχονταν οι πιστοί με σκοπό να συναντήσουν τις ψυχές των νεκρών, οι οποίες μετά την απελευθέρωσή τους από το σώμα, αποκτούσαν την ικανότητα να προβλέπουν τα μελλούμενα. Επισημαίνεται ότι το Νεκρομαντείο του Αχέροντα αποτελεί το πιο φημισμένο νεκρομαντείο του αρχαίου ελληνικού κόσμου, ενώ η αρχαιότερη αναφορά σε αυτό πραγματοποιείται από τον Όμηρο στην Οδύσσεια, όταν η Κίρκη συμβουλεύει τον Οδυσσέα να συναντήσει στον Κάτω Κόσμο

τον μάντη Τειρεσία, για να λάβει χρησμό σχετικά με την πολυπόθητη επιστροφή στην πατρίδα του (Δάκαρης Σ., 2000).

Η σταδιακή εξάπλωση του χριστιανισμού μετέστρεψε τον πολιτισμικό και καλλιτεχνικό χάρτη της Ηπείρου, καθώς το πάλαι ποτέ ισχυρό βασίλειο των Μολοσσών παραχώρησε τη θέση του στο λαμπρό βυζαντινό Δεσποτάτο της Ηπείρου. Την εποχή εκείνη, στις τέχνες, επικράτησε αμιγώς ο θρησκευτικός χαρακτήρας. Πιο αναλυτικά, οι παλαιοχριστιανικές βασιλικές της Παλαιάς και Νέας Ηπείρου αποτελούν λαμπρά δείγματα εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής, ενώ η ζωγραφική καλλιιεργήθηκε αρχικά στα πλαίσια της τέχνης του ψηφιδωτού. Την καλλιτεχνική εικόνα της παλαιοχριστιανικής περιόδου συμπληρώνει η γλυπτική και η μικροτεχνία, οι οποίες είναι εξίσου άρρηκτα συνυφασμένες με τον εκκλησιαστικό διάκοσμο. Κατά τον 8^ο, 9^ο και 10^ο αιώνα υπάρχει στασιμότητα αναφορικά με την ανέγερση ναών, με μοναδική εξαίρεση την ανέγερση του ιερού ναού του Αγίου Δημητρίου του Κατσούρη στην Άρτα. Εν συνεχεία, κατά τον 13^ο και 14^ο αιώνα, η Ήπειρος γνωρίζει τεράστια καλλιτεχνική άνθηση, ενώ στην Άρτα κυριαρχούν εξαιρετικά δείγματα της καινούριας ναοδομίας, με αντιπροσωπευτικότερα παραδείγματα τη Μονή των Βλαχερνών, την Παναγία την Παρηγορήτισσα και την περίφημη Κόκκινη Εκκλησιά (Περιφέρεια Ηπείρου, Ιανουάριος 2017).

Το έτος 1542 η περίφημη «*Σχολή των Ιωαννίνων*» αποτέλεσε σπουδαία πνευματική κοιτίδα, ενώ παράλληλα διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο και στην εξέλιξη της αγιογραφικής τέχνης έως και τον 18^ο αιώνα, με αντιπροσωπευτικότερα δείγματα της περιόδου τις τοιχογραφίες της Μονής Φιλανθρωπινών, στις οποίες εικονίζονται Έλληνες φιλόσοφοι. Έπειτα, τα χαρακτηριστικά ηπειρώτικα χωριά, όπως το Μέτσοβο, τα Ζαγοροχώρια και Μαστοροχώρια, οφείλουν την όψη τους και την αισθητική τους αρτιότητα στην αξιοποίηση εγχώριων φυσικών υλικών, τα οποία βρίσκονται σε απόλυτη αρμονία με το φυσικό περιβάλλον. Ως εκ τούτου, τα λίθινα σπίτια με τα ξύλινα ταβάνια και τα πετρόχιστα σοκάκια, σχετικά με τα οποία υπάρχει ειδική πρόβλεψη για την απομάκρυνση των λιμναζόντων υδάτων της βροχής μέσω καναλιών, αποτελούν την ειδοποιό διαφορά της παραδοσιακής ηπειρώτικης αρχιτεκτονικής. Επιπλέον, οι παραδοσιακές τέχνες και τα επαγγέλματα συντεχνιακού χαρακτήρα, όπως η χρυσοκεντητική, η αργυροχοΐα και η μεταλλοτεχνία, γνώρισαν

μεγάλη άνθηση στην Ήπειρο. Πέραν της παραγωγής εκκλησιαστικών σκευών και αμφίων, οι τεχνίτες κατασκεύαζαν κοσμήματα, μαλαμοκαπνισμένα όπλα, καθώς επίσης και τις περίφημες χρυσοκεντημένες παραδοσιακές ηπειρώτικες φορεσιές (Νούτσου Μ., 2017).

Αναπόσπαστο κομμάτι της ηπειρώτικης λαογραφίας αποτελούν οι παραδοσιακές ηπειρώτικες φορεσιές, ανδρικές και γυναικείες, των οποίων η δημιουργία τοποθετείται χρονικά στην περίοδο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και μετέπειτα, όταν δέχθηκαν επιρροές από τα ενδυματολογικά πρότυπα της Δύσης. Ειδικότερα, οι ανδρικές ηπειρώτικες φορεσιές είναι λιτές με αρμονικό συνδυασμό χρωμάτων, αποτελούμενες από παντελόνι σε αποχρώσεις λευκού/εκρού/μπεζ, εσωτερικό πουκάμισο, εξωτερική πουκαμίσια, ζωνάρι, αμάνικο παραδοσιακό γιλέκο, γούνινο καλπάκι και ασημένια αλυσίδα ή σταυραετό. Από την άλλη πλευρά, ο σχεδιασμός των γυναικείων ηπειρώτικων φορεσιών είναι απόρροια των αυστηρών ηθών και εθίμων της κλειστής κοινωνίας της Ηπείρου και για το λόγο αυτό αποτελούνται από το πουκάμισο, το σιγκούνι, τη φούστα, τις παραδοσιακές ποδιές και τα παραδοσιακά μαντήλια. Επιπλέον, με σκοπό τον καλλωπισμό τους, οι γυναίκες μπορούσαν να προσθέσουν ως συμπλήρωμα στην παραδοσιακή τους φορεσιά το ασημοζούναρο, την ασημένια παραδοσιακή πόρπη ή ακόμη και τα παραδοσιακά φλουριά (Παπαγεωργίου Γ., 2011).

Σε ολόκληρη την ηπειρωτική Ελλάδα η ανδρική φορεσιά αποτελείτο κατά κύριο λόγο από την πουκαμίσια, ένα απλό ρούχο με μανίκια που φοριόταν πάνω από το εσωτερικό πουκάμισο, έφερε κουμπιά μπροστά και ενδεχομένως, να είχε μάκρος έως και το σημείο των γονάτων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, όταν φορεθεί στη μέση το ζωνάρι και σφιχθεί, η πουκαμίσια σχηματίζει άνοιγμα και πτυχές/δίπλες προς το κάτω μέρος των ποδιών. Αποτελώντας οι εν λόγω πτυχές ένδειξη πολυτέλειας οδήγησαν σταδιακά προϊόντος του χρόνου στη δημιουργία ενός νέου είδους ανδρικής φορεσιάς, τη «φουστανέλα». Οι εν λόγω πτυχές/δίπλες της φουστανέλας ονομάζονται «λαγκιόλια», ενώ μια πλούσια φουστανέλα μπορεί να φέρει έως και τετρακόσια (400) από αυτά, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι για την δημιουργία της χρειάζεται σχεδόν ένα ολόκληρο τόπι ύφασμα. Μάλιστα, όταν μια φουστανέλα έχει δημιουργηθεί από χοντρό ύφασμα αργαλειού, απαιτείται ο άνδρας να φορέσει και

«πανωκόρμι», το οποίο θα βαστάξει το βάρος της, οπότε στην περίπτωση αυτή ονομάζεται «κορμοφουστανέλα». Η ανδρική φορεσιά της φουστανέλας εντυπωσιάζει κατά την εκτέλεση χορευτικών επιδείξεων, καθώς τα λαγκιόλια τονίζονται ιδιαίτερα κατά την πραγματοποίηση στροφών και πηδημάτων (Κουλούρη Χρ., 2020).

Η ανδρική ηπειρώτικη φορεσιά διακρίνεται για την λιτότητα και την αρμονική συνύπαρξη των χρωμάτων και αποτελείται από το παντελόνι, το οποίο έχει απαλές αποχρώσεις (άσπρο/μπεζ/εκρού), δημιουργείται από τσόχα και ονομάζεται «μπουραζάνα» ή «βρακοπαντέλονο», το πουκάμισο, το οποίο δημιουργείται κατά κανόνα από βαμβακερό ύφασμα σε άσπρο χρώμα ή σε καρό αποχρώσεις και ανάλογα με την περιοχή της Ηπείρου φέρει φαρδιά ή στενά μανίκια και το αμάνικο γιλέκο ραμμένο από μάλλινο ύφασμα σε σκούρα απόχρωση. Την ανδρική ηπειρώτικη φορεσιά συμπληρώνουν το ζωνάρι της μέσης, το οποίο είναι μονόχρωμο ή ριγέ πολύχρωμο και ραμμένο από ύφασμα διπλής ύφανσης, το γούνινο καλπάκι για το κεφάλι και η ασημένια αλυσίδα ή ο σταυραετός που κοσμεί το στήθος. Τέλος, στα πόδια συνήθιζαν να φορούν μαύρα παπούτσια ή τσαρούχια, ανάλογα με την περιοχή της Ηπείρου (Οικονομίδης Ν. & Χατζηγεωργίου Ρ., 2008).

Μπουραζάνα – Ηπειρώτικη ανδρική φορεσιά (Σαρακατσάνικη)

Πηγή: esthita.gr

Αναφορικά με τις γυναικείες φορεσιές επισημαίνεται ότι η δημιουργία φορεμάτων αποσκοπούσε στην κάλυψη του γυναικείου σώματος από την περιοχή της μέσης και

κάτω. Το φόρεμα ενδέχεται να φέρει «πανωκόρμι» μονοκόμματο, δηλαδή ένδυμα στο επάνω μέρος του κορμού, ανοιχτό στην περιοχή της μέσης ή με τιράντες, μανικωτό ή αμάνικο, ενώ όταν δεν φέρει πανωκόρμι, ονομάζεται «φούστα». Το φόρεμα φοριέται πάνω από το πουκάμισο, ενώ πολυάριθμες είναι οι παραλλαγές τόσο στην ονομασία όσο και στο σχέδιο του ενδύματος, όπως λόγου χάρη «φόρεμα», «τσούκνα», «φουστάνι», «σάρτζα», «βελέσι». Περαιτέρω, η φούστα αποτελείται από μονοκόμματο ύφασμα ή περισσότερα κομμάτια υφάσματος, οριζόντια ή κατακόρυφα, ενώ ο ποδόγυρος είναι κεντημένος ή αποτελείται από πρόσθετο κομμάτι υφάσματος διαφορετικού χρώματος. Επίσης, το μεγαλύτερο μέρος του κεντήματος βρίσκεται στο στήθος, ενώ το κέντημα της φούστας δύναται να αποτελεί την ειδοποιό διαφορά τόσο της παντρεμένης γυναίκας από την ανύπαντρη όσο και της προέλευσης από συγκεκριμένη κοινωνική τάξη. Άξιο επισήμανσης είναι το γεγονός ότι σε ορισμένες περιοχές της Ηπείρου οι γυναίκες συνήθιζαν να φορούν αρκετές φούστες τη μια πάνω στην άλλη (Γιαννοπούλου Αρ., 2015).

Ακολουθως, η ποδιά, η οποία ραβόταν από απλό κομμάτι υφάσματος, βαμβακερό ή μάλλινο και έφερε σχεδόν πάντα τσέπες και σπανίως στολίδια, αποτελούσε απαραίτητο συμπλήρωμα της γυναικείας φορεσιάς, καθώς παρείχε προστασία στο μπροστινό κάτω τμήμα της, το οποίο εκτίθετο περισσότερο σε λεκέδες και φθορά. Επιπροσθέτως, πέραν της καθημερινής αυτής ποδιάς, υπάρχει και η επίσημη ποδιά, την οποία φορούσαν οι γυναίκες σε εορτές με σκοπό να καλλωπίσουν και να διακοσμήσουν ακόμη περισσότερο την παραδοσιακή ενδυμασία τους (Κουλούρη Χρ., 2020). Η επίσημη/γιορτινή ποδιά, η οποία συνόδευε την γιορτινή γυναικεία φορεσιά, συνηθιζόταν σε όλες σχεδόν τις ηπειρωτικές περιοχές και προσφερόταν ιδιαίτερα για την έκφραση της αισθητικής δημιουργικότητας των γυναικών. Αναφορικά με τα χαρακτηριστικά της ποδιάς επισημαίνεται ότι φέρει είτε ορθογώνιο είτε τραπεζοειδές σχήμα, ενώ για την ραφή της χρησιμοποιούνταν όλων των ειδών τα υφάσματα, τόσο χειροποίητα υφαντά στον αργαλειό όσο και πολυτελή του εμπορίου. Στο επάνω μέρος της ενδέχεται να υπήρχε ένα ιδιαίτερο κομμάτι υφάσματος στο σημείο που ακουμπούσε η πόρπη της ζώνης, με σκοπό να μην φθείρεται, ενώ η ποικιλία χρωμάτων ήταν πολύ μεγάλη, πάντοτε, όμως, σε πλήρη εναρμόνιση με τα χρώματα της φορεσιάς (Παπαγεωργίου Γ., 2011).

Εν συνεχεία, τη γυναικεία φορεσιά συμπλήρωναν τα στολίδια της κόμης και του κεφαλιού, τα οποία εμφανίζουν μεγάλη ποικιλία και ετερογένεια, καθιστώντας αδύνατη την κατάταξή τους σε είδη και κατηγορίες. Συγκεκριμένα, τα στολίδια των μαλλιών των Ηπειρωτών γυναικών καλύπτουν ολόκληρο το κεφάλι, αφήνοντας ακάλυπτη μόνο την περιοχή του προσώπου. Τα λεγόμενα «μαντηλοδέματα» συνιστούσαν πραγματική τέχνη, η οποία δεν διασώζεται στις μέρες μας, καθώς δεν μεταλαμπαδεύθηκε από τις μεγαλύτερες ηλικιακές γυναίκες στις νεότερες. Άξιος αναφοράς είναι ο στολισμός του κεφαλιού της Ηπειρώτισσας νύφης, ο οποίος, όντας ιδιαίτερα περίτεχνος, προϋπέθετε πολυάριθμες ώρες εργασίας από τις εμπειρότερες γυναίκες του χωριού. Ο γενικός κανόνας ήταν να τονίζεται εμφανώς η διαφορά μεταξύ του στολισμού της κόμης της ανύπαντρης από την παντρεμένη γυναίκα, ενώ παράλληλα υπήρχαν και εμφανείς παραλλαγές στον στολισμό του κεφαλιού ανάλογα με την φάση της ζωής κάθε γυναίκας, όπως λόγου χάρη κοριτσάκι, στο νυφοπάζαρο, αρραβωνιασμένη, νύφη, παντρεμένη, ηλικιωμένη, με δύο παιδιά, σε πένθος, χήρα. Καθεμιά εκ των φάσεων αυτών υποδηλωνόταν όχι μόνον από την ενδυμασία, αλλά πρωτίστως, από τον κεφαλόδεσμο κάθε Ηπειρώτισσας, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο είχε διακοσμήσει το κεφάλι της με μαντήλι ή κορδέλα (Παπαγεωργίου Γ., 2011).

Νυφική φορεσιά Μετσόβου

Νυφική φορεσιά Ζαγορίου

Νυφική- γιορτινή φορεσιά Βοβούσας

Γυναικεία φορεσιά Παγωνίου

Πηγή: esthita.gr

Περαιτέρω, βασικό χτένισμα αποτελούσε το πλέξιμο των μαλλιών σε δύο κοτσίδες, το οποίο επικρατούσε σε όλα σχεδόν τα χωριά της Ηπείρου. Επισημαίνεται ότι οι ελεύθερες κοπέλες άφηναν ελεύθερες τις δύο κοτσίδες τους να κρέμονται στην πλάτη, ενώ οι παντρεμένες μπορούσαν να τις γυρίζουν επάνω στο κεφάλι, δημιουργώντας διάφορα σχέδια. Παράλληλα, οι κοτσίδες της νύφης ανέμιζαν ελεύθερες με φλουριά, κοσμήματα, γαϊτάνια, λουλούδια και πολυάριθμα άλλα στολίδια. Στην κορυφή του κεφαλιού τους οι παντρεμένες Ηπειρώτισσες τοποθετούσαν ως ειδοποιό διαφορά ένα διπλωμένο πανί ή μαντήλι, το οποίο τόνιζε το χτένισμα της κώμης, υπερυψώνοντάς το. Επίσης, στο μέτωπο κρεμούσαν κορδέλα με ή χωρίς νομίσματα και από πάνω έδεναν μαντήλια, ενώ σε ορισμένες περιοχές της Ηπείρου φορούσαν μικρό καλπάκι ή φέσι. Η διαφορά του μαντηλιού από την μπόλια έγκειται στο σχήμα τους, καθώς το πρώτο φέρει τετράγωνο σχήμα, ενώ η δεύτερη στενόμακρο. Επιπλέον, το τσεμπέρι αποτελεί ένα μεγάλο μαντήλι από λεπτό ύφασμα, ενώ το φακιόλι είναι αυτό που δένεται κάτω από το κυρίως μαντήλι. Ορισμένα εξ αυτών δημιουργούνταν από τις ίδιες τις γυναίκες, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία τους προερχόταν απόπραματευτάδες που εμπορεύονταν τέτοια είδη

και επισκέπτονταν το χωριό ή από ξενιτεμένους, οι οποίοι τα έφερναν από άλλες περιοχές της χώρας ή ακόμη και το εξωτερικό. Άξιο επισημάνσης είναι το γεγονός ότι τα ανωτέρω είδη κεφαλομάντηλων χρησιμοποιούνταν και στο χορό με σκοπό αφενός να χωρίζονται και να μην αγγίζονται το χέρι του άντρα και της γυναίκας και αφετέρου να κρατιέται ο δεύτερος του χορού, ώστε να κάνει εύκολα στροφές και φιγούρες (Παπαγεωργίου Γ., 2011).

Στο σημείο αυτό καθίσταται αναγκαίο να επισημανθεί ότι η γυναικεία φορεσιά της Δωδώνης αποτελεί μια από τις πιο σπουδαίες φορεσιές της Ηπείρου, καθώς συμπυκνώνει τα αυστηρά ήθη και έθιμα της κλειστής ηπειρώτικης κοινωνίας. Ειδικότερα, η γυναικεία φορεσιά της Δωδώνης αποτελείται από το σιγκούνι, το πουκάμισο, τη φούστα, την ποδιά και το μαντήλι, με βασικότερο ένδυμα το πουκάμισο, το οποίο είναι κλειστό, με κατακόρυφο άνοιγμα ως το λαιμό και σε πλήρη χρωματική εναρμόνιση με τη φούστα, καθώς προέρχονται από το ίδιο ύφασμα. Το «σιγκούνι» ή «φλοκάτα» είναι αμάνικο πανωφόρι ραμμένο από μαύρο χοντρό ύφασμα και στολισμένο με κορδέλες και κεντήματα από γαϊτάνι. Στη μέση δένεται μαύρη ποδιά, η οποία είναι έντονα διακοσμημένη στο κάτω μέρος της και στο κεφάλι μαύρο μαντήλι στολισμένο με πολύχρωμη δαντέλα, ενώ τη γυναικεία φορεσιά συμπληρώνουν το ασημοζούναρο της μέσης, η ασημένια πόρπη με ζώνη και τα φλουριά στο στήθος. Στα πόδια φορούν κάλτσες και μαύρα παπούτσια (Οικονομίδης Ν. & Χατζηγεωργίου Ρ., 2008).

ΚΕΦ. 2 : Το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου

2.1. Γεωγραφική και γεωμορφολογική προσέγγιση

Το χωριό «Βασιλικό», το οποίο απέχει πενήντα τρία (53) μόλις χιλιόμετρα από την πόλη των Ιωαννίνων, αποτελεί σύμφωνα με την διοικητική διαίρεση της χώρας κατά το πρόγραμμα «Καλλικράτης» χωριό του Δήμου Πωγωνίου, της δημοτικής ενότητας Άνω Πωγωνίου, της τοπικής κοινότητας Βασιλικού, της περιφερειακής ενότητας Ιωαννίνων, της περιφέρειας Ηπείρου. Κατά την απογραφή του έτους 1431, όταν η επαρχία του Πωγωνίου τελούσε υπό οθωμανικό ζυγό, το χωριό, το οποίο απαριθμούσε δεκαπέντε (15) σπίτια, αναφέρεται στα σχετικά κρατικά έγγραφα της οθωμανικής αυτοκρατορίας με την ονομασία «*Girapnana*», δηλαδή «Τσαραπλανά» (Πεκλάρης Μ., 2007). Το χωριό (και εν γένει ο Δήμος Πωγωνίου) εδράζεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Ηπείρου, στα ελληνοαλβανικά σύνορα, στους πρόποδες του όρους Νεμέρτσικα και συνορεύει βόρεια και δυτικά με την Αλβανία, βορειοανατολικά με την επαρχία Κόνιτσας, νοτιοανατολικά με την επαρχία Δωδώνης και νοτιοδυτικά με την επαρχία Φιλιατών (Τζουρλάκος, 2010).

Ολόκληρος ο Δήμος Πωγωνίου ή διαφορετικά το Πωγώνι χαρακτηρίζεται από όλες τις ιδιαιτερότητες της Ηπείρου, οι οποίες οφείλονται (μεταξύ άλλων) και στην ίδια τη μεθοριακή της θέση. Πιο αναλυτικά, το Πωγώνι οριοθετείται γεωγραφικά από το βουνό Δούσκο στα Βόρεια, γνωστό, επίσης, με τις ονομασίες Νεμέρτσικα, Αεροπός ή Μερόπη, του οποίου η υψηλότερη κορυφή βρίσκεται στο αλβανικό έδαφος, από τα όρη Τσαμαντά ή Μουργκάνα στα Νότια, από το όρος Κασιδιάρης και το κάτω τμήμα του ποταμού Γορμού στα ανατολικά και από τον Μακρύκαμπο ή βουνό της Πωγωνιανής στα Δυτικά (Πορίκης Ν., 2008). Παράλληλα, επισημαίνεται ότι τμήμα του Πωγωνίου (περιοχή Μολυβδοσκεπάστης) υπάγεται στην Κόνιτσα ενώ, άλλο τμήμα (Πολυτσιάνη, Σωπική) στην Αλβανία (Δήμος Πωγωνίου, 2014). Ο Δήμος Πωγωνίου απαρτίζεται από πενήντα ένα (51) χωριά, τα οποία (συμπεριλαμβανομένου του Βασιλικού) είναι τα εξής: η Αγία Μαρίνα, ο Άγιος Κοσμάς, τα Άνω Ραβένια, το Αργυροχώρι, η Αρετή, το Βασιλικό με τον οικισμό του Πωγωνίσκου, η Βήσσανη, η Βροντισμένη, ο Γεροπλάτανος, το Δελβινάκι, το Διμοκόριο, το Δολό, τα Δολιανά, οι Δρυμάδες, η Ζαραβίνα, η Ιερομνήμη, ο

Κακόλακκος, το Καλπάκι, η Καστάννιαννη, ο Καταρράκτης, η Κάτω Μερόπη, τα Κάτω Ραβένια, το Κεράσοβο, το Κεφαλόβρυσο, οι Κουκλιοί, το Κρυονέρι, τα Κτίσματα με τον οικισμό του Νεοχωρίου, η Λάβδανη, το Μαζαράκι, το Μαυροβούνι, το Μαυρονόρος, το Μαυρόπουλο, η Μερόπη, οι Νεγράδες, το Ορεινό Ξηρόβαλτο, ο Παλαιόπυργος, ο Παρακάλαμος, το Περιστέρι, οι Ποντικάτες, η Πωγωνιανή, η Ρεπετίστη, το Ριάχοβο, η Ρουψιά, η Σιταριά, το Σταυροσκιάδι, η Στρατίνιστα, το Τεριάχι, το Φαράγγι, η Χρυσόρραχη, η Χαραυγή και το Ωραιόκαστρο. Τα χωριά καταλαμβάνουν συνολική έκταση επτακοσίων ενός (701) τετραγωνικών χιλιομέτρων (Δήμος Πωγωνίου, 2014).

Το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου

Πηγή: tilisphoto.blogspot.com

Πιο αναλυτικά, στη Δημοτική ενότητα Άνω Πωγωνίου, στην οποία υπάγεται το χωριό Βασιλικό, υπάρχουν περιοχές όχι μόνον ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, αλλά και αναγνωρισμένης σπουδαιότητας, καθώς αποτελούν σημαντικό τμήμα της χλωρίδας και της πανίδας όχι μόνον ολόκληρης της Ηπείρου, αλλά και ολόκληρης της Ελλάδας, όπως επί παραδείγματι η περιοχή του όρους Δούσκου, του Ωραιοκάστρου (πρώην Λαχανόκαστρο), του δάσους της Μερόπης-Παλαιόπυργου, της κοιλάδας του Γορμού και της λίμνης Δελβινάκιου, η οποία έχει χαρακτηριστεί ως «περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους» και προστατεύεται από το δίκτυο «*Natura 2000*» με κωδικό GR2130010 (Φραγκάκης Ι., 2019). Παράλληλα, το φυσικό περιβάλλον της περιοχής χαρακτηρίζεται από φράγματα, πλούσια δάση βελανιδιάς, πολυάριθμες πηγές, ρέματα και ποταμούς, με σπουδαιότερο όλων τον ποταμό Γορμό, η κοιλάδα του οποίου έχει χαρακτηριστεί από το Υπουργείο Πολιτισμού ως αρχαιολογικός χώρος, καθώς από το έτος 1979 έως και σήμερα πραγματοποιήθηκαν σωστικές και συστηματικές ανασκαφικές έρευνες, ενώ τα τελευταία χρόνια οι εργασίες περιορίστηκαν σε καθαρισμό, διαμόρφωση και συντήρηση των περιφραγμένων αρχαιολογικών χώρων (Ανδρέου Η & Κλείτσας Χ., 2018).

Απόψεις της κοιλάδας του ποταμού Γορμού

Πηγή: arxeion-politismou.gr

Περαιτέρω, στο δάσος της περιοχής Μερόπης-Παλαιόπυργου ευδοκούν είδη δρυός, όπως: το «*Quercus Frainetto*», «*Quercus Cerris*» (άγρια βελανιδιά), «*Quercus Pubescences*» (δέντρο) και «*Quercus Macedonia*» (μακεδονική βελανιδιά), καθώς επίσης και μερικά χαρακτηριστικά είδη της συνένωσης Οστρυάς και Γαύρου, τα οποία είναι γνωστά ως «*Ostrya Carpinion*» (μεράντζα), «*Ostrya Carpinifolia*» (οστρυά) και

«*Carrinus Orientalis*» (σκυλόγαυρος). Επιπλέον, το είδος «*Juniperus Communis*» (θαμνόδεντρο) σχηματίζει ολόκληρες θαμνώδεις περιοχές πλησίον του Όρους Νεμέρτσικα. Παράλληλα, συναντώνται τα φυλλοβόλα δέντρα ή θάμνοι «*Fraxinus Ornus*» (μικρός φράξος), καθώς επίσης και το φυλλοβόλο είδος δέντρου «*Acer Pseudoplatanus*» (ψευδοπλάτανος), ενώ στην περιοχή ευδοκιμούν και αναπτύσσονται σπάνια είδη φυτών, με σπουδαιότερο όλων το κινδυνεύον «*Solenanthus Albanicus*», το οποίο συμπεριλαμβάνεται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC της 21ης Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (στην κατηγορία «ΦΥΤΑ») και στη Σύμβαση της Βέρνης περί της διατήρησης της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης (στο Παράρτημα I με τίτλο «*Αυστηρά προστατευόμενα είδη χλωρίδας*»). Επισημαίνεται στο σημείο αυτό ότι η σπανιότητα του εν λόγω φυτού έγκειται, πιθανώς, στο γεγονός ότι αναφύεται σε βοσκότοπους (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Ειδική Γραμματεία Υδάτων, 2017).

Εν συνεχεία, ιδιαίτερα αξιόλογη είναι και η πανίδα της περιοχής, καθώς στο Παράρτημα II της ανωτέρω Οδηγίας 92/43/EEC και συγκεκριμένα, στην κατηγορία «ΖΩΑ» συμπεριλαμβάνονται ως σπάνια είδη η Μεσογειακή Χελώνα («*Testudo Hermannii*») και δύο είδη φιδιών του γένους *Elaphe* («*Elaphe Quatuorlineata*» και «*Elaphe Situla*»), ενώ ανάμεσα σε πολυάριθμα σημαντικά είδη της πανίδας συγκαταλέγονται και πέντε είδη βατράχων και φρύνων, οι οποίοι εντοπίζονται στην υπό κρίση περιοχή. Η σπουδαιότητα της πανίδας του τόπου αυτού καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι πρόκειται για περιοχή, η οποία χαρακτηρίζεται ως Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά της Ελλάδας (Σ.Π.Π.Ε.), και συγκεκριμένα, Σημαντική Περιοχή για δασικά είδη και επιδημητικά αρπακτικά, καθώς διαβιεί εντός αυτής σημαντικός αριθμός ειδών αρπακτικών πουλιών (Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία). Τα περισσότερα εξ αυτών αναφέρονται στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων ως απειλούμενα είδη. Επισημαίνεται ότι είδη πουλιών, τα οποία αναπαράγονται στην περιοχή είναι: ο Σφηκιάρης («*Pernis Apivorus*»), ο Ασπροπάρης («*Neophron Percnopterus*»), το Σαΐνι («*Accipiter Brevipes*»), ο Κραυγαετός («*Aquila Pomarina*»), ο Χρυσαιετός («*Aquila Chrysaetos*»), ο Σταυραετός («*Hieraetus Pcnnatus*»), η

Μεσοτοικλητάρα («*Dendrocoros Medius*») (Δήμος Πωγωνίου, 2011 & Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία).

Ειδοποιό διαφορά της γεωλογίας της περιοχής αποτελεί η ύπαρξη πολλών χαμηλών λόφων και ανώμαλων χαραδρώσεων, όπως λόγου χάρη, εκείνη η οποία σχηματίζεται από τον ρου του ποταμού Γορμού κατά μήκος του χωριού Άγιος Κοσμάς, εκβάλλοντας στον ποταμό Καλαμά και βρίθει αιωνόβιων πλατάνων, στο ύψος της λίμνης Ζαραβίνας. Επίσης, σημαντικοί είναι οι καταρράκτες του Ωραιοκάστρου και του Παλαιόπυργου. Επισημαίνεται ότι ολόκληρος ο νομός Ιωαννίνων και κατά συνέπεια και η επαρχία Πωγωνίου βρίσκεται στη ζώνη του Ολωνού της Πίνδου και την εσωτερική και κεντρική Ιόνια ζώνη. Τα κύρια είδη πετρωμάτων, τα οποία συναντώνται στην εν λόγω περιοχή, είναι φλύσχης, ασβεστόλιθος και διάφορα ιζηματογενή (Πορίκης Ν., 2008). Τέλος, άξιο μνείας είναι το γεγονός ότι η περιοχή χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη γεωλογικών σχηματισμών γνωστών με την ονομασία «κολυμβήθρες», η δημιουργία των οποίων οφείλεται στη διάβρωση του πετρώματος από τον ποταμό Γορμό και το ρέμα Γκουρμπίτσα (Δήμος Πωγωνίου, 2011).

Το γεωλογικό φαινόμενο των «κολυμβηθρών», το οποίο συναντάται σε ολόκληρη την Ήπειρο

Πηγή: zagorochoria.youropia.gr

2.2. Ιστορικά στοιχεία και σημαίνουσες προσωπικότητες του Βασιλικού

Η ιστορία του Βασιλικού χάνεται στα βάθη των αιώνων, σύμφωνα με τα ευρήματα της αρχαιολογικής σκαπάνης. Ειδικότερα, τα αρχαιολογικά ευρήματα καταμαρτυρούν ότι στις θέσεις «Δράνια», «Μεγάλες» και «Τσαβάλου Αλώνι» βρέθηκαν τάφοι που χρονολογούνται πριν τον 9^ο π.Χ. αιώνα. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι στη θέση «Παλαιόκαστρο» (ίσως «Πυρρόκαστρο») βρέθηκαν νομίσματα της εποχής του Πύρρου. Η ύπαρξη του χωριού συνεχίστηκε κατά την Ρωμαϊκή και Βυζαντινή εποχή, γεγονός το οποίο αποδεικνύεται από την ύπαρξη βυζαντινών και μεταβυζαντινών εκκλησιών, όπως επί παραδείγματι εκείνες του Αγίου Αθανασίου και του Αγίου Γεωργίου (Πωγωνιακά Χρονικά, 1995).

Το εκκλησάκι του Αγίου Γεωργίου στο Βασιλικό αποτελεί μία από τις συνολικά δεκαέξι (16) βυζαντινές εκκλησίες εντός του χωριού. Η ύπαρξή του τοποθετείται χρονικά στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο, γεγονός το οποίο καταμαρτυρεί την μακραίωνη ιστορία του χωριού. Στις φωτογραφίες άνωθεν απεικονίζεται το εκκλησάκι μετά από την σχετικά πρόσφατη αναστήλωσή του και τις εργασίες συντήρησης, οι οποίες έλαβαν χώρα. (Πηγή: tilisphoto.blogspot.gr)

Ακολουθώντας, σύμφωνα με την παράδοση, κατά την Ενετική κατάκτηση, το χωριό «γνώρισε» την καλλιέργεια της καστανιάς. Περαιτέρω, στην πρώτη απογραφή που πραγματοποιήθηκε από τους Τούρκους μετά την υποδούλωση του Πωγωνίου κατά το έτος 1431, το χωριό αναφέρεται ως «*Girapnana*» (Τσαραπλανά), όπως ήδη επισημάνθηκε ανωτέρω. Το Βασιλικό βίωσε οδυνηρά την Οθωμανοκρατία και λόγω της βαρύτατης φορολογίας και των ληστρικών συμμοριών που λυμαίνονταν την περιοχή, οι περισσότεροι Βασιλικιώτες άνδρες αναγκάζονταν να ξενιτευτούν. Καθίσταται αναγκαίο στο σημείο αυτό να επισημανθεί το γεγονός ότι από χειρόγραφο του μουχτάρη του χωριού Αθανάσιου Τσάβαλου, ο οποίος ήταν εγγράμματος, πολυγραφότατος και αγαπούσε ιδιαίτερα το χωριό του, ενημερωνόμαστε σχετικά με την κατάκτηση του Βασιλικού από τους Οθωμανούς και την αποδημία των ανδρών λόγω των συνθηκών εξαθλίωσης:

«Αφού ήρθαν οι Τούρκοι και εκυρίευσαν, ήταν έτος από Χριστού 1352 ήτοι χίλια τριακόσια πενήντα δύο και απέρασαν ειρηνικά ετούτοι οι τόποι ως 100 χρόνια διότι εγράφησαν σπαχίδες (προφανώς εννοεί χριστιανούς στρατιώτες στην υπηρεσία των Τούρκων)· ετούτος ο τόπος και σαν επάρθηκε και η πόλη η βασιλεύουσα εις τους χρόνους 1453 τότες αγρίεψαν οι Τούρκοι κατεπάνω τα των Χριστιανών και έστειλαν ορισμούς και εχαλούσαν τις εκκλησιές και τα κάστρα και έγιναν μεγάλες ταραχές και κλαυθμός ανεκδιήγητος, έως 2 χρόνους και μετά 2 χρόνους έστειλαν παρηγορίαν σε τούτα τα μέρη και έτζι ησύχασαν και εκάθησεν ο καθένας στον τόπο τους. Όστις θέλει ας στοχαστεί τα απάνω Φρασανά, Διπολίτσα, Αβαρίτσανη, Λαχανόκαστρο και ολούθε, όπου ωσάν έφυγαν δεν ματαγύρισαν οπίσω, ήβρεν ο καθένας τόπον όπου του άρεσε και έμεινε. Ετότες και οι δυστυχείς Τζαραπλανίτες είχαν διασκορπισθή και έμεινεν η χώρα Τζαραπλανά έρημος έως τριάντα 30 χρόνους» (Κοντονάσιος Σ., 1952).

Εντούτοις, προΐοντος του χρόνου, οι Βασιλικιώτες επέστρεφαν στο χωριό τους, επενδύοντας στην υλοποίηση δημόσιων έργων τα χρήματα που απέκτησαν, με σκοπό την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής. Μεταξύ των σπουδαιότερων εγχειρημάτων τους συγκαταλέγονται η διάνοιξη δρόμων, η δημιουργία έργων ύδρευσης, η ανέγερση εκκλησιών, καθώς επίσης και η χρηματοδότηση ιερέων και δασκάλων. Την περίοδο αυτή το χωριό απαριθμούσε, σύμφωνα με τον Ιωάννη Λαμπρίδη, Ηπειρώτη γιατρό και λόγιο, τέσσερις (4) συνοικίες: «*Γκράτσιτα, Άγιον Μηνά, Μεσαίαν, ένθα και*

τα δημόσια κτίρια και Μαυρίκη» (Λαμπρίδης Ι., 1886). Ακολούθως, το έτος 1777, έναν χρόνο μετά την πρώτη επίσκεψη του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού στο Βασιλικό (1776), εγκαταστάθηκε στο χωριό με σκοπό να διδάξει στο νάρθηκα της εκκλησίας (κατά την επικρατέστερη άποψη του Αη-Γιώργη) ο ιερομόναχος Καραλής, ο οποίος διέθετε αξιοσημείωτη μόρφωση για την εποχή. Μάλιστα, περί του γεγονότος αυτού μας ενημερώνει ο Ιωάννης Λαμπρίδης, επισημαίνοντας ότι «ευθύς δε από του 1777, μετά το κήρυγμα του ισαποστόλου Κοσμά (...) εγκατέστη διδάσκαλος των κοινών γραμμάτων εις Τσαραπλανά ο ιερομόναχος Καραλής, εν νάρθηκι της εκκλησίας διδάσκων» (Λαμπρίδης Ι., 1993). Περί το έτος 1860 το χωριό διέθετε ήδη ελληνικό σχολείο, ενώ λίγο αργότερα ιδρύθηκε και Παρθεναγωγείο.

Κατά τον 18^ο αιώνα το Βασιλικό διέθετε τρεις (3) γιατρούς, πέντε (5) δασκάλους με διακόσιους πενήντα μαθητές (250) στο δημοτικό σχολείο, πέντε (5) τσοπαναραίους για τις τρεις χιλιάδες (3.000) αιγοπρόβατά του, τρεις (3) γελαδάρηδες, τριακόσια (300) υποζύγια και τρεις (3) ιερείς για τις δεκατέσσερις (14) εκκλησίες του (Λαμπρίδης Ι., 1886). Περαιτέρω, σύμφωνα με στοιχεία της οθωμανικής διοίκησης, το Βασιλικό απαριθμούσε χίλιους διακόσιους ογδόντα (1280) κατοίκους κατά το έτος 1895 (Λαμπρίδης Ι., 1886), ενώ η πολυπόθητη απελευθέρωση έλαβε χώρα το έτος 1913. Άξιο επισήμανσης είναι το γεγονός ότι η αναγνώριση της κοινότητας Τσαραπλανών πραγματοποιήθηκε με το ΒΔ. της 7^{ης}/8/1919, ενώ με το Δ. της 13^{ης}/2/1928 μετονομάσθηκε σε «Βασιλικό» (Πεκλάρης Μ., 2007).

Τσαραπλανά (Βασιλικό) στις αρχές του αιώνα

Φωτογραφία Γεωργίου Πανταζίδη

Άποψη του χωριού κατά τον 19^ο αιώνα

Πηγή: adelfotitavissanis.blogspot.com

Το Βασιλικό καυχάται για τις επισκέψεις του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, ο οποίος κατάφερε να αναχαιτίσει τον εξισλαμισμό σε ολόκληρη την Ήπειρο. Ο Πατροκοσμάς γεννήθηκε στο Μέγα Δέντρο της Τριχωνίδας Αιτωλίας το έτος 1714, ενώ ο πατέρας του καταγόταν από το Γραμμένο της Ηπείρου. Κατά τη διάρκεια της εικοσαετούς εθναποστολής του (1760-1779) ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός επισκέφθηκε και στις τρεις περιόδους του την Ήπειρο. Πιο αναλυτικά, αναφορικά με την πρώτη περιοδεία του Αγίου στην Ήπειρο, δεν έχουν διασωθεί ιστορικές πηγές, οι οποίες να μας ενημερώνουν σχετικά με τα χωριά, τα οποία επισκέφθηκε. Ωστόσο, μετά βεβαιότητας γνωρίζουμε ότι κατά τη δεύτερη περιοδεία του επισκέφθηκε τα χωριά της Κόνιτσας, τη Βωβούσα, το Μέτσοβο, το Συρράκο, τα Ζαγόρια, τη Ζίτσα και τους Καλαρρύτες. Έπειτα, κατά την τρίτη περιοδεία του επισκέφθηκε το Βασιλικό, το οποίο ονομαζόταν ακόμη «Τσαραπλανά», τους Κακουσιούς ή Καξιούς (Άγιος Κοσμάς), το Δελβινάκι, τη Βήσσανη, και ακολούθως την Κορυτσά, το Δέλβινο, τη Μοσχόπολη, το Τεπελένι, τους Δρυμάδες, τη Δρόβιανη, το Αργυρόκαστρο, τη Δίβρη, το Μεσοπόταμο, χωριά τα οποία αποτελούν σήμερα αλβανικό έδαφος (Πεκλάρης Μ., 2006).

Κατά την παράδοση του χωριού, ο Πατροκοσμάς επισκέφθηκε δύο φορές το Βασιλικό, τον Απρίλιο του έτους 1777 και τον Οκτώβριο του έτους 1778, όταν και παρέμεινε για διάστημα έξι (6) ημερών. Κατά το διάστημα αυτό δίδασκε στο γήπεδο του Αγίου Νικολάου και προσευχόταν ενώπιων χωριανών στα σταυροδρόμια της Αγίας Παρασκευής (Καρυάς), του Αγίου Νικολάου και Τσαβάλου Αλώνι (Πεκλάρης Μ., 2006). Σύμφωνα με την παράδοση, κατά την δεύτερη επίσκεψή του, εμφανίστηκαν στο χωριό οι «σιουμπάσηδες», δηλαδή οι Τούρκοι φοροεισπράκτορες, οι οποίοι απειλούσαν και ρήμαζαν οικονομικά τους κατοίκους. Ενώ ο Άγιος προσευχόταν, ορισμένοι χωριανοί του έθεσαν το ερώτημα, πότε θα απαλλαγεί το χωριό από την παρουσία τους και τότε ο Άγιος κατά μερικούς πήρε το ραβδί του ή ένα ξύλο, κατά άλλους ένα παλούκι και άνοιξε μια τρύπα στον κορμό της βελανιδιάς που βρισκόταν δίπλα του λέγοντας: *«όταν κλείσει αυτή η τρύπα, θα έρθει το ποθούμενο»*. Σύμφωνα με την παράδοση, μετά τη λήξη των Βαλκανικών πολέμων κατά το διάστημα 1912-1913, η τρύπα στον κορμό της βελανιδιάς έκλεισε, καθώς απελευθερώθηκε η Ήπειρος και η Μακεδονία από τον οθωμανικό ζυγό.

Επισημαίνεται ότι κατά την περίοδο εκείνη (1777-1779) το χωριό απариθμούσε εβδομήντα επτά (77) σπίτια (Πεκλάρης Μ., 2006).

Η βελανιδιά της προφητείας του Πατροκοσμά. Το έτος 1990 το δένδρο ξεράθηκε και με τη βοήθεια του καθηγητή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Γεωργίου Πεκλάρη εκριζώθηκε και διεσώθη. Ο κορμός τοποθετήθηκε σε πέτρινο κτίριο, το οποίο εγκαινιάστηκε το 2010 ως μουσείο (φωτογραφία από προσωπική συλλογή).

Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός διατήρησε άσβεστη τόσο την ελπίδα των ραγιάδων για το «ποθούμενο», δηλαδή την απελευθέρωση του γένους από τους Οθωμανούς, όσο και τη χριστιανική τους πίστη. Για την ακλόνητη αυτή πίστη του και την χριστιανική του παιδεία μαρτύρησε στο Κολικόντασι της Βορείου Ηπείρου στις 24 Αυγούστου του έτους 1779. Οι Βασιλικιώτες, όταν πληροφορήθηκαν το μαρτυρικό τέλος του Εθνομάρτυρα και Αγίου Κοσμά, διαμόρφωσαν προσκυνητάρι στο σημείο που έλαβε χώρα η προφητεία με το δέντρο της βελανιδιάς και αργότερα, μετά την επίσημη αγιοκατάταξή του από το Οικουμενικό Πατριαρχείο το έτος 1961, ανήγειραν ναό προς τιμήν του. Έκτοτε, κάθε χρόνο στις 24 Αυγούστου (ημέρα του μαρτυρίου του), τελούν στο Βασιλικό μεγάλη θρησκευτική πανήγυρη εις μνήμη του Αγίου.

Φωτογραφίες από το εκκλησάκι του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού κατά την ημέρα της πανηγύρεώς του στις 24 Αυγούστου (Πηγή: tilisphoto.blogspot.gr)

Περαιτέρω, το μικρό αυτό χωριό, το Βασιλικό, «χάρισε» σε ολόκληρη την Ορθοδοξία έναν Οικουμενικό Πατριάρχη, τον Οικουμενικό Πατριάρχη Αθηναγόρα, κατά κόσμον Αριστοκλή-Δημήτριο Σπύρου, ο οποίος γεννήθηκε στις 25 Μαρτίου/6 Απριλίου 1886, περίοδο κατά την οποία το χωριό αποτελούσε ακόμη έδαφος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η οικογένεια του γιατρού Ματθαίου Σπύρου και της Ελένης Σπύρου, το γένος Βασιλείου Μοκόρου, απέκτησαν τρία παιδιά: τον Αριστοκλή- Δημήτριο, τον Γιώργο και την Αγαθή, τα οποία γεννήθηκαν μεταξύ των ετών 1886 και 1889 στο χωριό Τσαραπλανά της Επαρχίας Πωγωνίου της Ηπείρου, το οποίο από το έτος 1928 μετονομάστηκε σε Βασιλικό, όπως επισημάνθηκε ανωτέρω. Το Σεπτέμβριο του 1899, όταν ο Αριστοκλής βρισκόταν σε ηλικία δεκατριών (13) ετών, η μητέρα του αρρώστησε από τύφο και κατέληξε τον Οκτώβριο του 1899 σε ηλικία μόλις 37 χρόνων. Την ανατροφή του Αριστοκλή ανέλαβε έκτοτε η γιαγιά του Ειρήνη Μοκόρου στην Κόνιτσα (Κωνσταντινίδης Φ., 1972). Ο μικρός Αριστοκλής έχοντας ιδιαίτερη κλίση στα γράμματα, ενεγράφη το έτος 1903 στην σπουδαιότερη Θεολογική Σχολή της εποχής, την Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης, μετά από προτροπή του τότε Μεγάλου Πρωτοσύγκελλου Αθηναγόρα Ελευθερίου, μετέπειτα Μητροπολίτη Παραμυθίας, Φιλιατών και Γηρομερίου, φοιτώντας πρώτα στο γυμνασιακό τμήμα της και από το έτος 1907 στη Θεολογική Σχολή. Κατά τη διάρκεια της φοίτησής του στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης ο Αριστοκλής εκάρη μοναχός και το Μάρτιο του 1910 χειροτονήθηκε Διάκονος από τον Μητροπολίτη Ελασσώνος Πολύκαρπο, λαμβάνοντας το όνομα «Αθηναγόρας», με το οποίο έμελλε να παγιωθεί στην ορθόδοξη εκκλησιαστική ιστορία (Σεραφείμ Π., 2016).

Τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου, ήτοι του 1910, ο Αθηναγόρας αποφοίτησε από τη Θεολογική Σχολή και μετέβη στη Μητρόπολη Πελαγονείας, με έδρα την πόλη Bitolj του σημερινού κράτους των Σκοπίων. Το Σεπτέμβριο του 1918, έτος κατά το οποίο η Μητρόπολη Πελαγονείας παύει να υπάγεται στον Οικουμενικό Θρόνο και περιέρχεται στη δικαιοδοσία της Σερβικής Εκκλησίας, ο Αρχιδιάκονος Αθηναγόρας μαζί με το Μητροπολίτη Πελαγονείας Χρυσόστομο Καβουρίδη μετέβησαν στη Θεσσαλονίκη με σκοπό να επισκεφθούν το Άγιον Όρος (Αναστασίου Ι., 1975). Εκεί εγκαταστάθηκαν στο ιστορικό Κάθισμα - Κελλί του Αγίου Ευσταθίου Μυλοποτάμου της Μεγίστης Λαύρας, το οποίο αποτέλεσε στο παρελθόν και το αναχωρητήριο του

μεγάλου Οικουμενικού Πατριάρχη, του Ιωακείμ του Γ'. Εν συνεχεία, το έτος 1919, ο Αθηναγόρας διορίστηκε Γραμματέας της Μητρόπολης Αθηνών, ενώ μετά τη μικρασιατική καταστροφή, εκτιμώντας η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος την πλούσια δράση και τα πολυάριθμα προσόντα του, τον εξέλεξε Μητροπολίτη Κερκύρας και Παξών σε ηλικία μόλις 36 ετών, αμέσως μετά τον θάνατο του τότε Μητροπολίτη Κερκύρας και Παξών Σεβαστιανού Νικοκάβουρα (Αναστασίου Ι., 1975).

Ακολούθως, μετά την εκλογή του σε Μητροπολίτη, χειροτονήθηκε ιερέας και στις 22 Δεκεμβρίου του έτους 1922 Επίσκοπος στον Ιερό Ναό της Αγίας Αικατερίνης στην Πλάκα από τους Μητροπολίτες Δημητριάδος Γερμανό, Σύρου Αθανάσιο και Κορινθίας Δαμασκηνό. Άξιες επισήμανσης είναι οι πληροφορίες που μας παρέχουν τα αρχεία του Οικουμενικού Πατριαρχείου περί του προσώπου και του χαρακτήρα του Αθηναγόρα: *«Ἐνδιεφέρθη ὄχι μόνον διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Κερκύρας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας ἐλθόντας πρόσφυγας. Τὸ ὀρφανοτροφεῖον, ὁ παιδικὸς σταθμὸς, ἡ ἀρσάκειος σχολή καὶ ἄλλα παρόμοια ἰδρύματα καταδεικνύουν τὴν ρεαλιστικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν κοινωνικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν προβλημάτων τῆς ἐπαρχίας του. Εἰς τὴν θείαν λατρείαν εἰσήγαγε τὴν χρῆσιν τοῦ ὀργάνου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ πράξῃ ἀργότερον ἐπίσης εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀπόκτησιν μεμορφωμένου κλήρου ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἀπὸ μακροῦ ἐν Κερκύρᾳ λειτουργοῦσαν ἱερατικὴν σχολήν. Ἦρχισε νὰ ἐκδίδῃ τὸ περιοδικὸν «Ὁ Ἅγιος Σπυρίδων». Συμπεριεφέρθη μετὰ πολλῆς εὐγενείας πρὸς τοὺς καθολικοὺς καὶ τοὺς ἀρμενίους κατοίκους τῆς Κερκύρας. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους συμμετέσχεν εἰς εὐρυτέρας διορθοδόξους καὶ διαχριστιανικὰς ἐκδηλώσεις»* (Ψηφιακό Αρχεῖο Οικουμενικού Πατριαρχείου, 2007).

Ο Αθηναγόρας σε νεαρή ηλικία, την περίοδο κατά την οποία είχε ενθρονιστεί Μητροπολίτης Κερκύρας και Παξών

Πηγή: φωτογραφία από το Αρχείο της ΕΡΤ - Ελαιογραφία (1927) του Κερκυραίου ζωγράφου Ανδρέα Βρανά

Το έτος 1930 η Αρχιεπισκοπή Αμερικής ήρθε αντιμέτωπη με ένα εξαιρετικά σημαντικό πρόβλημα και για το λόγο αυτό το Οικουμενικό Πατριαρχείο ανέλαβε να εξεύρει τον κατάλληλο ποιμενάρχη, ο οποίος θα επωμιζόταν το δύσκολο έργο της επίλυσης του σοβαρού αυτού προβλήματος. Δεδομένων των αδιαμφισβήτητων προσόντων του Μητροπολίτη Κερκύρας και Παξών Αθηναγόρα, το Οικουμενικό Πατριαρχείο ζήτησε τη συγκατάθεση της Εκκλησίας της Ελλάδος με σκοπό να τον εκλέξει Αρχιεπίσκοπο Αμερικής. Η Εκκλησία της Ελλάδος παρείχε την πλήρη συγκατάθεσή της και ως εκ τούτου, στις 13 Αυγούστου του έτους 1930 ο Μητροπολίτης Κερκύρας και Παξών Αθηναγόρας εξελέγη από την Ιερά Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου Αρχιεπίσκοπος Βορείου και Νοτίου Αμερικής, θέση στην οποία χρημάτισε έως και το έτος 1948, κατορθώνοντας να αναπτύξει εξαιρετικές σχέσεις ακόμη και με τις αμερικανικές κυβερνήσεις, να συμφιλιώσει τις διχασμένες ελληνικές κοινότητες, να ιδρύσει στη Βοστώνη ελληνορθόδοξη Θεολογική Σχολή και να ανεγείρει πολλούς ορθόδοξους ιερούς ναούς και σχολεία (Κωνσταντινίδης Φ., 1972).

Η εξαιρετικά επιτυχής θητεία του Αθηναγόρα στον αρχιεπισκοπικό θρόνο της Αμερικής έληξε το έτος 1948, όταν -με την υποστήριξη των ΗΠΑ- εξελέγη στο ανώτατο αρχιερατικό αξίωμα της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας, τον Οικουμενικό Θρόνο. Η πορεία του Αθηναγόρα ως Οικουμενικού Πατριάρχη και ανώτατου πνευματικού ηγέτη της Ορθοδοξίας ήταν λαμπρή, καθώς κατάφερε να προσδώσει διεθνή ακτινοβολία στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, απεγκλωβίζοντάς το από την εσωστρέφεια και τον συντηρητισμό. Ιδιαίτερα αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η περίπτωση του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα αποτελεί μοναδικό φαινόμενο, καθώς πρόκειται για τον μοναδικό Οικουμενικό Πατριάρχη, ο οποίος εξελέγη χωρίς να φέρει την τουρκική υπηκοότητα, όπως προβλέπεται από τη Συνθήκη της Λωζάνης (Αγγελακόπουλος Α., 2013).

Κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής του και κυρίως, από το έτος 1970 και έπειτα, η υγεία του άρχισε να κλονίζεται σημαντικά, ενώ στις 29 Ιουνίου του έτους 1972 υπέστη κατάγματα, μετά από πτώση που είχε στην Ιερά Μονή Αγίας Τριάδος στη Χάλκη, όπου διέμενε μόνιμα. Στις 30 Ιουνίου του έτους 1972 διακομίσθηκε στα νοσοκομεία «Βαλουκλή», όπου και απεβίωσε μία εβδομάδα αργότερα, ξημερώματα της 7^{ης} Ιουλίου 1972, από επιπλοκές νεφρικής παθήσεως, σε ηλικία 86 ετών. Η κηδεία του τελέστηκε στις 11 Ιουλίου του έτους 1972 στον Πάνσεπτο Πατριαρχικό Ναό του Αγίου Γεωργίου στην Κωνσταντινούπολη. Έπειτα, η σωρός του μακαριστού Πατριάρχη μεταφέρθηκε με πομπή στην Πατριαρχική Μονή της Ζωοδόχου Πηγής Βαλουκλή (Παναγία η Μπαλουκλιώτισσα), όπου ετάφη δίπλα στους τάφους των προκατόχων του Πατριαρχών (Δεληκωστόπουλος Α., 1988). Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηναγόρας αποτελεί, αδιαμφισβήτητα, μια από τις πιο εμβληματικές εκκλησιαστικές προσωπικότητες της Ορθοδοξίας του 20^{ου} αιώνα, καθώς απεδείχθη Ιεράρχης με ηγετικές και οργανωτικές ικανότητες, ο οποίος επεδίωκε και οραματιζόταν τη συναδέλφωση όλων των λαών της υφηλίου (Δεληκωστόπουλος Α., 1988).

Άξιο μνείας είναι το γεγονός ότι η γέννηση και η ανατροφή του στο Βασιλικό κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, το οποίο χαρακτηριζόταν για το πολυπολιτισμικό του περιβάλλον λόγω της συνύπαρξης των χριστιανών με αλλόθρησκους και ετερόδοξους πληθυσμούς, συνέβαλε καθοριστικά στη διαμόρφωση σημαντικών αξιών εκ μέρους

του, όπως επί παραδείγματι η αξία του σεβασμού προς την πολιτισμική ετερότητα, την οποία υπηρέτησε απαρέγκλιτα από τα διάφορα εκκλησιαστικά του αξιώματα (Μάμαλος Γ., 2011). Φαινόμενα ισχνής συνεργασίας μεταξύ Ορθοδόξων, διαίρεσης των χριστιανών και τροφοδότησης και παγίωσης εκκλησιαστικών ερίδων, αποτελούσαν καταστάσεις που βίωσε έντονα ο ίδιος και του προκαλούσαν βαθύτατη θλίψη και ανησυχία, ιδίως κατά την παραμονή του στον αρχιεπισκοπικό θρόνο της Αμερικής. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηναγόρας, έχοντας λάβει τον χαρακτηρισμό «Ο ειρηνοποιός Πατριάρχης», πίστευε ότι η Ορθόδοξη Ανατολή και η Διαμαρτυρόμενη Δύση μπορούσαν συνεργαζόμενες να διαμορφώσουν τις κατάλληλες συνθήκες, οι οποίες θα οδηγούσαν στην επίτευξη χριστιανικής ενότητας και κοινής μαρτυρίας του Ευαγγελίου στον κόσμο (Τσέτης Γ., 1987).

Τέλος, αξίζει να παρατεθεί ακόμη ένα απόσπασμα από τα αρχεία του Οικουμενικού Πατριαρχείου προς επίρρωση των ανωτέρω εκτεθέντων σχετικά με το εκτόπισμα και τη διεθνή ακτινοβολία του μακαριστού Βασιλικιώτη Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα: *«Ὁ Ἀθηναγόρας ἐκάλυψε τὴν μακροτέραν εἰς 24 συνεχῆ ἔτη πατριαρχεῖαν (1948-1972) τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν. Ὅτε ἔζη οὗτος, οἱ πλησίον του εὕρισκόμενοι, οἱ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του τελοῦντες καὶ οἱ συμπαθοῦντες πρὸς τὸ ἔργον του, τοῦ ἀπέδιδον ἐπίθετα εὐφημα. Τὸν ἐκάλουν προφήτην, προφηταπόστολον, ὁραματιστὴν, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπον τῶν πράξεων καὶ τῶν ἔργων, εἰρηνοποιόν, χριστιανὸν ἡγέτην, ἅγιον, μέγαν. Τὰ ἴδια καὶ πολλὰ περισσότερα μετὰ προσοχῆς ἐλέχθησαν καὶ ἠκούσθησαν ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ θανάτου του καὶ τοῦ ἐξ ἐκείνου πένθους. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀντιφρονοῦντας πρὸς τὴν γραμμὴν του, ιδίως εἰς τὸ θέμα τῶν σχέσεων του μετὰ τῶν ἑτεροδόξων, ἀκόμη καὶ ἀπὸ παλαιοῦς φίλους του, ἠκούοντο καὶ ἠκούσθησαν ἀρνητικά, ἂν μὴ ὑβριστικά ἐκφράσεις. Ἀσφαλῶς θὰ χρειασθῇ χρονικόν τι διάστημα διὰ τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ δικαίαν κρίσιν ἐπὶ τοῦ πολυσχιδοῦς καὶ πολυπλεύρου ἔργου, ὃπερ ἐπετέλεσεν ὁ Ἀθηναγόρας κατὰ τὴν εἰκοσιπενταετῇ περίπου πατριαρχεῖαν του»* (Ψηφιακό Αρχείο Οικουμενικού Πατριαρχείου, 2007).

Η πατρική οικία του μακαριστού Πατριάρχη Αθηναγόρα στο Βασιλικό Πωγωνίου, η οποία σήμερα κατοικείται από τους επιγόνους του, ενώ λειτουργεί υποτυπωδώς ως ανεπίσημο μουσείο – εκθετήριο προσωπικών του αντικειμένων

Πηγή: tilisphoto.blogspot.com

Ιερατικά άμφια του Μακαριστού Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα στον Ιερό Ναό Υπαπαντής του Χριστού στο Βασιλικό. Προσφορά της Ελληνικής Ορθοδόξου Αρχιεπισκοπής Αμερικής

Πηγή: vassiliko.blogspot.com

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηναγόρας με τον Έλληνα εφοπλιστή Αριστοτέλη Ωνάση συνομιλούν στην αίθουσα VIP του αεροδρομίου Schiphol του Άμστερνταμ

Πηγή: fanarion.blogspot.com

Περαιτέρω, το Βασιλικό καυχάται και για άλλα άξια επιφανή τέκνα του, όπως έναν υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων και συνάμα σπουδαίο ακαδημαϊκό της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και έναν γνωστό ηθοποιό του παλαιού ελληνικού κινηματογράφου. Πιο αναλυτικά, ο Παναγιώτης Χρήστου υπήρξε θεολόγος και φιλόσοφος, καθηγητής στην έδρα της Πατρολογίας στη Θεολογική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ο οποίος χαρακτηρίστηκε «πατέρας των πατρολόγων» και «θεμελιωτής της πατρολογίας». Παράλληλα, υπήρξε δοκιμιογράφος, συγγραφέας επί ζητημάτων εθνικού χαρακτήρα, ενώ διετέλεσε και Υπουργός των κυβερνήσεων της επταετίας. Ο καθηγητής Παναγιώτης Χρήστου γεννήθηκε στο Βασιλικό το έτος 1917 και σπούδασε στη Θεολογική Σχολή Αθηνών. Μετά τη λήψη του πτυχίου του, συνέχισε τις σπουδές του στα πανεπιστήμια του Γέιλ και της Βοστώνης, ενώ το έτος 1951 ανακηρύχθηκε διδάκτορας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Την ίδια χρονιά εξελέγη υφηγητής και το 1954 τακτικός καθηγητής Πατρολογίας στη Θεολογική Σχολή της Θεσσαλονίκης. Διετέλεσε Κοσμήτορας της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης το διάστημα μεταξύ των ετών 1963 και 1964 και Πρύτανης του Πανεπιστημίου το διάστημα 1966-1967 (Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, 2008).

Επιπροσθέτως, επισημαίνεται ότι ο μακαριστός καθηγητής Χρήστου διετέλεσε ο πρώτος διευθυντής του Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών κατά τα έτη 1966-1989, καθώς και διευθυντής του Κέντρου Θεολογικών και Αγιολογικών Μελετών Θεσσαλονίκης (1989-1994). Επιπροσθέτως, διετέλεσε υπουργός Βορείου Ελλάδος (1966-1967) και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (1973-1974), ενώ το έτος 1974, μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας, απομακρύνθηκε από την πανεπιστημιακή του έδρα και αφοσιώθηκε μέχρι και το τέλος της ζωής του στη μελέτη και έκδοση πατερικών κειμένων και επιστημονικών μελετών (Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, 2008). Κατά κοινή ομολογία, ο Παναγιώτης Χρήστου υπήρξε Πατρολόγος μεγάλης αξίας και αναγνωρισμένου κύρους από πολυάριθμους σπουδαίους ακαδημαϊκούς της ορθόδοξης θεολογίας. Οι μελέτες και τα βιβλία του αποδεικνύουν την άριστη θεολογική του κατάρτιση. Ασχολήθηκε μεταξύ άλλων με τη μετάφραση των έργων μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας, ενώ ήταν άριστος γνώστης πολλών λεπτομερειών επί πατρολογικών ζητημάτων, γεγονός το οποίο αποδεικνύεται από την παρατιθέμενη από μέρους του βιβλιογραφία σε κάθε έργο του. Ο αείμνηστος Ελληνοαμερικανός καθηγητής της Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης, πρωτοπρεσβύτερος Ιωάννης Ρωμανίδης, δήλωνε ότι ο Παναγιώτης Χρήστου υπήρξε Πατρολόγος διεθνούς φήμης και ακτινοβολίας (Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος, 2006).

Ο Παναγιώτης Χρήστου διέθετε διδασκαλικό χάρισμα και αγάπη προς τους φοιτητές του. Παρά το κύρος και τη σπουδαιότητα της προσωπικότητάς του, υπήρξε ιδιαίτερα εσωστρεφής και ταπεινός, ενώ υπεραγαπούσε και τους φοιτητές του, τους οποίους προσπαθούσε να μυήσει στον τρόπο σκέψης και ζωής των Αγίων Πατέρων, ιδιαιτέρως του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, τον οποίο σεβόταν υπερβαλλόντως και υπήρξε η βασική αιτία να αναπτυχθούν όλες οι έρευνες γύρω από το έργο και την διδασκαλία του (Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος, 2006). Ο καθηγητής Χρήστου συνέγραψε περισσότερα από εκατόν τριάντα (130) λήμματα στην «*Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*» που αναφέρονται σε Πατέρες της Εκκλησίας και εκκλησιαστικούς συγγραφείς, καθώς και αξιόλογο αριθμό λημμάτων στην «*The encyclopedia of Religion*» του Ρουμάνου ιστορικού των θρησκειών Mircea Eliade, ενός εκ των σπουδαιότερων Ευρωπαίων διανοητών του 20^{ου} αιώνα. Τέλος, ο

καθηγητής Χρήστου υπήρξε κορυφαίος μελετητής και ο πρώτος εκδότης των έργων του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, το έργο του οποίο αποτύπωσε σε πέντε τόμους, οι οποίο εκδόθηκαν από το 1962 και εξής, ενώ υπήρξε και υπεύθυνος της σειράς «Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας» (Ε.Π.Ε.) των εκδόσεων «Βυζάντιο», έχοντας επιμεληθεί περισσότερους από εκατό (100) τόμους.

Ο ακαδημαϊκός Παναγιώτης Χρήστου την περίοδο κατά την οποία διετέλεσε Πρύτανης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Πηγή: e-prologos.gr

Τέλος, από το Βασιλικό κατάγεται και ο γνωστός πρωταγωνιστής και ζεν πρεμιέ του παλιού ελληνικού κινηματογράφου, Παύλος Λιάρος, ο οποίος ξεχώρισε για το ταλέντο του στην κωμωδία, σημειώνοντας μεγάλη επιτυχία στον ελληνικό κινηματογράφο μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '70. Ο Παύλος Λιάρος έγινε ευρύτερα γνωστός από τη συμμετοχή του στην ταινία «ο στρίγγλος που έγινε αρνάκι» με πρωταγωνιστή τον Λάμπρο Κωνσταντάρα, στην οποία υποδυόταν τον μεγαλύτερο γιο του, ο οποίος σπούδαζε ιατρική και προτίμοιζε να κοιμάται, παρά να παρακολουθεί τα μαθήματα στη σχολή του, καθώς επίσης και από την ταινία «ο τζαναμπέτης» με πρωταγωνιστή πάλι τον Λάμπρο Κωνσταντάρα και τον Παύλο Λιάρο στο ρόλο του ανιψιού του. Πρωταγωνίστησε σε τριάντα τρεις (33) ελληνικές ταινίες, ενώ παράλληλα έχει πρωταγωνιστήσει, έχει γράψει σενάρια και έχει διασκευάσει για την τηλεόραση πολυάριθμες σειρές. Στο Θέατρο έχει συμπρωταγωνιστήσει πλάι στην Έλλη Λαμπέτη, τον Λάμπρο Κωνσταντάρα, την Ρένα Βλαχοπούλου, την Μάρω Κοντού, τον Γιώργο Κωνσταντίνου και πολλούς ακόμη σπουδαίους ηθοποιούς (pavlosliaros.gr).

Ο Παύλος Λιάρος σε φωτογραφικά στιγμιότυπα από ταινίες του ελληνικού κινηματογράφου

Πηγή: ellinikoskinimatografos.gr

2.3. Ήθη, έθιμα και παραδόσεις του Βασιλικού

Τα χωριά του Πωγωνίου, μεταξύ αυτών και το Βασιλικό, διακρίνονται για τη διατήρηση πολλών ηθών, εθίμων και παραδόσεων. Ειδικότερα, ιδιαίτερα γνωστά στην περιοχή είναι τα έθιμα του Δωδεκαημέρου, δηλαδή της περιόδου που μεσολαβεί από τα Χριστούγεννα έως και την ημέρα των Θεοφανίων και που ήταν αφιερωμένη στην ξεκούραση. Χαρακτηριστικό της εν λόγω περιόδου ήταν το γεγονός ότι το τζάκι έκαιγε αδιαλείπτως, ενώ η στάχτη δεν έπρεπε να πεταχτεί έξω από αυτό. Παράλληλα, κατά τις ημέρες του Δωδεκαημέρου οι νοικοκυρές δεν έβραζαν όσπρια, πιστεύοντας ότι, εάν έπρατταν κάτι τέτοιο, τα παιδιά τους θα εμφάνιζαν εξανθήματα. Περαιτέρω, ανήμερα των Χριστουγέννων σε ολόκληρη την επαρχία του Πωγωνίου, οι νοικοκυρές έφτιαχναν ένα παραδοσιακό τοπικό γλύκισμα, το οποίο ονομαζόταν «*τα σπάργανα του Χριστού*». Πρόκειται για χυλό ψημένο σε πυρωμένες πέτρες στο τζάκι (τηγανίτες όπως θα λέγαμε), τις οποίες συνόδευαν με μέλι, καρύδια ή και κανέλα και τις έτρωγαν το βράδυ της παραμονής ή και ανήμερα των Χριστουγέννων. Ανήμερα των Χριστουγέννων, για το γιορτινό τραπέζι, έσφαζαν τον καλύτερο κόκορα και τον έκαναν κοτόσουπα, όπως συνηθίζεται και στα περισσότερα μέρη της Ελλάδος έως και σήμερα (Πεκλάρης Μ., 2007).

Ακολουθως, την παραμονή της Πρωτοχρονιάς, τα παιδιά έκοβαν τόσες «τούφες» από πουρνάρι, όσα και τα μέλη της οικογένειάς τους, ενώ ανήμερα, μόλις χτυπούσε η πρώτη καμπάνα, όλες οι οικογένειες ετοιμάζονταν για τον πρώτο εκκλησιασμό της νέας χρονιάς. Έπειτα, άναβαν τη φωτιά και ένας - ένας πετούσαν μια τούφα πουρνάρι, το οποίο πυρακτωνόταν και σπινθηροβολούσε με κρότο (Καρράς Β., 1972).

Το μεσημέρι, στο γιορτινό τραπέζι, οι νοικοκυρές είχαν ετοιμάσει κρεατόπιτα, ενώ μετά το φαγητό, ο μεγαλύτερος έκοβε τη βασιλόπιτα σε τόσα κομμάτια όσα και τα μέλη της οικογένειας. Ακολούθως, με το χέρι του έφερνε μια στροφή στο σκεύος με τη βασιλόπιτα και κάθε μέλος της οικογένειας έπαιρνε το κομμάτι που εμφανιζόταν μπροστά του. Ο τυχερός της χρονιάς ήταν αυτός που θα έβρισκε στο κομμάτι του το φλουρί (Καρράς Β., 1972).

Εν συνεχεία, την παραμονή των Θεοφανίων, ο ιερέας μαζί με τον καντηλανάφτη επισκέπτονταν όλα τα σπίτια του χωριού με σκοπό να τα αγιάσουν και οι οικοδεσπότες τούς προσέφεραν λίγο καλαμπόκι, το οποίο ήταν ιδιαίτερα ευπρόσδεκτο, δεδομένου του πενιχρού μισθού των ιερέων την εποχή εκείνη. Ανήμερα των Θεοφανίων, τα αγόρια και τα κορίτσια του χωριού πήγαιναν αμίλητα στη βρύση και έπαιρναν «το αμίλητο νερό». Έπειτα, επέστρεφαν στα σπίτια τους τραγουδώντας, ενώ όταν χτυπούσε η καμπάνα, πήγαιναν το νερό στην εκκλησία. Ανήμερα των Φώτων, η τελετή του καθαγιασμού των υδάτων λάμβανε χώρα μέσα στην εκκλησία και «*ανάδοχος του Χριστού*» γινόταν με πλειστηριασμό εκείνος που θα προσέφερε τη μεγαλύτερη ποσότητα καλαμποκιού ή σιταριού στην εκκλησία. Ο «*ανάδοχος του Χριστού*» έπαιρνε το σταυρό και καθόταν σε ένα στασίδι δίπλα στον ιερέα, ενώ ακολούθως κάθε πιστός, αφού τον ράντιζε ο ιερέας με αγιασμό, περνούσε και φιλούσε το σταυρό λέγοντας στον ανάδοχο «*βοήθειά σου*» (Μάτσιας Χ., 1985).

Περαιτέρω, ανήμερα της εορτής των γραμμάτων, των Τριών Ιεραρχών, οι δημογέροντες μετέβαιναν στο σχολείο του χωριού με σκοπό να πραγματοποιηθεί αξιολόγηση των μαθητών μέσω εξετάσεων. Στην αρχή, οι μαθητές δοκιμάζονταν στη επίλυση ενός –δύο μαθηματικών προβλημάτων και ακολούθως, στα υπόλοιπα μαθήματα. Αν απαντούσαν σωστά, οι δημογέροντες ενέκριναν την προαγωγή τους στην επόμενη τάξη, ενώ σε αντίθετη περίπτωση καθίστατο αναγκαίο να επαναλάβουν την ίδια τάξη. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, εάν το ποσοστό των μαθητών που αποτύγχανε ήταν μεγάλο, τότε θεωρούσαν υπεύθυνο της αποτυχίας αυτής τον δάσκαλο, ο οποίος για το λόγο αυτό απομακρυνόταν από τα καθήκοντά του και εντέλει, απολυόταν. Πρόκειται για έθιμο, το οποίο λάμβανε χώρα πριν το έτος 1913 και κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας (Καρράς Β., 1972).

Επιπροσθέτως, στη χάρη του Αγίου Τρύφωνα, δηλαδή την 1^η Φεβρουαρίου εκάστου έτους, οι κάτοικοι των χωριών του Πωγωνίου δεν έπιαναν μαχαίρι στα χέρια τους με σκοπό να κόψουν κάτι, πιστεύοντας ότι έτσι προστάτευαν από το σκουλήκι τις ρίζες του καλαμποκιού και των κηπευτικών που θα φύτευαν την άνοιξη. Κατά τον ίδιο μήνα, τον Φεβρουάριο, στην εορτή της Υπαπαντής, οι κάτοικοι των χωριών του Πωγωνίου πίστευαν πως, εάν τη μέρα εκείνη έβρεχε, θα έβρεχε αδιάκοπα για σαράντα ολόκληρες μέρες, ενώ εάν δεν έβρεχε, θα υπήρχε ξηρασία για το ίδιο διάστημα. Επιπλέον, την Κυριακή της Αποκριάς οι νιόπαντρες κοπέλες πήγαιναν στη μητέρα τους με σκοπό να λάβουν την ευχή της, ενώ την Κυριακή της Τυροφάγου μεταμφιέζονταν όλοι. Το απόγευμα πήγαιναν στον εσπερινό και ακολούθως, τα παιδιά του σχολείου περνούσαν μπροστά από τους γέροντες που κάθονταν στα στασίδια και τους φιλούσαν το χέρι. Το βράδυ επισκέπτονταν σπίτια συγγενών με σκοπό να ανταλλάξουν ευχές για καλή Σαρακοστή και οι οικοδεσπότες τούς προσέφεραν σαν κέρασμα παστό χέλι ή μπακαλιάρο τηγανιτό, τυρόπιτα και κρασί (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Δήμος Άνω Πωγωνίου – Δ.Δ. Βασιλικού).

Η Καθαρά Δευτέρα ήταν ημέρα νηστείας και το περισσευούμενο φαγητό από την προηγούμενη μέρα το προσέφεραν στους γύφτους, οι οποίοι γύριζαν τα χωριά και συγκέντρωναν όσα τους προσέφεραν οι κάτοικοι. Επίσης, δεν επιτρεπόταν η εργασία την ημέρα εκείνη, παρά μόνο το πλύσιμο των σκευών της κουζίνας με αλισίβα, τα οποία είχαν χρησιμοποιηθεί για τη μαγειρική της ημέρας. Επιπλέον, την 1η Μαρτίου κάθε παιδί έδενε στο χέρι του ένα σχοινάκι από κόκκινη και λευκή κλωστή σα βραχιόλι, το επονομαζόμενο έως και σήμερα «Μαρτάκι», ενώ όταν στα τέλη του μήνα έβλεπαν το πρώτο χελιδόνι, το έβγαζαν και το κρεμούσαν σε μια ανθισμένη κρανιά με σκοπό να το πάρουν τα χελιδόνια (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Δήμος Άνω Πωγωνίου – Δ.Δ. Βασιλικού). Ξημερώματα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, την 25η Μαρτίου, τα παιδιά περιφέρονταν γύρω από το χώρο του σπιτιού χτυπώντας κουδούνια που είχαν πάρει από τα γίδια και τραγουδώντας: *«Φευγάτε φίδια και γκουστουρίτσες (σαύρες), ήρθεν ο Βαγγελισμός, να σας κόψει το κεφάλι, να το ρίξει στο ποτάμι, να το φαν οι καλογέροι, χειμώνα, καλοκαίρι»*. Εικάζεται ότι οι εν λόγω φράσεις έχουν αλληγορική σημασία και ότι με τις λέξεις «φίδια» και «γκουστουρίτσες» υπονοούσαν τους Τούρκους, οι οποίοι θα έπρεπε να φύγουν από

τον τόπο. Το εν λόγω ποίημα συνέχισε να λέγεται και μετά την απελευθέρωση του Πωγωνίου από τους Οθωμανούς (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Δήμος Άνω Πωγωνίου – Δ.Δ. Βασιλικού).

Την Πρωταπριλιά, όπως και σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας, υπήρχε το έθιμο να λένε ψέματα και να κάνουν φάρσες. Έπειτα, το βράδυ της παραμονής του Λαζάρου, τα παιδιά είχαν ετοιμάσει δυο- τρία καλάθια στολισμένα με λουλούδια και ξεκινώντας από την άκρη του χωριού, επισκέπτονταν σε ομάδα όλα τα σπίτια λέγοντας «τον Λάζαρο», δηλαδή τα κάλαντα του Λαζάρου. Την Κυριακή των Βαΐων όλο το χωριό εκκλησιαζόταν και έπαιρναν τα βάγια. Επειδή δεν υπήρχε δέντρο βαγιάς –δάφνης στο Βασιλικό, έπρεπε να την αγοράσει και να τη φέρει στο χωριό ο τελευταίος γαμπρός, ο οποίος τη δώριζε στην εκκλησία, προσφέροντας παράλληλα από ένα κλωνάρι σε κάθε σπίτι του χωριού, ενώ έπαιρνε για αμοιβή αυγά (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Δήμος Άνω Πωγωνίου – Δ.Δ. Βασιλικού).

Τη Μεγάλη Πέμπτη λάμβανε χώρα το βάψιμο των κόκκινων αυγών για όλα τα σπίτια, ενώ εκείνα τα σπίτια, τα οποία είχαν πένθος, έβαφαν τα αυγά σε μελανό χρώμα. Παράλληλα, οι νοικοκυρές ζύμωναν και έψηναν τις «καρβέλες», δηλαδή το ψωμί για το γιορτινό πασχαλινό τραπέζι. Εν συνεχεία, τη Μεγάλη Παρασκευή οι νέοι και οι νέες στόλιζαν τον επιτάφιο με αγριολούλουδα και κυρίως, λουλούδια κουτσουπιάς, ενώ το βράδυ γινόταν η περιφορά του επιταφίου στο παρακείμενο νεκροταφείο. Το Μεγάλο Σάββατο οι χωριανοί συνήθιζαν να σφάζουν το αρνί του Πάσχα, ενώ το πρωί κατά την πρώτη Ανάσταση, ο ιερέας σκόρπιζε στο δάπεδο της εκκλησίας φύλλα δάφνης ψάλλοντας το «Ανάστα ο Θεός». Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι παλαιότερα η Ανάσταση λάμβανε χώρα στο Βασιλικό στις 12 τα μεσάνυχτα, εντούτοις, τα τελευταία χρόνια είχε επικρατήσει η συνήθεια να γίνεται στις 03.30' τα ξημερώματα. Ένα έθιμο που συνέβαινε κατά το βράδυ της Ανάστασης ήταν να χτυπούν ελαφρά όσοι ήθελαν την καμπάνα της εκκλησίας πιστεύοντας ότι εξαιτίας αυτού η μύγα δε θα τσιμπούσε τα βόδια, όταν έσπερναν τα χωράφια τους. Η Ανάσταση λάμβανε χώρα έξω από την εκκλησία, στον προαύλιο χώρο, ενώ κάθε χωριανός πήγαινε στην εκκλησία κόκκινα αυγά από το σπίτι του με σκοπό να τα ευλογήσει ο ιερέας. Από αυτά, δύο προσέφερε στον ιερέα και τα υπόλοιπα τα επέστρεφε σπίτι. Παράλληλα, όταν επέστρεφαν στο σπίτι από τη εκκλησία,

σχημάτιζαν ένα σταυρό πάνω από την πόρτα της εισόδου με το φως της λαμπάδας και κολλούσαν τσόφλια κόκκινου αυγού (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Δήμος Άνω Πωγωνίου – Δ.Δ. Βασιλικού).

Έπειτα, τις μέρες της Διακαινησίμου, δηλαδή της εβδομάδας αμέσως μετά την Κυριακή του Πάσχα, οι Βασιλικιώτες λειτουργούσαν τα ξωκλήσια του χωριού. Την δε ημέρα της Αναλήψεως, όσοι χωριανοί μπορούσαν, πήγαιναν στο Αγιονέρι του χωριού Χρυσόδουλη με σκοπό να λάβουν και να πιούν το θαυματουργό νερό. Ανήμερα της Πεντηκοστής οι Βασιλικιώτες (και εν γένει οι Πωγωνήσιοι) έκοβαν καρυδόφυλλα, γονάτιζαν πάνω σε αυτά κατά την ώρα της Θείας Λειτουργίας και κατόπιν τα τοποθετούσαν στα μπαούλα τους, για να μην καταστρέψει ο σκόρος τα ρούχα. Επιπροσθέτως, πριν το έτος 1915, ανήμερα της εορτής της Αγίας Τριάδος, οι Βασιλικιώτες επισκέπτονταν το πανηγυρίζον μοναστήρι της Πέπελης, στο οποίο διέθεταν δική τους αγορασμένη αίθουσα, εντός της οποίας μπορούσαν να φιλοξενηθούν. Αρκετές ημέρες πριν την εορτή του Γενεθλίου του Ιωάννου του Προδρόμου στις 24 Ιουνίου, τα παιδιά έφτιαχναν θημωνιές από ξερόχορτα, τις οποίες έκαιγαν την παραμονή και πηδούσαν πάνω από αυτές. Όποιος πηδούσε πάνω από την μεγαλύτερη ήταν ο ικανότερος. Στις 30 Νοεμβρίου εκάστου έτους, ημέρα κατά την οποία τιμάται και εορτάζεται η μνήμη του Αγίου Ανδρέα του Πρωτοκλήτου, οι Βασιλικιώτες έβραζαν σε μία κατσαρόλα πολλά και διαφορετικά είδη οσπρίων (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Δήμος Άνω Πωγωνίου – Δ.Δ. Βασιλικού).

2.4. Στοιχεία της μουσικής, οικιστικής και λαϊκής παράδοσης του Βασιλικού

Η ευρύτερη περιοχή του Πωγωνίου παρουσιάζει το πιο προβεβλημένο εκτός Ηπείρου μουσικό ιδίωμα, το πωγωνήσιο, το οποίο πολύ συχνά προβάλλεται και ως πανηπειρωτικό. Στη φωνητική παράδοση της περιοχής αυτής κυριαρχούσε μέχρι τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα το πολυφωνικό τραγούδι, το οποίο ως ένα βαθμό αποτελούσε τη βασική μορφή φωνητικής έκφρασης. Η πολυφωνική δομή είχε κυριαρχήσει σε όλες τις θεματικές κατηγορίες του δημοτικού τραγουδιού, όπως λόγου χάρι το γάμο, τον ξεριζωμό, την ξενιτιά. Η εν λόγω δομή διατηρήθηκε αμιγώς

φωνητική, ενώ επισημαίνεται στο σημείο αυτό ότι η συνοδεία μουσικών οργάνων αποτελεί νεωτερισμό που πιθανολογείται ότι εισήχθη κατά τη διάρκεια ηχογραφήσεων, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στην Αμερική στις αρχές του περασμένου αιώνα, αλλά δεν κατάφερε να διατηρηθεί στο χρόνο (Σκουλίδας Γ., 2008).

Η ανωτέρω αναφερθείσα αποκλειστικά φωνητική δομή χαρακτηρίζεται από τον σαφή διαχωρισμό τριών ανεξάρτητων μελωδικών γραμμών, οι οποίοι αντιστοιχούν σε ανάλογους τραγουδιστικούς ρόλους:

1. ο «*παρτής*» ή «*σηκωτής*» είναι αυτός που παίρνει, δηλαδή αρχίζει το τραγούδι και εκτελεί την κύρια μελωδική γραμμή. Είναι ο μόνος που τραγουδά ευκρινώς τους στίχους, ενώ οι υπόλοιποι αποδίδουν μέρος μόνο του ποιητικού κειμένου,

2. τη δεύτερη μελωδική γραμμή μπορούν να εκτελούν:

- ❖ ο «*γυριστής*», ο οποίος «γυρίζει» ή «τσακίζει» τη μελωδική γραμμή τραγουδώντας συνήθως μια 4^η χαμηλότερα ή αποδίδοντας την υποτονική, ιδίως στις πτώσεις (διάστημα δεύτερης μεγάλης με την τονική της πρώτης φωνής) δημιουργώντας σε κάθε περίπτωση διαφωνία,
- ❖ όταν η μελωδική γραμμή του «*γυριστή*» εκτελείται μια οκτάβα ψηλότερα (με κεφαλική φωνή *falsetto* που θυμίζει τους λυγμούς των μοιρολογιστών) τότε ο εκτελεστής λέγεται «*κλώστης*», καθώς ο ρόλος του είναι να κλώθει τη μελωδική του γραμμή γύρω από την τονική, χρησιμοποιώντας την υποτονική, αλλά πολύ συχνά και το διάστημα της έβδομης μικρής (που εντοπίζεται και στην τεχνική του κλαρίνου), δημιουργώντας και αυτός διαφωνία.

3. Η τρίτη μελωδική γραμμή είναι αυτή του ισοκράτη, η οποία αναλαμβάνεται από δύο έως τέσσερα άτομα (ενίοτε και περισσότερα), τα οποία κρατούν την τονική πάντοτε στο ρυθμό του κορυφαίου («*παρτή*»), κάνοντας χρήση των στίχων του τραγουδιού (Σκουλίδας Γ., 2008).

Η δομή αυτή δεν εμφανίζεται ενιαία ούτε στον ελληνικό, ούτε στον νοτιο-αλβανικό χώρο (Βόρεια Ήπειρος). Όπως ήταν αναμενόμενο, υπήρξαν πολλές τοπικές παραλλαγές, καθώς επίσης και νεωτερισμοί, όπως λόγου χάρη η προσθήκη μιας τέταρτης φωνής, του «*ρίχτη*», που έχουν μελετηθεί ελάχιστα. Η εν λόγω πολυφωνική

μορφή διατηρήθηκε στην ευρύτερη περιοχή του Πωγωνίου και της Μουργκάνας, της οποίας τα γεωγραφικά όρια έχουν ως εξής: δυτικά τα ελληνοαλβανικά σύνορα, ανατολικά τον ρου του ποταμού Καλαμά και την κοινότητα Κουκλιών, βόρεια την περιοχή της Κόνιτσας και νότια τα χωριά της Μουργκάνας. Η ίδια δομή κυριάρχησε και στην Αλβανία, στις ελληνόφωνες κοινότητες, όπως και σε εκείνες των Λιά(μ)πηδων. Επισημαίνεται το γεγονός ότι στην εν λόγω περιοχή και τις παρακείμενες εντοπίζεται και ένας δεύτερος τύπος πολυφωνίας, ο οποίος διαφοροποιείται από τον πρώτο τόσο ως προς τη χρήση της γλώσσας (χρήση της βλάχικης και ενίοτε της αρβανίτικης) όσο και ως προς τη μουσική δομή (Σκουλίδας Γ., 2008).

Ακολούθως, αναφορικά με την μουσική παράδοση του Βασιλικού επισημαίνεται το γεγονός ότι οι «Μπατζήδες» αποτελούν την πιο αντιπροσωπευτική μουσική οικογένεια όχι μόνο του χωριού, αλλά της περιοχής ολόκληρης, καθώς πολλά πωγωνήσια χορευτικά τραγούδια ονομάζονται «μπατζήδικα» λόγω της ταύτισής τους με την εν λόγω οικογένεια. Η οικογένεια των Μπατζήδων ζούσε στο Βασιλικό από τα πολύ παλαιά χρόνια και είχε αναδείξει πάρα πολλούς σπουδαίους μουσικούς, όπως λόγου χάρη τους κλαρινοπαίχτες Κωνσταντίνο Μπατζή (με το προσωνύμιο «Ντίνος Κουλός»), τον Δημήτρη Μπατζή (με το προσωνύμιο «Μήτρος Μπατζής») και τον Βασίλη Μπατζή. Ο πρώτος, δηλαδή ο Κωνσταντίνος Μπατζής ή Ντίνος Κουλός, ήταν αξεπέραστος στα μοιρολόγια, ενώ ο δεύτερος, ο Μήτρος, ήταν τόσο μεγάλο ταλέντο, καθώς συμμετείχε στην ελληνική αποστολή στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Βερολίνου το 1936, παίζοντας κλαρίνο μέσα στο ολυμπιακό στάδιο, παρουσία του Χίτλερ και δεχόμενος τα συγχαρητήριά του. Μάλιστα, το γεγονός αποδεικνύεται από φωτογραφίες που έχει στην κατοχή της η αδελφή του, Μαρία Μπατζή. Ο Μήτρος έχασε τη ζωή του στον πόλεμο του 1940 και οι συμπολεμιστές του τον έθαψαν μαζί με το κλαρίνο του. Αναφορικά με τον τρίτο, τον Βασίλη Μπατζή, επισημαίνεται ότι για πολλά χρόνια έπαιζε κλαρίνο στον Έλατο στην Αθήνα (Καρράς Β., 1972).

Πέραν των ανωτέρω μουσικών, η ίδια οικογένεια ανέδειξε και σπουδαίους βιολιστές, όπως ο Λάμπρος, ο Φόρος και ο Δημήτρης Μπατζής, καθώς επίσης και άλλους μουσικούς, οι οποίοι έπαιζαν λαούτο και ντέφι, ενώ δημιουργούσαν με μέλη της οικογένειάς τους κομπανία, παίζοντας μουσική σε γάμους και πανηγύρια σε

ολόκληρο το Πωγώνι με τραγούδια αποκλειστικά δικά τους, αυτοσχέδια και μοναδικά, τα επονομαζόμενα «Μπατζήδικα». Πρόκειται για πωγωνίσια τραγούδια με στίχους λιτούς και ποικίλη θεματολογία, όπως η αγάπη, η γύρω φύση, η ξενιτιά. Έως και σήμερα τα «Μπατζήδικα» παίζονται και τραγουδιούνται από τους ντόπιους λαλητάδες, ενώ επισημαίνεται ότι ακόμη και οι μουσικολόγοι αναφέρονται σε αυτά με την ίδια προσφώνηση, τα «Μπατζήδικα». Άξιο επισημάνσης είναι το γεγονός ότι τραγούδια του Δημητρίου Μπατζή αποτελούν τα ιδιαίτερος γνωστά «*Το φεγγάρι κάνει θόλτα στην αγάπης μου την πόρτα*», «*Ο ήλιος βασιλεύει και η μέρα σώνεται*», «*Βασιλικός θα γίνω στο παραθύρι σου*» και πολλά άλλα (Μάτσιας Χ., 1985).

Περαιτέρω, δυο βασικές πτυχές της παράδοσης κάθε αγροτικής κοινωνίας είναι η λαϊκή και η οικιστική παράδοσή της. Η πρώτη σχετίζεται, κυρίως, με τα έθιμα, τις λαϊκές δοξασίες, τα τραγούδια, τα παραμύθια, τις παροιμίες, τα αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν στις οικιακές και επαγγελματικές ενασχολήσεις τους οι άνθρωποι που έζησαν κατά το παρελθόν στην κοινωνία αυτή, ενώ η δεύτερη σχετίζεται με τον τρόπο δόμησης των οικημάτων. Αναφορικά με την δεύτερη αυτή και ιδιαίτερος σημαντική πτυχή της παράδοσης, δηλαδή την οικιστική, επισημαίνεται ότι το Βασιλικιώτικο σπίτι ήταν κατά κανόνα μονώροφο, ενώ τα αρχοντικά του χωριού περιβάλλονταν από πέτρινο τοίχο ύψους ενός ή και περισσότερων μέτρων, ανάλογα με τη μορφολογία του εδάφους, ο οποίος ονομαζόταν «*χτίσμα*» και παλαιότερα «*οβορός*», λέξη παραγόμενη από τη σλάβικη λέξη «*obor*», η οποία σημαίνει περίφρακτη αυλή ή «*divor*», από την οποία προέρχεται και η ελληνική λέξη «*ντουβάρι*» (Κουτσουμπίνας Λ., 1977).

Η εξώπορτα των σπιτιών του Βασιλικού ήταν ξύλινη και συνήθως δίφυλλη. Από τα δύο φύλλα το ένα έμενε κλειστό τον περισσότερο καιρό και άνοιγε σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως επί παραδείγματι σε γιορτή ή σε γάμο ή για να μπει στην αυλή φορτωμένο ζώο. Στην εξωτερική πλευρά της ορισμένες φορές έφερε σκαλίσματα και «*ρόπτρο*», δηλαδή μεταλλικό χερούλι που το χτυπούσαν όσοι ήθελαν να τους ανοίξουν. Συχνά σκεπαζόταν με στέγαστρο, ενώ δεξιά και αριστερά της (από το έξω μέρος) είχαν χτιστεί πέτρινα πεζούλια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εξώπορτα του σπιτιού του μακαριστού Βασιλικιώτη Κώστα Μάνθου, τα πεζούλια της οποίας κατά τη δεκαετία του 1950 (αλλά και παλιότερα) είχαν γίνει ο χώρος

συγκέντρωσης των γυναικών της γειτονιάς. Ο σκοπός του στεγάστρου ήταν πρακτικός, καθώς η ύπαρξή του αποσκοπούσε στην προστασία της νοικοκυράς από τη βροχή, δεδομένου ότι συχνά περίμενε τα γιδοπρόβατά της στην εξώπορτα κάτω από κακές καιρικές συνθήκες. Στην εσωτερική πλευρά της εξώπορτας για λόγους ασφαλείας έμπαινε η «αμπάρα», ένα μεγάλο ξύλινο δοκάρι ή δυο μεγάλες σιδεριές. Πολλές φορές στις πέτρινες παραστάδες της υπήρχε μια σχηματική παράσταση, το «οικόσημο» της οικογένειας, στην οποία αναγραφόταν και ο χρόνος κατασκευής του σπιτιού. Εξαιτίας του γεγονότος ότι η κατασκευή χτίσματος ήταν δαπανηρή, πολλοί χωριανοί με σκοπό να διαχωρίσουν την ιδιοκτησία τους από όμορες ιδιοκτησίες, περιέκλειαν την αυλή τους με «πλοκαριά», δηλαδή με πλεχτό ξύλινο φράχτη. Στις περιπτώσεις αυτές αντί για δίφυλλη εξώπορτα κατασκεύαζαν απλώς μια πρόχειρη πόρτα, τη «λιάσα», λέξη η οποία προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη «ελασία» (Κουτσομπίνας Λ., 1977).

Αναφορικά με την αυλή των βασιλικιώτικων σπιτιών επισημαίνεται ότι ήταν συνήθως λιθόστρωτη, ώστε να προστατεύεται από τη λάσπη των υποδημάτων των ιδιοκτητών κατά τους χειμερινούς μήνες και τη σκόνη κατά τους θερινούς. Απαραίτητο συμπλήρωμά της ήταν η κληματαριά, η «περγουλιά» στη ντοπιολαλιά, με τα υποστηρίγματά της, τα λεγόμενα «σταλίκια», λέξη παραγόμενη από την αρχαία ελληνική λέξη «στάλιξ», η οποία σημαίνει πάσσαλος (παλούκι). Η κληματαριά λεγόταν και «κρεβατίνα», γιατί οι κληματόβεργες απλώνονταν πάνω σε ξύλινα δοκάρια. Επίσης, ανάλογα με το μέγεθος της αυλής, υπήρχαν εντός αυτής καρποφόρα δέντρα και σε ορισμένα σπίτια και πηγάδι, δεδομένου του γεγονότος ότι δεν ήταν δυνατή κατά το παρελθόν η παροχή νερού σε κάθε οικία μεμονωμένα μέσω συστήματος υδροδότησης. Μεγάλο μέρος της αυλής καταλάμβαναν οι «σταβιές», οι οποίες ήταν ξύλα που είχαν κόψει το καλοκαίρι και τα είχαν στοιβάξει, ώστε να στεγνώσουν και να αποτελέσουν την καύσιμη ύλη του χειμώνα (Κουτσομπίνας Λ., 1977).

Στο ισόγειο του βασιλικιώτικου σπιτιού υπήρχε το «κατώι», το οποίο χρησιμοποιούσαν για το στάβλισμα των ζώων, ενώ στο χώρο τοποθετούσαν τα «παχνιά», τα οποία ήταν ξύλινες αυτοσχέδιες ταΐστρες, στις οποίες τοποθετούσαν την τροφή των ζώων κατά τους χειμερινούς μήνες, όταν τα γιδοπρόβατα λόγω

χιονοπτώσεων δεν μπορούσαν να βοσκήσουν και τον «ταβλά», ο οποίος αποτελούσε την ταΐστρα των αλόγων. Στο κατώι υπήρχε και το «κοτέτσι», λέξη προερχόμενη από τη σλάβικη «cotets», δηλαδή ορνιθώνας. Παράλληλα, αν το σπίτι δεν είχε άλλους αποθηκευτικούς χώρους, στο ισόγειό του τοποθετούσαν διάφορα, γεωργικά κυρίως, εργαλεία. Τέλος, εκεί τοποθετούσαν τα «βαένια» με το κρασί και τα δοχεία με το τυρί και τα άλλα γαλακτοκομικά προϊόντα, διότι οι συνθήκες θερμοκρασίας που επικρατούσαν στο ισόγειο ήταν πρόσφορες για τη συντήρηση του κρασιού και των τυροκομικών προϊόντων. Το κατώι επικοινωνούσε με το κυρίως σπίτι μέσω εσωτερικής σκάλας, η οποία κατέληγε στη «γκλαβανή», δηλαδή την καταπακτή, λέξη η οποία προέρχεται από τη σλάβικη λέξη «glana» (Μάτσιας Χ., 1985).

Οι ένοικοι εισέρχονταν στο σπίτι από το «θυροστόμι», δηλαδή την εσωτερική είσοδο της οικίας. Το πιο ευρύχωρο δωμάτιο του σπιτιού ήταν το δωμάτιο «της μάνας», στο οποίο συγκεντρώνονταν όλα τα μέλη της οικογένειας με σκοπό να φάνε στον «σουφρά», ένα στρογγυλό χαμηλό τραπέζι, του οποίου η ύπαρξη και η χρήση είναι γνωστή σε όλα τα χωριά της Ελλάδας. Παράλληλα, στο ίδιο δωμάτιο κοιμούνταν οι γέροντες γονείς, ενώ σε μια γωνία του υπήρχε η «στια», δηλαδή η εστία των αρχαίων Ελλήνων. Στη συνείδηση των Βασιλικιωτών και ευρύτερα των Πωγωνήσιων ο χώρος αυτός ταυτιζόταν συνολικά με το σπίτι και από αυτό το γεγονός εξηγείται και η πωγωνήσια έκφραση: «θέλω να πεθάνω στη γωνιά μου» ή ο στίχος από πωγωνήσιο τραγούδι του γάμου: «στην καινούργια τη γωνιά φύτρωσε μια κυδωνιά». Η ιερότητα του χώρου αυτού καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι στο δωμάτιο αυτό βρισκόταν και το εικονοστάσι της οικογένειας (Μάτσιας Χ., 1985).

Ένα άλλο δωμάτιο ήταν ο «νοντάς», λέξη προερχόμενη από την τουρκική «oda», ο οποίος λειτουργούσε ως ξενώνας. Στα μεγαλύτερα σπίτια υπήρχαν και άλλα δωμάτια, όπως το «μαντζάτο» και η «μπίμτσα», με ειδοποιό διαφορά της τελευταίας την θολωτή οροφή και την ύπαρξη ενός μόνο παραθύρου, το οποίο λόγω της δροσιάς και της υγρασίας την καθιστούσε τον καταλληλότερο χώρο για την αποθήκευση ευαίσθητων τροφίμων, όπως τυριών, βουτύρου, κρασιών και άλλων προϊόντων. Χωριστά από το βασικό οίκημα κατασκευαζόταν το «μαγειρείο», εντός του οποίου υπήρχε ο φούρνος και τα απαραίτητα σκεύη για την παρασκευή του φαγητού.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η μνεία στα κουζινικά σκεύη του βασιλικιώτικου σπιτιού, τα οποία ήταν:

- ❖ **η γάστρα**, η οποία αποτελούσε μαγειρικό σκεύος με μεταλλικό καπάκι με το οποίο, αφού πρώτα πυρακτωνόταν στη φωτιά, σκέπαζαν το ταψί με το ζυμωμένο ψωμί ή το φαγητό, για να ψηθούν στο φούρνο,
- ❖ **η μασιά**, δηλαδή το μικρό σιδερένιο φτυάρι με το οποίο μάζευαν τη στάχτη από το φούρνο,
- ❖ **η πυροστιά**, δηλαδή ο σιδερένιος τρίποδας που έβαζαν στη φωτιά και πάνω σε αυτόν τα μαγειρικά σκεύη, όπως το τσουκάλι,
- ❖ **το πλαστήρι**, το οποίο ήταν στρογγυλό ξύλινο τραπέζι χωρίς πόδια, πάνω στο οποίο έπλαθαν το ζυμάρι, για να κάνουν πίτες,
- ❖ **ο πιτόβεργος**, δηλαδή ο πλάστης, η ειδική ξύλινη βέργα που χρησιμοποιούσαν για να ανοίξουν φύλλα για πίτες και
- ❖ **το σινί**, το οποίο ήταν χάλκινο ταψί με μικρό χείλος ολόγυρα, κατάλληλο για το ψήσιμο της πίτας.

Επιπλέον, στην άκρη της αυλής κατασκεύαζαν τον «απόπατο» ή «χαλέ», λέξη προερχόμενη από την αρβανίτικη λέξη «*hale*», ο οποίος προοριζόταν για την αφόδευση και την ούρηση, λειτουργώντας ως τουαλέτα. Τέλος, για την αποθήκευση των ζωοτροφών πολλές οικογένειες είχαν κατασκευάσει στην άκρη του χωριού μια καλύβα, από την οποία κατά τους χειμερινούς μήνες μετέφεραν στο σπίτι τους «ζαερέ», δηλαδή προμήθειες και τρόφιμα, για να θρέψουν τα ζώα τους. Αναφορικά με τον τρόπο χτισίματος του βασιλικιώτικου σπιτιού επισημαίνεται ότι κατασκευαζόταν με άσπρες πελεκητές πέτρες. Παρά το γεγονός ότι οι μάστορες του παρελθόντος είχαν στη διάθεσή τους μόνο τα απολύτως απαραίτητα μέσα και είχαν μάθει εμπειρικά την οικοδομική τέχνη, κατασκεύαζαν πραγματικά αριστουργήματα από αρχιτεκτονική άποψη που προκαλούν ακόμα και σήμερα το θαυμασμό. Επίσης, επισημαίνεται ότι τα δωμάτια, με εξαίρεση το μαγειρειό που σε ορισμένα σπίτια ήταν άστρωτο, είχαν δάπεδο στρωμένο με πλανισμένες σανίδες. Η στέγη στρωνόταν με πλάκες, ενώ μεταγενέστερα παγιώθηκε η τάση να καλύπτεται με κεραμίδια ή με τσίγκο. Με σκοπό να εξασφαλίζεται επαρκής φωτισμός και να είναι τα οικήματα

ευήλια κατασκεύαζαν, τουλάχιστον στο δωμάτιο της «μάννας» και στον «οντά», δυο - τρία παράθυρα, τοποθετώντας στο έξω μέρος τους σιδεριές για λόγους ασφαλείας (Μάτσιας Χ., 1985).

Τέλος, στο βασιλικιώτικο σπίτι, όπως και σε κάθε πωγωνήσιο, τα έπιπλα ήταν λιγοστά, διότι οι πατριαρχικές οικογένειες του παρελθόντος ήταν πολυμελείς και ως εκ τούτου, η επίπλωση ήταν αναγκαίο να είναι λιτή με σκοπό να εξοικονομείται χώρος για την συμβίωση και τη συνύπαρξη τόσων μελών. Τα βασικότερα έπιπλα, τα οποία ήταν και ιδιαιτέρως λειτουργικά, ήταν αφενός τα «μπάσια», τα οποία αποτελούσαν μακριά ξύλινα καθίσματα που χρησιμοποιούνταν αντί για καρέκλες και τα οποία διακοσμούσαν, ιδίως τις γιορτινές μέρες, με «βελέντζες», δηλαδή με μάλλινες κουβέρτες και αφετέρου τα «σεντούκια», τα οποία κατασκευάζονταν από καλό ξύλο και είχαν εγχάρακτα σχέδια, εντός των οποίων τοποθετούσαν διάφορα υφαντά και κυρίως, τα προικιά της νύφης (Μάτσιας Χ., 1985).

ΚΕΦ. 3 : Στοιχεία για την Πολιτιστική Κληρονομιά του Βασιλικού με βάση τις συνεντεύξεις

Στα πλαίσια εκπόνησης της παρούσας πτυχιακής εργασίας διενεργήθηκε ποιοτική έρευνα δια της κατάρτισης και διαμοιρασμού δέκα (10) συνεντεύξεων με σκοπό τα συλλεχθέντα εξ αυτής στοιχεία να παρατεθούν και να χρησιμοποιηθούν εις επίρρωσιν των ήδη παρατεθειμένων στα οικεία κεφάλαια πληροφοριών σχετικά με την παράδοση, τα ήθη, τα έθιμα, την πολιτιστική κληρονομιά και τις προοπτικές ανάδειξης του χωριού Βασιλικό Πωγωνίου. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με συνεντευξιαζόμενους διαφορετικών ηλικιών, ενδιαφερόντων, επαγγελμάτων και μορφωτικού επιπέδου, ενώ παράλληλα επισημαίνεται ότι δεν αποτελούν όλοι εξ αυτών μόνιμους κατοίκους του Βασιλικού. Κοινό χαρακτηριστικό όλων των συνεντευξιαζόμενων αποτελεί η κατά περιόδους επίσκεψη και επαφή τους με το χωριό ή η καταγωγή τους από αυτό ή η μόνιμη διαμονή τους στο χωριό ή η διαμονή τους στο χωριό κατά το παρελθόν.

Οι συνεντεύξεις απαρτίζονται από τέσσερα ερωτήματα:

- 1. Ποια είναι η σχέση σας με το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου;*
- 2. Γνωρίζετε τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού; Εάν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποιο ή κάποια από αυτά εν συντομία;*
- 3. Ξέρετε αν τηρούνται ακόμα τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του χωριού ή εάν με τα χρόνια έχουν ατονήσει ή παραλλαχθεί;*
- 4. Πιστεύετε ότι η πολιτιστική κληρονομιά του χωριού θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης γι' αυτό στο μέλλον; Μπορείτε να προτείνετε κάποια δράση, έργο ή ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση;*

Ερωτώμενοι σχετικά με τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού, οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν σε εντελώς διαφορετικά ήθη, έθιμα και παραδόσεις του Βασιλικού, με αποτέλεσμα να μην έχει καταγραφεί ίδια απάντηση περισσότερες από μία φορές επί του εν λόγω θέματος. Με άλλα λόγια, κάθε συνεντευξιαζόμενος ανακάλεσε στη μνήμη του και εξιστόρησε ένα διαφορετικό έθιμο και μια διαφορετική παράδοση του Βασιλικού. Εντούτοις, ιδιαίτερα αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι περισσότεροι εκ των ερωτωμένων αναπολούν

και αφηγούνται ήθη, έθιμα και παραδόσεις σχετικά με την εορτή των Χριστουγέννων, γεγονός το οποίο οδηγεί στο εύλογο συμπέρασμα ότι το χωριό Βασιλικό διακρινόταν για την ύπαρξη πολυάριθμων χριστουγεννιάτικων εθίμων.

Πιο αναλυτικά, ως ιδιαίτερα σημαντική χαρακτηρίζεται από τις μεγαλύτερες ηλικίες η πανήγυρις στο Βασιλικό της κοιμήσεως του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, η οποία λαμβάνει χώρα στις 24 Αυγούστου εκάστους έτους. Οι κάτοικοι θυμούνται να λαμβάνει χώρα το μεγάλο πανηγύρι στην πλατεία του χωριού, το οποίο ήταν ιδιαίτερα γνωστό σε όλη την περιοχή και διαρκούσε τρεις ημέρες, από την προηγούμενη της γιορτής, ανήμερα και την επόμενη. Μέσα από τις συνεντεύξεις παρέχονται πληροφορίες σχετικά με την πανήγυρη στο ναό και συγκεκριμένα, σχετικά με την δοξολογία που λάμβανε χώρα στην κεντρική εκκλησία του χωριού, καθώς επίσης και την λιτανεία και περιφορά της εικόνας του Αγίου με πομπή κόσμου και με λάβαρα **(Συνέντευξη υπ' αριθμόν 1)**.

Επιπλέον, στις διενεργηθείσες συνεντεύξεις επισημάνθηκε και η παράδοση, η οποία έχει διαφυλαχθεί στο χωριό, σχετικά με την προφητεία, την οποία εξέδωσε ο Πατροκοσμάς κατά την εξαήμερη διαμονή του στο Βασιλικό. Συγκεκριμένα, πληροφορούμαστε ότι σε κάποια στιγμή προσευχής του Αγίου, όταν εμφανίστηκαν οι «σιουμπάσηδες», δηλαδή οι Τούρκοι φοροεισπράκτορες που απειλούσαν και ρήμαζαν οικονομικά τους κατοίκους και ερωτήθηκε ο Άγιος πότε θα γλιτώσουν από αυτούς, κατά μερικούς πήρε το ραβδί του, κατά άλλους ένα ξύλο και άνοιξε μια τρύπα στον κορμό της βελανιδιάς που βρισκόταν δίπλα του λέγοντας: *«όταν κλείσει αυτή η τρύπα, θα έρθει το ποθούμενο»*. Σύμφωνα με την παράδοση, το έτος 1912, η τρύπα στον κορμό της βελανιδιάς έκλεισε, ενώ εκείνη την περίοδο ξεκίνησαν οι απελευθερωτικοί αγώνες και έφυγαν οι Τούρκοι από την Ήπειρο και τη Μακεδονία **(Συνέντευξη υπ' αριθμόν 10)**.

Ακολουθώς, οι νεότεροι αναπολούν μνήμες από την παιδική τους ηλικία και συγκεκριμένα, από τη συμβίωση και την επαφή με τους παππούδες και τις γιαγιάδες της οικογένειας. Επί παραδείγματι, οι συνεντευξιζόμενοι πραγματοποιούν μνεία στις παραδοσιακές ετοιμασίες του σπιτιού πριν τις μεγάλες γιορτές της Ορθοδοξίας, όπως το Πάσχα, τα Χριστούγεννα και τα Θεοφάνια, όπου το σπίτι έπρεπε να φορέσει τα γιορτινά του και όλο το χωριό να καθαριστεί και να ασβεστωθεί, για να υποδεχτεί

τους ξενιτεμένους του που θα έρχονταν να κάνουν γιορτές με τους δικούς τους. Ένα από τα πολλά έθιμα των Χριστουγέννων ήταν το ψήσιμο του «Χριστόψωμου», το οποίο στολιζόταν με διάφορα ζυμαρένια κεντήματα, τα οποία ονόμαζαν στο χωριό «κεντίδια» ή «πλουμίδια», ενώ στο μέσον του, γύρω από όλα τα κεντίδια, οι νοικοκυρές τοποθετούσαν έναν ζυμαρένιο μεγάλο σταυρό. Το «Χριστόψωμο» το αφιέρωνε η οικογένεια στο Χριστό με την προσδοκία ότι Εκείνος θα κάνει πραγματικότητα τις επιθυμίες της **(Συνέντευξη υπ' αριθμόν 2)**.

Περαιτέρω, μέσω των συνεντεύξεων λαμβάνουμε πληροφορίες σχετικά και με άλλα έθιμα των Χριστουγέννων, τα οποία επικρατούσαν στο Βασιλικό, όπως τα «χοιροσφάγια», τα οποία λάμβαναν χώρα την παραμονή ή προπαραμονή των Χριστουγέννων. Πρόκειται για τη σφαγή των χοιρινών, τα οποία αποτελούσαν πραγματικό θησαυρό για την οικονομία κάθε σπιτιού την εποχή εκείνη, καθώς με το κρέας τους τρέφονταν κατά τις γιορτινές ημέρες, με το δέρμα τους παρασκεύαζαν παπούτσια, τα επονομαζόμενα «γουρνοτσάρουχα και με το λίπος τους αντικαθιστούσαν το λάδι στη μαγειρική, καθώς κατά τους χρόνους εκείνους το λάδι ήταν ιδιαίτερα δυσεύρετο. Ακόμη και τα μικρά κομμάτια του λίπους, τις «τσιγαρίδες», τα χρησιμοποιούσαν για πίτες ή ψωμιά, ώστε να τα νοστιμίσουν. Επίσης, από την ουρήθρα του ζώου παρασκεύαζαν μπάλα παιχνιδιού, την οποία προσέφεραν στα παιδιά για παιχνίδι **(Συνέντευξη υπ' αριθμόν 5)**.

Επιπροσθέτως, ακόμη ένα χριστουγεννιάτικο έθιμο περί της ύπαρξης του οποίου μας ενημερώνει το περιεχόμενο των συνεντεύξεων είναι το στόλισμα του βασιλικιώτικου σπιτιού με το χριστουγεννιάτικο στεφάνι. Πρόκειται για έθιμο, το οποίο ακόμη και σήμερα διατηρείται αλώβητο σε πολλά χωριά της Ηπείρου. Σύμφωνα με το έθιμο, τις ημέρες πριν τα Χριστούγεννα συνήθιζαν να κρεμάνε στους τοίχους και τις εξώπορτες ολόκληρες πλεξούδες από σκόρδα, πάνω στα οποία κάρφωναν «μοσχοκάρφια», δηλαδή γαρυφαλλάκια, για να διώξουν την κακογλωσσιά που «κάρφωνε» την ευτυχία του σπιτιού τους. Το στεφάνι από έλατο στην εξώπορτα διακοσμημένο με χριστουγεννιάτικα στολίδια,, εκτός από το καλωσόρισμα στους καλεσμένους, θεωρούσαν ότι έφερνε και τύχη στο σπίτι **(Συνέντευξη υπ' αριθμόν 8)**.

Ακολουθώντας, μέσω των συνεντεύξεων μας παρασχέθηκαν πληροφορίες σχετικά και με τα παραδοσιακά τοπικά γλυκίσματα των Χριστουγέννων. Πιο αναλυτικά, ως πολύ

γνωστό και σημαντικό έθιμο ολόκληρης της Ηπείρου και όχι μόνο του Βασιλικού, αναφέρεται η παρασκευή του χριστουγεννιάτικου γλυκίσματος «*τα σπάργανα του Χριστού*», το οποίο ετοιμάζαν οι νοικοκυρές την παραμονή των Χριστουγέννων, πολύ νωρίς το πρωί, σε όλα τα χωριά της Ηπείρου. Πρόκειται για τηγανίτες ψημένες σε πυρωμένη πλάκα στο αναμμένο τζάκι, μελωμένες με ζαχαρόνερο ή μέλι και πασπαλισμένες με καρύδια και κανέλα. Τα «*σπάργανα*» ήταν οι τηγανίτες και συμβόλιζαν τα σπάργανα του Χριστού μέσα στη φάτνη **(Συνέντευξη υπ' αριθμόν 6)**.

Έπειτα, μέσω των συνεντεύξεων αντλούμε πληροφορίες σχετικά και με έθιμα των Θεοφανίων. Πιο συγκεκριμένα, τα Θεοφάνια αποτελούσαν υψίστης σημασίας χριστιανική εορτή για το χωριό, ενώ κατά τον εκκλησιασμό της ημέρας λάμβανε χώρα «*το έθιμο των εικόνων*». Κατά το έθιμο αυτό, ο ιερέας ανέφερε το όνομα ενός Αγίου, Αγίας ή Εορτής και όποιος ενδιαφερόταν, δήλωνε ένα ποσό-προσφορά. Εκείνος που προσέφερε το μεγαλύτερο χρηματικό ποσό αποκτούσε την εικόνα, ο ιερέας του ευχόταν «*Βοήθειά σου*» και το κατέγραφε η εκκλησιαστική επιτροπή. Η επιλογή των εικόνων γινόταν, συνήθως, ανάλογα με τα ονόματα της οικογένειας. Το λόγο είχαν οι άνδρες και απουσία ανδρών οι γυναίκες. Ακολουθώντας, οι χωριανοί μετέβαιναν για τον καθαγιασμό των υδάτων στα Πηγάδια, Μεσιό, Καρούτες, Πηγαδούλι. Το βράδυ γινόταν τραπέζι και γλέντι για όλο το χωριό στο σχολείο. Με το σούρουπο όλοι οι χωριανοί ετοιμάζονταν και σε μια πάνινη πετσέτα έδεναν τα πιάτα, τα πιρούνια και τα κουτάλια της οικογένειάς τους. Στη μεγάλη αίθουσα του σχολείου όλα τα τραπέζια ήταν γεμάτα κόσμο. Όλοι ανταποκρίνονταν και στήριζαν το έθιμο και το χωριό. Ο ιερέας ευλογούσε και όλοι έψαλλαν: «*Εν Ιορδάνη...*». Μοσχομούριζε ο τόπος γιαχνί, ένα παραδοσιακό φαγητό κάθε κοινωνικής εκδήλωσης, χαράς ή λύπης. Στο τέλος του φαγητού περνούσε ένας δίσκος, για να εισπράξει τα χρήματα που «έταξαν» οι χωριανοί και άλλος ένας δίσκος για εισφορά στα έξοδα του δείπνου. Με τα χρήματα αυτά καλύπτονταν έξοδα της εκκλησίας, των σχολείων και της Κοινότητας **(Συνέντευξη υπ' αριθμόν 7)**.

Περαιτέρω, οι συνεντεύξεις μας παρέχουν πληροφορίες σχετικά και με ήθη και έθιμα της περιόδου του Δωδεκαημέρου, δηλαδή της περιόδου από τα Χριστούγεννα έως και τα Θεοφάνια, όπως είναι λόγου χάρη η αποφυγή παρασκευής και βρασίματος οσπρίων με το σκεπτικό ότι τα παιδιά θα εκδήλωναν στα σώματά τους εξανθήματα

(Συνέντευξη υπ' αριθμόν 4). Επίσης, ιδιαιτέρως σημαντική είναι η αναφορά σε ένα έθιμο, το οποίο λάμβανε χώρα ανήμερα των Τριών Ιεραρχών και πριν το έτος 1913 στο σχολείο του Βασιλικού, όταν κατά την ημέρα αυτή, μετά τον εκκλησιασμό, οι δημογέροντες, δηλαδή οι κοινοτικοί άρχοντες, οι επικεφαλής του χωριού, επισκέπτονταν το σχολείο του χωριού με σκοπό να πραγματοποιήσουν αξιολόγηση των μαθητών. Πρώτα τους έβαζαν να λύσουν ένα- δύο μαθηματικά προβλήματα και εν συνεχεία τους εξέταζαν στα υπόλοιπα μαθήματα. Αν οι μαθητές απαντούσαν σωστά, ενέκριναν την προαγωγή τους στην επόμενη τάξη, ενώ εάν δεν απαντούσαν σωστά, επαναλάμβαναν την ίδια τάξη. Μάλιστα, εάν το ποσοστό των μαθητών που αποτύγχανε και έπρεπε να επαναλάβει την ίδια τάξη ήταν μεγάλο, τότε θεωρούσαν ότι υπεύθυνος της αποτυχίας ήταν ο δάσκαλος και για το λόγο αυτό τον απέλυαν **(Συνέντευξη υπ' αριθμόν 3).**

Τέλος, πληροφορίες παρασχέθηκαν αναφορικά και με τους ξακουστούς, παραδοσιακούς χορούς του Βασιλικού, τον «*συρτό στα δύο*» και την «*Γάιτα*», διπλή και μονή. Ο «*συρτός στα δύο*» είναι ο πιο διαδεδομένος χορός σε ολόκληρη την Ήπειρο, καθώς όλοι οι χοροί της καταλήγουν σε αυτόν. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι πολλοί παραδοσιακοί και γνωστοί χοροί, όπως το «*Γιάννη μου το μαντήλι σου*», η «*Γενοβέφα*», ο «*Χειμαριώτικος*», τα «*Κλάματα*», χορεύονται ακριβώς με το ίδιο χορευτικό μοτίβο. Η δε «*Γάιτα*», διπλή και μονή, είναι δύο χοροί, οι οποίοι χορεύονταν πάντα σε ανοιχτό κύκλο από άνδρες και γυναίκες όχι μόνο στο Πωγώνι, αλλά και στην Κόνιτσα και τα Ζαγοροχώρια **(Συνέντευξη υπ' αριθμόν 9).**

Η πλειονότητα των συνεντευξιαζόμενων κατέληξε στο γεγονός ότι, τόσο στο Βασιλικό Πωγωνίου όσο και στην Ήπειρο εν γένει, οι άνθρωποι διαφύλαξαν σε μεγάλο βαθμό τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις τους, κληροδοτώντας τα στις νέες γενιές. Περαιτέρω, αναφορικά με το τελευταίο ερώτημα που τους ετέθη σχετικά με τις προτεινόμενες εκ μέρους τους δράσεις και ενέργειες με σκοπό την πολιτιστική αναβάθμιση του χωριού, η πλειονότητα των ερωτωμένων υπέδειξε ως προσφορότερο μέσο για την επίτευξη του σκοπού αυτού την προβολή του χωριού μέσα από δράσεις στο διαδίκτυο, ενώ αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ένας αξιόλογος αριθμός συνεντευξιαζόμενων προέβαλε ως επιχείρημα για την πολιτιστική

αναβάθμιση του Βασιλικού την ανάπτυξη αγωγής συνεργασίας μεταξύ κατοίκων και τοπικών αρχόντων-ιθυνόντων.

ΚΕΦ. 4 : Συμπεράσματα - Προτάσεις για αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του Βασιλικού

4.1. Σχεδιασμός οργανωμένων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων

Η παγκοσμιοποίηση έχει προκαλέσει πολυάριθμες μεταβολές τόσο στη ζωή όσο και στα χαρακτηριστικά της ταυτότητας των πολιτών στο σύνολο του δυτικού κόσμου, ενώ άξιο επισήμανσης είναι το γεγονός ότι οι εν λόγω μεταβολές εξαπλώνονται τάχιστα και στον ανατολικό κόσμο. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται μια έκδηλη τάση εξομοίωσης των πολιτισμών στη συνείδηση των πολιτών, ενώ παράλληλα εντοπίζεται και μια επιθυμία διατήρησης της αυτοτέλειας και της μοναδικότητας κάθε πολιτισμού. Ως εκ τούτου, καταβάλλονται προσπάθειες με σκοπό την αναγνώριση και ενίσχυση των επιμέρους χαρακτηριστικών των διαφόρων πολιτιστικών ταυτοτήτων δια της επιμόρφωσης των πολιτών σε θέματα σχετικά με την πολιτιστική τους κληρονομιά, επιδιώκοντας την αναχαίτιση φαινομένων αλλοτρίωσης κάθε επιμέρους πολιτισμού. Η αξιοποίηση ιστορικών υλικών καταλοίπων, όπως λόγου χάρη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων, μουσείων, διατηρητέων κτηρίων και τόπων μνήμης, συντελεί στην ενίσχυση της ιστορικής παιδείας των πολιτών, η οποία με τη σειρά της ενδυναμώνει την πολιτιστική ταυτότητα (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία δια Βίου Μάθησης).

Περαιτέρω, η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς σε τοπικό επίπεδο παρέχει τη δυνατότητα ανακάλυψης ενός τόπου και της ιστορίας του, καθώς με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η μετατροπή του τόπου σε αφετηρία ιστορικής εκπαίδευσης. Δεδομένου του γεγονότος ότι η ιστορική προσέγγιση στηρίζεται σε τοπικές πηγές, επιτρέπει στους πολίτες να αναρωτηθούν για την προέλευση και την εξέλιξη του πολιτιστικού πλαισίου μέσα στο οποίο ζουν. Ως εκ τούτου, οι εκπαιδευτικοί της ευρύτερης περιοχής του Πωγωνίου, καθώς επίσης και της Ηπείρου ολόκληρης, μπορούν μέσα από οργανωμένες εκπαιδευτικές δράσεις και δραστηριότητες να ενθαρρύνουν τους μαθητές τους να συνεργάζονται, να συμπράττουν, να ανακαλύπτουν, να ερμηνεύουν και να προβληματίζονται επί ζητημάτων που

άπτονται της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου τους. Η επιμόρφωση των πολιτών στα θέματα της τοπικής ιστορίας και του τοπικού πολιτισμού μπορεί να αποτελέσει μοχλό στον αγώνα όχι μόνο της γνώσης του τοπικού πολιτισμού, αλλά και της διάσωσης των μνημείων από την αλόγιστη οικοδομική και τουριστική ανάπτυξη και την αρχαιοκαπηλία (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία δια Βίου Μάθησης). Οι εκπαιδευτικοί δημιουργώντας δράσεις με σκοπό την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του Βασιλικού ή και της επαρχίας του Πωγωνίου γενικότερα, θα μπορούσαν να εστιάσουν κάθε φορά σε συγκεκριμένα σημεία πολιτιστικής αναφοράς της περιοχής, όπως επί παραδείγματι ένα μοναστήρι, έναν μεγάλο αρχαιολογικό χώρο, ένα πέτρινο γεφύρι, ένα αρχαίο μνημείο, έναν ποταμό, ένα αποκριάτικο έθιμο, ένα χριστουγεννιάτικο έθιμο, έναν χορό, ένα μουσείο, μια παράδοση, μια πλατεία, ένα άγαλμα και ένα τραγούδι.

4.2. Διοργάνωση καλλιτεχνικών και πολιτιστικών δράσεων

Αποτελεί κοινό τόπο το γεγονός ότι η πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου μπορεί να καταστεί εφελτήριο για την αναβάθμιση της οικονομικής του δραστηριότητας. Ειδικότερα, τα πολιτιστικά μνημεία ενός τόπου και τα στοιχεία του άυλου πολιτισμού μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να συντελέσουν ακόμη και στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής (Filipovic N., 2018). Η διοργάνωση φεστιβάλ, πανηγυριών και λοιπών πολιτιστικών εκδηλώσεων με σκοπό την ανάδειξη και προαγωγή της άυλης και υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου, συμβάλλει στην ανάπτυξη και προαγωγή του πολιτιστικού τουρισμού, ο οποίος δύναται να οδηγήσει την περιοχή και σε τροχιά οικονομικής ανάπτυξης (Elgammal I., 2012). Η πραγματοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων, όπως λόγου χάρη φεστιβάλ, παραδοσιακών χορών και εορτών με σκοπό την αναβίωση των τοπικών εθίμων, συμβάλλει τα μέγιστα στην ανάπτυξη της οικονομίας ενός τόπου. Ακόμη και οι εκδηλώσεις τοπικής εμβέλειας, χωρίς προοπτικές πραγματοποίησης σε μεγάλα αστικά κέντρα, δύναται να συμβάλουν έστω και μερικώς στην ανάπτυξη της τοπικής

οικονομίας και την προβολή της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς (Elgammal I., 2012).

Περαιτέρω, επισημαίνεται το γεγονός ότι η διοργάνωση καλλιτεχνικών δράσεων με σκοπό την προαγωγή της άυλης και υλικής πολιτισμικής κληρονομιάς ενός τόπου συμβάλλει σημαντικά και στην προβολή των παραδοσιακών τοπικών προϊόντων. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που επισκέπτονται έναν τόπο με σκοπό να παρακολουθήσουν μια πολιτιστική δράση έχουν σχεδόν πάντα την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή, να γνωρίσουν, να δοκιμάσουν και να καταναλώσουν κάποιο προϊόν του τόπου, το οποίο ενδεχομένως θα επιλέξουν να καταναλώσουν και στο μέλλον (Sava & Badulescu, 2018). Άξια μνείας είναι η αύξηση που καταγράφεται στην κατανάλωση των τοπικών προϊόντων κατά τη διάρκεια διοργάνωσης πολιτιστικών εκδηλώσεων, καθώς έχει παρατηρηθεί ότι κατά τις περιόδους που πραγματοποιούνται φεστιβάλ και πάσης φύσεως πολιτιστικές εκδηλώσεις σημειώνεται σημαντική αύξηση στην κατανάλωση των προϊόντων του τόπου (Carbas, Lorusso & Waehning, 2020).

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι μέσω της διοργάνωσης πολιτιστικών εκδηλώσεων με σκοπό την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου αναπτύσσονται ευκαιρίες για την ανάδειξη και προβολή σημαντικών καλλιτεχνών του τόπου (Sava & Badulescu, 2018), οι οποίοι με τη σειρά τους δύνανται να προσελκύσουν ακόμη περισσότερους επισκέπτες στην περιοχή. Εν συνεχεία, έχει καταφανεί το γεγονός ότι η άυλη πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου δύναται να καταστεί η βάση επί της οποίας θα σχεδιαστεί το πλάνο για την τουριστική ανάπτυξη του τόπου (Zeljko & Nevena, 2005). Εκδηλώσεις οι οποίες αποσκοπούν στην αναβίωση των ηθών, των εθίμων και των παραδόσεων μιας περιοχής, τα ανταμώματα που διοργανώνονται από τους διάφορους πολιτιστικούς συλλόγους με βασικό μέλημα την παρουσίαση παραδοσιακών χορών, καθώς επίσης και η πραγματοποίηση θρησκευτικών εκδηλώσεων με σκοπό την άσκηση των λατρευτικών καθηκόντων των πιστών, δύνανται να προσελκύσουν το ενδιαφέρον επισκεπτών και τουριστών, συμβάλλοντας στην τουριστική ανάπτυξη του τόπου. Επί παραδείγματι, αναφέρεται η περίπτωση της νήσου Λευκάδας, στην οποία κάθε καλοκαίρι διοργανώνεται μια πάρα πολύ σημαντική πολιτιστική δράση, το Διεθνές Φεστιβάλ

Φολκλόρ, στο οποίο λαμβάνουν μέρος πολυάριθμοι χορευτικοί σύλλογοι τόσο της περιοχής όσο και άλλων περιοχών της χώρας, συμβάλλοντας στην προβολή και τη διασφάλιση στο χρόνο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 2011).

Τέλος, καθίσταται αναγκαίο να επισημανθεί το γεγονός ότι με σκοπό να καταστεί δυνατή η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου μέσω της διοργάνωσης ποικίλων πολιτιστικών εκδηλώσεων, οι οποίες θα αποτελέσουν εφελθτήριο για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία ποιοτικής και αгаστικής συνεργασίας μεταξύ των τοπικών παραγόντων που θα αναλάβουν τις συγκεκριμένες πρωτοβουλίες και δράσεις και των αρμόδιων φορέων (Horjan G., 2011). Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες προκύψει αδυναμία ανάπτυξης αгаστικής συνεργασίας μεταξύ τοπικών παραγόντων και ιθυνόντων του τόπου, πιθανολογείται ότι το όλο εγχείρημα θα οδηγήσει σε αποτυχία και κατ' επέκταση, στην έλλειψη βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Τούτου δοθέντος, απαιτείται να δοθεί η δέουσα προσοχή στο ζήτημα της επιλογής των φορέων, οι οποίοι θα κληθούν συνεργαστούν και να προβούν στη μελέτη και σχεδίαση των απαιτούμενων ενεργειών.

4.3. Ανάπτυξη συνεργασιών του Δήμου, ανάπτυξη πολιτιστικών στρατηγικών και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και των μέσων επικοινωνίας

Στη βασική μέριμνα και τα καθήκοντα ενός Δήμου δεν συμπεριλαμβάνεται μόνο η διασφάλιση της συνολικής ευημερίας της περιοχής του, αλλά και η μέριμνα που αφορά στο σύνολο των τοπικών υποθέσεων, προς τις οποίες οφείλει να προσανατολίζεται και το Επιχειρησιακό του Πρόγραμμα. Με άλλα λόγια, η τοπική ανάπτυξη είναι αναγκαίο να διασφαλίζεται μέσω των τοπικών κοινωνικών και οικονομικών φορέων, των γειτονικών όμορων Δήμων και άλλων αντίστοιχων φορέων. Επιπλέον, ένα Επιχειρησιακό Πρόγραμμα δεν ρυθμίζει μόνο τις δράσεις, τις υπηρεσίες και τα έργα του Δήμου, αλλά πολύ περισσότερο παρέχει τη δυνατότητα να εντοπίζονται δραστηριότητες άλλων φορέων και να συντονίζονται σύμφωνα με τις ανάγκες του Δήμου, ούτως ώστε να υπάρξει ταυτόχρονα και μια ομαλή συνεργασία.

Η εν λόγω συνεργασία του Δήμου με φορείς του κοινωνικού, ιδιωτικού και παράλληλου δημόσιου τομέα, σε τοπικό ή υπερτοπικό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο αποτελεί στόχο ενός τέτοιου προγράμματος, πάντα όμως με τελικό σκοπό την επίτευξη ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο (Ψαριανού Μ., 2019).

Πιο αναλυτικά, η πολιτιστική στρατηγική παρέχει αφενός πρακτικές συμβουλές για την ταξινόμηση των στόχων που θέτει ένας φορέας ή οργανισμός και αφετέρου κάθε σύγχρονη και ρηξικέλευθη μέθοδο για τη διατήρηση και την ανανέωση των στοιχείων της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, με πρώτο στόχο τη συνειδητοποίηση της σημασίας της μοναδικής κληρονομιάς της εκάστοτε περιοχής, της οικονομικής και κοινωνικής σημασίας που θα έχει κάθε μέθοδος, καθώς και τους αναπτυξιακούς τρόπους ενσωμάτωσης των πολιτιστικών στοιχείων στην τοπική οικονομία (Philips Μ., 2014). Η διαδικασία αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων μιας περιοχής ενεργοποιεί αυτομάτως τις δυνατότητές τους και εμπνέει τη δημιουργία καινοτόμων προϊόντων ή τομέων οικονομικών κλάδων για τη συγκεκριμένη περιοχή. Τα οφέλη μιας τέτοιας ανάπτυξης δεν περιορίζονται μόνο στον οικονομικό τομέα, όπως λόγου χάρη στη δημιουργία θέσεων εργασίας και την εξασφάλιση περιφερειακής αυτάρκειας και σταθερότητας σε περιόδους οικονομικής κρίσης, αλλά αφορούν και στον τομέα της περιβαλλοντικής ανάπτυξης, όπως τη βιώσιμη χρήση των πρώτων υλών της περιοχής και των οικολογικά ορθών μεθόδων παραγωγής τους, καθώς επίσης και την πολιτιστική εξέλιξη (Philips Μ., 2014).

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Πολιτιστικός Σύλλογος Κυνοπιαστών, στην Κέρκυρα, ο οποίος ανέλαβε το σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός πρότυπου προγράμματος σήμανσης δεκαέξι (16) μνημείων και αξιοθέατων μέσα στον οικισμό. Η ιδέα προέκυψε από την ανάγκη καθοδήγησης των επισκεπτών του οικισμού στα διάφορα αξιοθέατα και μνημεία και στην άντληση σχετικών πληροφοριών. Αρχικά, τα δεκαέξι (16) μνημεία χωρίστηκαν σε δύο κατηγορίες βάσει του χαρακτήρα τους, σε μνημειακού τύπου και τουριστικού ενδιαφέροντος. Πυρήνας όλων, λόγω τοποθεσίας (στο κέντρο του χωριού) και λόγω ιστορικής σημασίας του μνημείου, θεωρήθηκε ο Ιερός Ναός της Παναγίας (13^{ος} αιώνας). Τα λοιπά μνημεία και αξιοθέατα περιλαμβάνουν τον Ι.Ν. Αγίου Ιωάννου, το μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής, κατοικίες επιφανών προσωπικοτήτων του χωριού (μερικές εξ αυτών

επισκέψιμες), το κτήριο της Φιλαρμονικής, το Κοινοτικό γραφείο και τη Βιβλιοθήκη, το Παλαιό Δημοτικό Σχολείο, το Μουσείο Ελιάς, μία παραδοσιακή ταβέρνα και λουπά. Η κοινότητα αγκάλιασε την προσπάθεια και βοήθησε στην επιλογή των δεκαέξι (16) μνημείων. Το πρόγραμμα δρομολογήθηκε από τον τοπικό πολιτιστικό σύλλογο και εγκρίθηκε από το πρόγραμμα Leader. Η συμμετοχή του Δήμου –Αναπτυξιακή Ιονίου- έγκειται στη διαχείριση του προγράμματος και στην τήρηση των όρων για την ομαλή λειτουργία του (Πουλημένος Σ., 2015).

Μελετώντας τους πολιτιστικούς πόρους μιας Περιφέρειας, εντοπίζονται τρεις αξιόλογοι άξονες, στους οποίους δύναται να στηριχθεί η διαμόρφωση ενός βασικού σχεδίου δράσης των φορέων: i) η χρήση νέων τεχνολογιών για την ανάδειξη της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς, ii) η δημιουργία πολιτιστικών δικτύων και iii) η ενθάρρυνση της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας (Ψαριανού Μ., 2019). Ένας Δήμος κατά την εφαρμογή της πολιτιστικής πολιτικής που έχει διαμορφώσει χρησιμοποιεί ορισμένα μέσα, με κυριότερα εξ αυτών την πολιτιστική υποδομή, την αξιοποίηση των μέσων επικοινωνίας και των πολιτιστικών προτύπων, την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του φυσικού περιβάλλοντος (Μπιτσάνη Ε., 2004). Καταλυτικό ρόλο στις προσπάθειες ανάπτυξης της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί η δυναμική που παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία, καθώς «η πολιτισμική δυναμική ενισχύεται από τα μέσα επικοινωνίας, τα οποία η τεχνολογική πρόοδος συνεχώς βελτιώνει και επεκτείνει σε νέες χρήσεις. Για κάθε περιφέρεια προκύπτει το πρόβλημα των αναγκαίων επενδύσεων στα μέσα αυτά, αλλά και της προετοιμασίας του πληθυσμού για την αποδοχή και τη χρήση τους» (Μπιτσάνη Ε., 2004).

Συμπεράσματα

Οι απαρχές της πολιτιστικής κληρονομιάς της ηπειρώτικης γης τοποθετούνται χρονικά στη μακρινή αρχαιότητα και συγκεκριμένα, στην περίοδο κατά την οποία ο ηπειρωτικός χώρος αποτελούσε την πρώτη κοιτίδα του ελληνισμού με επίκεντρο το Ιερό της Δωδώνης, το αρχαιότερο κατά την παράδοση μαντείο της ελληνικής επικράτειας. Πέραν της υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς της ηπειρώτικης γης, την οποία συναπαρτίζουν τα κτίρια, τα κτίσματα, τα ιστορικά μνημεία και τα αντικείμενα, εξίσου σημαντική είναι και η άυλη πολιτιστική της κληρονομιά, την οποία συναπαρτίζουν οι παραδόσεις, η λαογραφία, οι παραδοσιακές τέχνες, τα ήθη και τα έθιμα, οι τελετές, οι πεποιθήσεις, οι γνώσεις σχετικά με τη φύση και το σύμπαν και η γλώσσα. Η Ήπειρος διαθέτει σπουδαία φυσικά αξιοθέατα, εκτεταμένη παράκτια ζώνη, ενώ παράλληλα φημίζεται για το ηπειρώτικο πολυφωνικό τραγούδι, το οποίο συγκαταλέγεται στα σημαντικότερα δείγματα του ρεπερτορίου της παγκόσμιας πολυφωνικής μουσικής. Οι κάτοικοι της Ηπείρου διακρίνονται για την μακρόχρονη ενασχόλησή τους με την παραδοσιακή χειροτεχνία πάσης φύσεως και πρωτίστως, την πέτρινη τοιχοποιία και την τέχνη της αργυροχρυσοχοΐας, της οποίας οι απαρχές τοποθετούνται στα πρώιμα μεταβυζαντινά.

Στα πλαίσια την παρούσας πτυχιακής εργασίας επεδίωξα να καταδείξω και να επισημάνω, εκτός από την σπουδαία άυλη και υλική πολιτιστική κληρονομιά της Ηπείρου, την άυλη και υλική πολιτιστική κληρονομιά του τόπου καταγωγής μου, του χωριού «Βασιλικό» του Δήμου Πωγωνίου, το οποίο απέχει πενήντα τρία (53) μόλις χιλιόμετρα από την πόλη των Ιωαννίνων και εδράζεται στα ελληνοαλβανικά σύνορα, στους πρόποδες του όρους Νεμέρτσικα, συνορεύοντας βόρεια και δυτικά με την Αλβανία, βορειοανατολικά με την επαρχία Κόνιτσας, νοτιοανατολικά με την επαρχία Δωδώνης και νοτιοδυτικά με την επαρχία Φιλιατών. Ολόκληρος ο Δήμος Πωγωνίου ή διαφορετικά το Πωγώνι χαρακτηρίζεται από όλες τις ιδιαιτερότητες της Ηπείρου, οι οποίες οφείλονται (μεταξύ άλλων) και στην ίδια τη μεθοριακή της θέση. Το φυσικό περιβάλλον της περιοχής χαρακτηρίζεται από φράγματα, πλούσια δάση βελανιδιάς, πολυάριθμες πηγές, ρέματα και ποταμούς, με σπουδαιότερο όλων τον ποταμό Γορμό, η κοιλάδα του οποίου έχει χαρακτηριστεί από το Υπουργείο Πολιτισμού ως αρχαιολογικός χώρος.

Η ιστορία του Βασιλικού χάνεται στα βάθη των αιώνων, σύμφωνα με τα ευρήματα της αρχαιολογικής σκαπάνης. Ειδικότερα, τα αρχαιολογικά ευρήματα καταμαρτυρούν ότι στις θέσεις «Δράνια», «Μεγάλες» και «Τσαβάλου Αλώνι» βρέθηκαν τάφοι που χρονολογούνται πριν τον 9^ο π.Χ. αιώνα. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι στη θέση «Παλαιόκαστρο» (ίσως «Πυρρόκαστρο») βρέθηκαν νομίσματα της εποχής του Πύρρου. Η ύπαρξη του χωριού συνεχίστηκε κατά την Ρωμαϊκή και Βυζαντινή εποχή, γεγονός το οποίο αποδεικνύεται από την ύπαρξη βυζαντινών και μεταβυζαντινών εκκλησιών, όπως επί παραδείγματι εκείνες του Αγίου Αθανασίου και του Αγίου Γεωργίου. Στην πρώτη απογραφή που πραγματοποιήθηκε από τους Τούρκους μετά την υποδούλωση του Πωγωνίου κατά το έτος 1431, το χωριό αναφέρεται ως «*Girapnana*» (Τσαραπλανά). Το Βασιλικό βίωσε οδυνηρά την Οθωμανοκρατία και λόγω της βαρύτατης φορολογίας και των ληστρικών συμμοριών που λυμαίνονταν την περιοχή, οι περισσότεροι Βασιλικιώτες άνδρες αναγκάζονταν να ξενιτευτούν.

Περαιτέρω, το Βασιλικό καυχάται για τις επισκέψεις του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, ο οποίος κατάφερε να αναχαιτίσει τον εξισλαμισμό σε ολόκληρη την Ήπειρο. Σύμφωνα με την παράδοση του χωριού, ο Πατροκοσμάς επισκέφθηκε δύο φορές το Βασιλικό, τον Απρίλιο του έτους 1777 και τον Οκτώβριο του έτους 1778, όταν και παρέμεινε για διάστημα έξι (6) ημερών, ενώ κατά την παραμονή του αυτή εξέδωσε προφητεία, ανοίγοντας μια τρύπα στον κορμό της βελανιδιάς που βρισκόταν δίπλα του λέγοντας: «*όταν κλείσει αυτή η τρύπα, θα έρθει το ποθούμενο*». Σύμφωνα με την παράδοση, μετά τη λήξη των Βαλκανικών πολέμων κατά το διάστημα 1912-1913, η τρύπα στον κορμό της βελανιδιάς έκλεισε, καθώς απελευθερώθηκε η Ήπειρος και η Μακεδονία από τον οθωμανικό ζυγό, ενώ το δέντρο της βελανιδιάς εκτίθεται σε πέτρινο κτίριο, το οποίο εγκαινιάστηκε το 2010 ως μουσείο. Οι Βασιλικιώτες κάθε χρόνο στις 24 Αυγούστου (ημέρα του μαρτυρίου του), τελούν στο χωριό μεγάλη θρησκευτική πανήγυρη εις μνήμη του Αγίου.

Περαιτέρω, το Βασιλικό «καυχάται», καθώς «χάρισε» σε ολόκληρη την Ορθοδοξία έναν Οικουμενικό Πατριάρχη, τον Οικουμενικό Πατριάρχη Αθηναγόρα, κατά κόσμον Αριστοκλή-Δημήτριο Σπύρου. Η γέννηση και η ανατροφή του στο Βασιλικό κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, το οποίο χαρακτηριζόταν για το πολυπολιτισμικό του

περιβάλλον λόγω της συνύπαρξης των χριστιανών με αλλόθρησκους και ετερόδοξους πληθυσμούς, συνέβαλε καθοριστικά στη διαμόρφωση σημαντικών αξιών εκ μέρους του, όπως επί παραδείγματι η αξία του σεβασμού προς την πολιτισμική ετερότητα, την οποία υπηρέτησε απαρέγκλιτα από τα διάφορα εκκλησιαστικά του αξιώματα. Επιπλέον, το Βασιλικό καυχάται και για άλλα άξια επιφανή τέκνα του, όπως έναν υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων και συνάμα σπουδαίο ακαδημαϊκό της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τον Παναγιώτη Χρήστου, και έναν γνωστό ηθοποιό του παλαιού ελληνικού κινηματογράφου, τον Πάυλο Λιάρo. Τα χωριά του Πωγωνίου, μεταξύ αυτών και το Βασιλικό, διακρίνονται για τη διατήρηση πολλών ηθών, εθίμων και παραδόσεων, καθώς επίσης και για το πωγωνήσιο μουσικό ιδίωμα και την ξακουστή οικογένεια μουσικών, τους «Μπατζήδες». Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στοιχεία της λαϊκής και οικιστικής παράδοσης του Βασιλικού, με σπουδαιότερη εξ αυτών τη διαρρύθμιση του βασιλικιώτικου σπιτιού.

Προς επίρρωση των πληροφοριών, οι οποίες παρασχέθηκαν στα οικεία κεφάλαια σχετικά με τα βασιλικιώτικα ήθη, έθιμα και παραδόσεις, διενεργήθηκαν δέκα (10) συνεντεύξεις. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με συνεντευξιαζόμενους διαφορετικών ηλικιών, ενδιαφερόντων, επαγγελμάτων και μορφωτικού επιπέδου, ενώ παράλληλα επισημαίνεται ότι δεν αποτελούν όλοι εξ αυτών μονίμους κατοίκους του Βασιλικού. Κοινό χαρακτηριστικό όλων των συνεντευξιαζόμενων αποτελεί η κατά περιόδους επίσκεψη και επαφή τους με το χωριό ή η καταγωγή τους από αυτό ή η μόνιμη διαμονή τους στο χωριό ή η διαμονή τους στο χωριό κατά το παρελθόν. Ερωτώμενοι σχετικά με τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού, οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν σε εντελώς διαφορετικά ήθη, έθιμα και παραδόσεις του Βασιλικού, με αποτέλεσμα να μην έχει καταγραφεί ίδια απάντηση περισσότερες από μία φορές επί του εν λόγω θέματος. Με άλλα λόγια, κάθε συνεντευξιαζόμενος ανακάλεσε στη μνήμη του και εξιστόρησε ένα διαφορετικό έθιμο και μια διαφορετική παράδοση του Βασιλικού. Εντούτοις, ιδιαίτερα αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι περισσότεροι εκ των ερωτωμένων αναπολούν και αφηγούνται ήθη, έθιμα και παραδόσεις σχετικά με την εορτή των Χριστουγέννων,

γεγονός το οποίο οδηγεί στο εύλογο συμπέρασμα ότι το χωριό Βασιλικό διακρινόταν για την ύπαρξη πολυάριθμων χριστουγεννιάτικων εθίμων.

Εν συνεχεία, αναφέρονται δράσεις με σκοπό την ανάδειξη της άυλης και υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς του Βασιλικού. Προτείνεται ο σχεδιασμός οργανωμένων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων δια του οποίου καταβάλλονται προσπάθειες για την αναγνώριση και ενίσχυση των χαρακτηριστικών των πολιτιστικών ταυτοτήτων μέσα από την επιμόρφωση των πολιτών και των μαθητών επί θεμάτων σχετικών με την πολιτιστική τους κληρονομιά, υλική και άυλη, με την ελπίδα ότι αυτό θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση της πολιτιστικής αλλοτρίωσης. Ακολουθώντας, προτείνεται η διοργάνωση καλλιτεχνικών και πολιτιστικών δράσεων, οι οποίες θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη και προαγωγή του πολιτιστικού τουρισμού, καθώς επίσης και στην ανάδειξη και προβολή των τοπικών προϊόντων. Τέλος, προτείνεται η χρήση των νέων τεχνολογιών, η ανάπτυξη συνεργασιών του Δήμου και η ανάπτυξη πολιτιστικών στρατηγικών, καθώς τα οφέλη μιας τέτοιας ανάπτυξης δεν περιορίζονται μόνο στον οικονομικό τομέα (με τη δημιουργία θέσεων εργασίας, περιφερειακή αυτάρκεια και σταθερότητα σε περιόδους κρίσης της παγκόσμιας οικονομίας), αλλά απασχολούν την περιβαλλοντική ανάπτυξη, όπως τη βιώσιμη χρήση των πρώτων υλών της περιοχής και των οικολογικά ορθών μεθόδων παραγωγής τους, καθώς επίσης και την πολιτιστική εξέλιξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία και αρθρογραφία

- ❖ Donald N. (1991). *Το δεσποτάτο της Ηπείρου 1267-1479. Μια συνεισφορά στην ελληνική ιστορία κατά τον Μεσαίωνα*. Εκδόσεις: Ελληνική Ευρωεκδοτική.
- ❖ Weaver C. (1992). *Ανάπτυξη από τα κάτω: Προς μια θεωρία της ανάπτυξης σε συγκεκριμένες περιοχές*. Στο Κ. Χατζημιχάλης, *Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική, κείμενα από τη διεθνή εμπειρία*. Αθήνα: Εξάντας.
- ❖ Williams R. (1994). *Κουλτούρα και Ιστορία*. Εκδόσεις: Γνώση.
- ❖ Αναστασίου Ι. (1975). *Αθηναγόρας Α', Οικουμενικός Πατριάρχης, ο Ηπειρώτης*. Εκδόσεις: Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών.
- ❖ Βακαλόπουλου Κ. (2007). *Ιστορία της Ηπείρου. Από τις απαρχές της οθωμανοκρατίας ως τις μέρες μας*. Εκδόσεις: Σταμούλης.
- ❖ Βερτόδουλου Α. (1995). *Ήπειρος. Πολιτιστική Κληρονομιά και Φύση*. Εκδόσεις: Δωδώνη.
- ❖ Γαϊδατζή Φ. (2021). *Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά. Πλήρης Οδηγός*. Εκδόσεις: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- ❖ Γασπαρινάτου Κ., Ιωαννίδη Ι., Καλογήρου Α. (2009). *Πολιτιστική πολιτική και τοπική περιφερειακή ανάπτυξη*. Αθήνα: ΕΣΤΑ.
- ❖ Γιαννοπούλου Αρ. (2015). *Βελονιές με παράδοση. Από τις φορεσιές του Θεάτρου "Δόρα Στράτου"*. Εκδόσεις: Μύρτος.
- ❖ Δάκαρη Σ. (2000). *Το Νεκρομαντείο του Αχέροντα*. Εκδόσεις: Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων. Υπουργείο Πολιτισμού.
- ❖ Δεληκωστόπουλου Α. (1988). *Έξω από τα τείχη. Αθηναγόρας ο Α' ο Οικουμενικός Πατριάρχης*. Εκδόσεις: Δέλτα.
- ❖ Δεύτου Θ. (2004). *Ο Ηπειρώτικος γάμος*. Εκδόσεις: Ιδιωτική.
- ❖ Καρρά Β. (1972). *Θύμησης απ' το Πωγώνι. Ήθη, έθιμα, δοξασίες και τραγούδια*. Αθήνα. Εκδόσεις: Δωδώνη.
- ❖ Κόνσολα Ν. (1990). *Πολιτιστική δραστηριότητα και κρατική πολιτική στην Ελλάδα*. Αθήνα. Εκδόσεις: Παπαζήσης.

- ❖ Κοντονάσιου Σ. (1952). *Ηπειρώτικη Εστία (Τόμος Πρώτος)*. Εκδότες: Ε. Α.
- ❖ Κουλούρη Χρ. (2020). *Φουστανέλες και Χλαμύδες. Ιστορική μνήμη και εθνική ταυτότητα 1821-1930*. Εκδόσεις: Αλεξάνδρεια.
- ❖ Κουτσουμπίνα Λ. (1977). *Νεκρές πολιτείες του Πωγωνίου. Συμβολή στην ιστορία του τόπου*. Εκδόσεις: Β. Κυριακίδης,
- ❖ Κωνσταντινίδη Φ. (1972). *Ο Μέγας Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηναγόρας ο Α'*. Εκδόσεις: "Η Λευκωσία".
- ❖ Λαμπρίδη Ι. (1993). *Ηπειρώτικα Μελετήματα (Τόμος Δεύτερος -Τεύχη 1-10)*. Εκδόσεις: Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών.
- ❖ Λαμπρίδη Ι. (1886). *Πωγωνιακά*. Ιωάννινα 1886
- ❖ Λώλη Κ. (2006). *Το ηπειρώτικο πολυφωνικό τραγούδι*. Εκδόσεις: αυτοέκδοση.
- ❖ Μακρή Ε. (2013). *Η Ήπειρος. Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. 100 χρόνια από την απελευθέρωση*. Εκδόσεις: Αφοί Κυριακίδη.
- ❖ Μάμαλου Γ. (2011). *Το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως κατά την περίοδο 1918-1972*. Εκδόσεις: Σάκκουλα.
- ❖ Μανιατόπουλου Π. (2021). *Αρχαία Θέατρα και Αρχαιολογικοί Χώροι της Ηπείρου*. Εκδόσεις: ιδιωτική έκδοση.
- ❖ Μάτσια Χ. (1985). *Πωγώνι - Δερόπολη. Ήθη, έθιμα, τραγούδια*. Εκδόσεις: Δωδώνη.
- ❖ Μερλιέ Μ. (1935). *Η μουσική λαογραφία στην Ελλάδα*. Εκδόσεις: Ι. Ν. Σιδέρης.
- ❖ Μητροπολίτη Ξάνθης Μαρτινιανού Ι. (1957). *Η Μοσχόπολις 1330-1930*. Εκδόσεις: Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών.
- ❖ Μιχαλόπουλου Α. & Γιαννόπουλου Κ. (2012). *Ήπειρος. Ένας πλήρης ταξιδιωτικός οδηγός*. Εκδόσεις: EXPLORER.
- ❖ Μολίνου Στρ. (1993). *Τα Λαογραφικά του Δωδεκαημέρου*. Εκδόσεις: Φιλιππότης.
- ❖ Μπαρά Β. (1966). *Το Δέλβινο της Βορείου Ηπείρου και οι γειτονικές του περιοχές*. Εκδόσεις: Τοπαρχία Δελβίνου.
- ❖ Μπιτσάνη Ε. (2004). *Πολιτισμική Διαχείριση και Περιφερειακή Ανάπτυξη*. Αθήνα: Διόνικος.
- ❖ Νάκα Θ. (2018). *Ηπειρώτικη παράδοση. Τραγούδια της ξενιτιάς*. Εκδόσεις: ΣΧΩΡΙΑΔΕΣ.
- ❖ Νικολαΐδη Κ. (1995). *Ιστορία της Αρχαίας Ηπείρου*. Εκδόσεις: Ιδιωτική.

- ❖ Νοτίδου - Δρίτσου Α. (1973). *Ήθη και έθιμα σε χωριά της Ηπείρου*. Εκδόσεις: ιδιωτική έκδοση.
- ❖ Νούτσου Μ. (2017). *Μουσείο Αργυροτεχνίας*. Εκδόσεις: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- ❖ Νταλαμάγκα Α. (2002). *Ήπειρος. Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον*. Εκδόσεις: Κουλτούρα.
- ❖ Οικονομίδη Ν. & Χατζηγεωργίου Ρ. (2008). *Η ελληνική ενδυμασία. Το ιστορικό οδοιπορικό της και ο κοινωνικός της ρόλος*. Εκδόσεις: Δωδώνη.
- ❖ Παπαγεωργίου Γ. (2011). *Ελληνικές Παραδοσιακές φορεσιές: Ήπειρος*. Εκδόσεις: Μίλητος.
- ❖ Παπασταύρου Α. (2010). *Ηπειρώτες εθνικοί Ευεργέτες. Ένα παγκόσμιο φαινόμενο*. Εκδόσεις: Απειρωτών.
- ❖ Πεκλάρη Μ. (2006). *Βασιλικό (Τσαραπλάνα) Πωγωνίου. Ο τόπος, η ιστορία και το γλωσσικό ιδίωμα*. Εκδόσεις: Ερωδός.
- ❖ Πωγωνιακά Χρονικά (1995). Τόμος Πρώτος. Εκδόσεις: Κων. Χρ. Κωστούλας.
- ❖ Σακελλάρη Μ. (1996). *Ήπειρος, 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*. Εκδόσεις: Εκδοτική Αθηνών.
- ❖ Σκουλίδα Γ. (2008). *Μουσική από την Ήπειρο. Μουσικός Χάρτης του Ελληνισμού*. Εκδότης: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων.
- ❖ Σπανδάγου Ε. (2018). *Η αλυσοδομένη Βόρεια Ήπειρος. Μια πορεία δημιουργίας και μαχητικής σκλαβιάς στο πέρασμα 29 αιώνων*. Εκδόσεις: Αίθρα.
- ❖ Τρίτου Μ. (1998). *Η Μοσχόπολη του χθες και του σήμερα*. Εκδόσεις: Ανάτυπο από το Ηπειρωτικό Ημερολόγιο.
- ❖ Τσέτση Γ. (1987). *Οικουμενικά Ανάλεκτα - Συμβολή στην Ιστορία του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών*. Εκδόσεις: Τέρτιος.
- ❖ Φαφούτη Σάρα (2020). *Ήθη και Έθιμα: Ένα ταξίδι στο χρόνο*. Εκδόσεις: Μύρτος.
- ❖ Φράγκου Χ. (2010). *Ήπειρος, Βόρεια Ήπειρος, Τζουμέρκα και Κατσανοχώρια. Ιστορία, λαογραφία, πολιτιστικά μνημεία, τουρισμός*. Εκδόσεις: ιδιωτική έκδοση.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία και αρθρογραφία

- ❖ Champion J. (2017). *Pyrrhus of Epirus*. Εκδόσεις: Pen & Sword Books Ltd.
- ❖ Chandler A. (1962). *Strategy and Structure*. Εκδόσεις: MIT Press.
- ❖ Dallen T. & Gyan N. (2009). *Cultural Heritage and Tourism in the Developing World: A Regional Perspective* New York: Routledge. Nicol D., *The Turkish Conquest*, στο συλλογικό έργο: «*Epirus 4000 Years of Greek History and Civilization*» (1997). Εκδόσεις: Εκδοτική Αθηνών.
- ❖ Facaros D. (2020). *Northern Greece: Including Thessaloniki, Epirus, Macedonia, Pelion, Mount Olympus, Chalkidiki, Meteora and the Sporades*. Εκδόσεις: BRADT.
- ❖ Hammond N.G.L., *Ancient Epirus. Prehistory and Protohistory*, στο συλλογικό έργο: «*Epirus 4000 Years of Greek History and Civilization*» (1997). Εκδόσεις: Εκδοτική Αθηνών.
- ❖ Hammond N.G.L. (1967). *Epirus. The geography, the ancient remains, the history and the topography of Epirus and adjacent areas*. Εκδόσεις: Clarendon Press.
- ❖ Veikou M. (2012). *Byzantine Epirus: A Topography of Transformation. Settlements of the Seventh-Twelfth Centuries in Southern Epirus and Aetoloacarnania, Greece*. Εκδόσεις: Brill.
- ❖ Vokotopoulos P.L., Late Byzantine Period (1204-1479). *Epirus as an Independent "State". The "Despotate" of Epirus*, στο συλλογικό έργο: «*Epirus 4000 Years of Greek History and Civilization*» (1997). Εκδόσεις: Εκδοτική Αθηνών.

Ελληνόγλωσση ηλεκτρονική αρθρογραφία

- ❖ Αγγελακόπουλου Α. (2013). *Ο Μέγας Οικουμενιστής Πατριάρχης κυρός Αθηναγόρας (Μέρος Α')*. Ανακτήθηκε στις 05/08/2022 από [εδώ](#)
- ❖ Ανδρέου Η. & Κλείτσα Χ. (2018). *1979-2009: αρχαιολογικές έρευνες κοιλάδας ποταμού Γορμού Πωγωνίου Ιωαννίνων. Δεδομένα και προοπτικές*, στο: *Το αρχαιολογικό έργο στη Βορειοδυτική Ελλάδα και τα νησιά του Ιονίου, Ιωάννινα 10-13 Δεκεμβρίου (Πρακτικά)*, Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Αθήνα 2018. Έκδοση: Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων. Ανακτήθηκε στις 15/07/2022 από [εδώ](#)

- ❖ Γκατζόγια Ευ. (2018). *Διατροφή και οικονομία στην Ήπειρο μέσα από τις αρχαιοβοτανικές έρευνες στο νεκρομαντείο του Αχέροντα και στην Επισκοπή Σερβιανών, στο: Το αρχαιολογικό έργο στη Βορειοδυτική Ελλάδα και τα νησιά του Ιονίου, Ιωάννινα 10-13 Δεκεμβρίου (Πρακτικά), Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Αθήνα 2018. Έκδοση: Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων. Ανακτήθηκε στις 15/07/2022 από [εδώ](#)*
- ❖ Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Δήμος Άνω Πωγωνίου - Δ.Δ. Βασιλικού. Ανακτήθηκε στις 10/08/2022 από [εδώ](#)
- ❖ Θεσπρωτικοί Αντίλαλοι (2020). *Παλαιά ήθη και έθιμα των Χριστουγέννων στη Θεσπρωτία*. Ανακτήθηκε στις 10/07/2022 από [εδώ](#)
- ❖ Θεσπρωτικοί Αντίλαλοι (2020). *Τα έθιμα της Μ. Εβδομάδας και του Πάσχα τα παλιά χρόνια στη Θεσπρωτία*. Ανακτήθηκε στις 10/07/2022 από [εδώ](#)
- ❖ Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεου (2006). *Ο Παναγιώτης Χρήστου ως εκκλησιαστικός καθηγητής και συγγραφέας*. Ανακτήθηκε στις 07/08/2022 από [εδώ](#)
- ❖ Νάκα Θ. (2018). *Ηπειρώτικη παράδοση. Τραγούδια της ξενιτιάς*. Εκδόσεις: Σχωριάδες. Ανακτήθηκε στις 27/06/2022 από [εδώ](#)
- ❖ Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας. Ανακτήθηκε στις 10/07/2022 από [εδώ](#)
- ❖ Πορίκη Ν. (2008). *Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Επαρχίας Πωγωνίου*. Διπλωματική εργασία [online]. Αθήνα, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Ανακτήθηκε στις 30/06/2022 από [εδώ](#)
- ❖ Πουλημένου Σ. (2015). *Πρωτοποριακό πρόγραμμα σήμανσης 16 μνημείων και αξιοθέατων του παραδοσιακού οικισμού Κυνοπιαστών*. Ανακτήθηκε στις 03/08/2022 από [εδώ](#)
- ❖ Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας - Ειδική Γραμματεία Υδάτων (2017). *Κατάρτιση της 1^{ης} Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών του ΥΔ Ηπείρου (EL05)*. Ανακτήθηκε στις 10/08/2022 από [εδώ](#)
- ❖ Ψαριανού Μ. (2019). *Στρατηγική για την Αξιοποίηση των Πολιτιστικών Πόρων. Μελέτη περίπτωσης το νησί του Πόρου, Αργοσαρωνικός*. Διπλωματική εργασία [online]. Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Ανακτήθηκε στις 10/08/2022

από [εδώ](#)

- ❖ Ψηφιακό Αρχείο Οικουμενικού Πατριαρχείου (2007). *Αθηναγόρας*. Ανακτήθηκε στις 05/08/2022 από [εδώ](#)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

«Από την παλαιότερη ιστορία των Τσαραπλανών»

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ (ΤΣΑΡΑΠΛΑΝΩΝ)

Από παλιό χειρόγραφο βιβλίο του ἐκ Βασιλικού (παλιὰ Τσαραπλανών) Θανάση Τσάβαλου, αποβιώσαντος πρὸ πολλῶν ἐτῶν, πού τώρα —μέρος του μονάχα, γιατί τὸ ὑπόλοιπο χάθηκε κατὰ τὴν κατοχή— βρίσκεται στὰ χέρια τοῦ ἐγγονοῦ του Ἀθανασίου Τσάβαλου, κατὰ ἀντιγραφή τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἐκεῖ Δημοτικοῦ Σχολείου κ. Σπυρίδωνος Κοντονάσιου. Ὁ ἀντιγράφας ἐδήλωσε ὅτι δὲν κράτησε παντοῦ τὴν ὀρθογραφία τοῦ χειρογράφου, ἀπὸ φόβο μήπως δὲν γίνη αὐτὸ ἀπὸ ὅλους ἀντιληπτό.

*

1846 Μαΐου 1 Τζαραπλανά

Κόντικας γιὰ κάθε ὑπόθεση τῆς χώρας καὶ
γιὰ τὰ συνόρατά της

Ἐδῶ θέλω σημειώσει καὶ διὰ τὴ δυστυχισμένη χώρα Τζαραπλανά, πῶς ἦταν καὶ πῶς ἔγινε τζιοφλίκι πουλημένο μόνον μὲ λόγον μὲ σταμινά, ἀπὸ τὴν ἀγνωσίαν τῶν κατοικούντων ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ καὶ κάμνομεν τὴν ἀρχήν.

«Ἀφοῦ ἦρθαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐκυρίευσαν, ἦταν ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ 1352 ἦτοι χίλια τριακόσια πενήκοντα δύο καὶ ἀπέρρασαν εἰρηνικά ἐτοῦτοι οἱ τόποι ὡς 100 χρόνια διότι ἐγράψαν σπαχίδες ἐτοῦτος ὁ τόπος καὶ σὰν ἐπάρθη καὶ ἡ πόλη ἡ βασιλεύουσα εἰς τοὺς χρόνους 1453 τότες ἀγρίεψαν οἱ Τοῦρκοι κατεπάνω τὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἔστειλαν ὀρισμούς καὶ ἐχαλοῦσαν τὶς ἐκκλησιὰς καὶ τὰ κάστρα καὶ ἔγιναν μεγάλες ταραχὲς καὶ κλαυθμὸς ἀνεκδιήγητος, ἕως 2 χρόνους καὶ μετὰ 2 χρόνους ἔστειλαν παρηγορίαν σὲ τοῦτα τὰ μέρη καὶ ἔτρεψαν ἡσυχασαν καὶ ἐκάθησεν ὁ καθένας σὺν τὸν τόπον. Ὅστις θέλει ἄς στοχαστῇ τὰ ἀπάνω Φραστανά, Διπολίτσα, Ἀβαρίτσανη Λαχανόκαστρο καὶ ὁλοῦθε, ὅπου ὡς ἔφυγαν δὲν ματαγύρισαν ὀπίσω ἦβρεν ὁ καθένας τόπον ὅπου τοῦ ἄρεσε καὶ ἔμεινε. Ἐτότε καὶ οἱ δυστυχεῖς Τζαραπλανῖτες εἶχαν

διασκορπισθῇ καὶ ἔμεινε ἡ χώρα Τζαραπλανά ἐρημος ἕως τριάντα 30 χρόνους.

Ὅμως σὰν ἐρήνευσεν ὁ τόπος ἐτότες ἀρχίψαν ἀπὸ ὀλίγοι ὀλίγοι καὶ ἐματαμαζώνονταν ὁ κάθε ἕνας εἰς τὸ χωρίον του καὶ ἀπὸ ἄλλους ἐντοπίους καὶ ξένους καὶ ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν αὐγάτισαν οἱ ἄνθρωποι. Ὅμως μερικοὶ πού δὲν ἠθέλησαν νὰ γυρίσουν ὀπίσω εἰς τὸ χωρίον ἐφθόνησαν ἐκείνους ὅπου ἦρθαν καὶ ἐκατοίκησαν καὶ τοὺς ἐχθρεύονταν καὶ ἤρχονταν καὶ τοὺς ἐπείραζαν ὡς ληστές καὶ οἱ πτωχοὶ κατοικούντες ἐπέρρασαν μὲ πολλὴν πείραξιν ὡς τὰ ἐξοῦσαν ἐκεῖνοι οἱ φθονεροὶ ἕως πού ἀπέθαναν ἐκεῖνοι οἱ παλαιοὶ ἐκείνου τοῦ καιροῦ. Πλὴν ὅσοι ἦσαν γνωστικοὶ καὶ ἦβραν τόπους καλοὺς δὲν ἐματαγύρισαν, ὡς ἡ Δεπαλίτσα ὡς ἡ Μεσαριά, Ὅστανίτσα Ἀβαρίτσανη ὁποῖες ἦσαν χωρὲς ἀστολισμένες μὲ πλοῦσιους καὶ μὲ ἀρχόντους, ὅπου αὐτὰ τὰ χωριά ἔμειναν ἀκατοίκητα ἀπὸ τοὺς ἐντόπιους, μόνον μετὰ καιροῦ ἐμαζώνονταν ἀπὸ ὀλίγοι πτωχοὶ καὶ ἐντόπιοι ὅσον καὶ ξένοι καὶ καταστάθηκαν ἐτοῦτα τὰ χωριά καὶ ἐξοῦσαν ὅχι τόσον ταχτικά, μόνον μὲ χυδαία καὶ βάρβαρη ζωὴ καὶ ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν αὐξάνοντας οἱ Τοῦρκοι, οἱ Χριστιανοὶ δὲν εἶχαν εἰρήνην ἀπὸ αὐτοὺς, τοὺς ἐπείραζαν καὶ ἔτσι ἐπιαναν ἀφεντάδες ὁ κάθε ἕνας ὅπου νὰ τοὺς ἀρμόξει διὰ νὰ τοὺς διαφεντεύουν καὶ νὰ τοὺς φυλάγουν ἀπὸ τοὺς κακοὺς καὶ διεφθαρμένους. Καὶ τὰ ἦδη ὅμως σὲ τοῦτα τὰ μέρη, ἦγουν Δεπαλίτσα, Μεσαριά, Ὅστανίτσα, Τζαραπλανά καὶ Λαχανόκαστρο τὰ διαφέντευαν οἱ ἀφεντάδες ἀπὸ Προμέτι. Αὐτοὶ τὰ εἶχαν κυριεύσει ἕως τὰ 1700. Ἀπὸ τὰ 1700 καὶ ὕστερα τὰ ἐκυρίευσαν ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ τοὺς ἔδωξαν τοὺς Προμετινοὺς καὶ τὰ ὅσα

χωριά ήταν αποκεῖθεν ἦγον Δεπαλίτσα καὶ ὑπόλοιπα τὰ βαστοῦσαν κάμποσον καιρὸ ἕως ἐγιναν μποσιάδες ἀπὸ Φράσαρι τοὺς ἐδιώξαν καὶ τὰ ἐκυρίευσαν αὐτοὶ οἱ Φρασιαλῆδες ἕως αὖξυσαν οἱ λεγόμενοι Καραμουρατάτες καὶ ἐτότε τὰ ἐπῆραν οἱ Καραμουρατάτες ἀπὸ τοὺς Φρασιαλῆδες τάχα ὡς ἀγορὰ κατὰ τὸ ἔτος 1740. 'Εκείνους τοὺς καιροὺς στὰ 1742 ἐκατέβη ὁ βεζύρης τῆς πόλης μὲ στρατεύματα δυνατὰ ἕως 100.000 διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Κορφούς καὶ ἀπέρασαν ἀπὸ τοῦτα τὰ μέρη καὶ ἐκόνεψαν στὸν κάμπο τῆς Μεσαριάς ὅπου ἦταν τὸ παζάρι τῆς Πωγωνιανῆς καὶ τοῦ ἑκαμὲν μεγάλη τιμὴ καὶ δεξίωσιν οἱ ἀφεντάδες καὶ ἡ ἐβρισκόμενη χώρα Δεπαλίτσα καὶ Μεσαρία καὶ αὐτὸς τοὺς ἔδωσε διὰ χάριτα τῆς δεξίωσιν φερμάνι Βασιλικὸν νὰ μὴ πληρώνον τὸ λεγόμενον Πολόνι.

'Απ' ἐδῶ ἀρχίζομεν τὴν ἱστορίαν πῶς ἐγιναν τὰ Τσαρπλανά τσιοφλίκι τοῦ 'Αλή Μπεη ἀπὸ τὸ Κάστρο διὰ νὰ εἰποῦμε μερικὰ ἕως τὰ 1720 ὅπου ἐκυρίευσαν οἱ Πρεμετινοί. Καθὼς ἄνωθεν εἶπαμεν οἱ Τσαρπλανῆτες πάντοτε μὲ τὸν φθόνον ἐζοῦσαν καὶ μὲ κακίαν τρεφόμενοι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἰδοῦν ἕνα ὑπὲρ τοῦ ἄλλου τὸ καλὸν καὶ τόσον φθόνον εἶχαν ἀπὸ τὴν ἀγνωσίαν τοὺς ὅπου ἀγαποῦν καλύτερον τὸν θάνατον τοῦ πλησίον τοὺς παρὰ νὰ ζῇ μὲ ὀλίγην εὐτυχίαν καὶ ἂν τὸν ἰδοῦν ὅπου νὰ ζῇ ὁ πλησίον τοὺς μὲ παντελῇ δυστυχίαν ἐτότε σβύνει καὶ λιγοστεύει ὁ φθόνος ἀπὸ οὐτοῦ. Καὶ ὅμως βλέποντας τὸν Παπαστέργιον ὅπου εἶχε τὸ πρὸς αὐτάρκειαν καὶ ἐζοῦσεν ἐκείνους τοὺς καιροὺς μὲ τὴν ἀπλὴ ζωὴν ὀλίγην κυβέρνησιν καὶ εἶχε καὶ τὸ ὄνομα τάχα ὡς προεστὴς τοὺς, ἐτοῦτοι ἀπὸ τὸν φθόνον τοὺς τὸν πολὺν δὲν ἠμποροῦσαν οἱ ἄθλιοι νὰ ὑποφέρουν καὶ διὰ νὰ τὸν πτωχύνουν εἶχαν ὅλην τὴν ἔγνοιαν καὶ ἐπειδὴ ἐκείνους τοὺς καιροὺς ἦταν ἕνας λήσταρχος καὶ παγκάκιστος ὅπου ἐζοῦσεν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς λησταρχίας καὶ ἀδικίας λεγόμενος Μαντέλος ἐκείνου ἐπρόδωσαν τὸ παιδί τοῦ Παπαστέργιου καὶ τὸ ἐσκόλασαν. Ὁ Σκόρδας καὶ Μαρίτσης καὶ μὲ ἄλλους συνομοίους τοὺς ἐγιναν αἵτιοι τοῦ τοιούτου κακοῦ καὶ ὁ Παπαστέργιος μὴ θέ-

λοντας νὰ δώσῃ ἄσπρα νὰ τὸ ἐξαγοράσῃ τὸ παιδί τοῦ τὸ Δῆμο ἀπὸ τὸ Μαντέλο μόνον ἐπούλησε τὸν τόπον τοῦ ἦγον τὴ μπάσινά του διὰ 260 γρόσια τῶν Πρεμετινῶν ἀγάδων καὶ ἐξαγόρασε τὸν νιόν του εἰς τὰ 1723 καὶ ὅταν ἐγινεν ἀρχὴ ὅπου ἐπούλησε ὁ Παπαστέργιος τὴ μπάσινά του ἀρχισαν καὶ οἱ ἄλλοι χωριανοὶ καὶ ἐπούλησαν τῶν Πριμετινῶν ἕως οὗ ἐφθασαν καὶ ἐπουλήθησαν οἱ μισοὶ ὥστε ἐφκίαν καὶ Κονάκι ἦγον Κούλα οἱ Πρεμετινοὶ αὐτοῦ ὅπου ἔχουν ὁ Μαρίτσης τὸ σπίτι καὶ τὰ Ρουσάτικα καὶ ὡς ἐμαθεν ὁ 'Αλήμπεης ἀπὸ τὸ 'Αργυρόκαστρο ὅπου ἐπουλήθησαν οἱ Τσαρπλανῆτες ἀπὸ ἕνα ἕνα διότι τὸ ἀνήγγειλαν τὸ βιλαέτι τοῦ 'Αλήμπεη καὶ ἐτὶ ἔστειλε καὶ ἐπῆρε ἀπὸ αὐτοὺς ἕως 26 νομάτων καὶ τοὺς ἔβαλε στὸ χαψανά ἕξ μῆνες καὶ ἐτότε δὲν εἶχαν τί νὰ κάνουν πῶς νὰ ἐλευθερωθοῦν μόνον ἔστειλαν καὶ ἐπούλησαν τὸ βιὸν τοὺς ἦγον τὰ πρόβατά τους καὶ τὰ γελαδικά τους καὶ ἐπῆραν τὰ ἄσπρα καὶ ἔδωκαν τῶν Πρεμετινῶν καὶ ἐξαγοράστηκαν ὁλίσω καὶ ἔμειναν πόλι χωρὶ καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τοὺς ἀπέλυσε ὁ 'Αλήμπεης καὶ ἦρθαν στὰ σπίτια τους.

Πλὴν μετὰ ὀλίγον καιρὸν ἦρθεν ὁ 'Αλήμπεης στὸ Δελβινάκι διὰ νὰ ἐπινικήσῃ τὸ βιλαέτι καὶ ἐκεῖ ἐμαζεύονταν ὅλον τὸ βιλαέτι καὶ οἱ πρηνεστοὶ ἀπὸ τὰ χωριά εἰς τὸμπήνδιὰ τὴς ὑποθέσεις ὅπου ἔκανε χρεῖα. Ἐστειλαν νὰ πάν καὶ οἱ Τσαρπλανῆτες καὶ αὐτοὶ ἔστωντας νὰ ἦσαν φοβισμένοι ἀπὸ τὴν πρῶην φυλακὴν καὶ ἀκέφαλοι μᾶλλον ἐτοιμάζονταν νὰ διασκορπισθοῦν ἐνθεν κακεῖθεν. Ὅμως ἐγκαρδιώθηκεν ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς λεγόμενος Μάρης καὶ πάγει στὸ Δελβινάκι στὸ Μπέη καὶ τοῦ ἀνήγγειλε τοῦ Μπέη τὰ τῶν Τσαρπλανιτῶν ποὺ θέλουν νὰ γίνουν τσιοφλίκι, τοὺς παίρνει αὐτὸς καὶ ἐτὶ ἦρθεν ὁ Μάρης ἀπὸ τὸ Δελβινάκι καὶ τοὺς ἐπῆρε τοὺς ἀκέφαλους καὶ ἀνόητους καὶ τοὺς ἐπάγει εἰς αὐτὸν τὸν 'Αλήμπεη καὶ τοῦ τῶδωσαν τὸ χωριὸ χωρὶς κανένα ὄβολο μοναχὰ μὲ λόγον νὰ τοὺς δώσῃ ὡς 80.000 ἄσπρα καὶ τοὺς ἔστειλε στὴν Κόνιτσα μὲ ἀνθρωπὸ ἰδικόν του στὸν Κατῆ καὶ τὸ ἐβεβαίωσαν καὶ τὸ ἐκήρυξαν τάχα πῶς ἐπουλήθησαν τὰ Τσαρπλανά διὰ 13 δεκατρία πουνγκιά. Ἐπειτα ἐπῆρε ὁ ἀνθρωπὸς

τοῦ Μπέη 1 ὁκὰ δακὴ καὶ τοὺς ἐκέρασεν ἀπὸ ἑνα φλυτζάνι, ἐχάρισε καὶ τοῦ Μάρη διὰ τὸν κόπον ὅπου ἔκανε διὰ νὰ τοὺς παρουσιάσῃ τοὺς ἀνόητους καὶ ἀκέφαλους χωρὶς νὰ πάρουν οὔτε ἕναν παρὰ μὲ λόγια ξερά. Αὐτὰ ἔγιναν κατὰ τὸ 1725.

Μετὰ ὀλίγον καιρὸν πάσαν καὶ οἱ ὁμοιοὶ τοὺς οἱ Φραστανῖτες εἰς αὐτὸν τὸν Ἀλήμπεη καὶ ἐπουλήθησαν μόνον μὲ κατὶ καλύτερη γνώμη. Ἐπῆραν καὶ ἄσπρα καὶ τοὺς ἐσυμφώνησαν καὶ τὰ ἀμπέλια εἰς τρία νὰ πάρουν αὐτοὶ καὶ ἕνα νὰ πάρῃ ὁ Μπέης. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀγνώστων καὶ φθονερῶν ἀνθρώπων ὅπου τοὺς ἐγκαταλείπει ὁ Θεὸς καὶ δὲν ἡξεύρουν τί κάνουν καὶ σκλαβώνονται μὲ τὸ ἴδιόν τους θέλημα ἀπὸ τὴν κακοκεφαλιά τους. Μετ' ὀλίγον καιρὸν ὥσάν ἀπέθανεν ὁ Ἀλήμπεης ὁ υἱὸς τοῦ Σουλεϊμάν ἔγινε Πασιᾶς καὶ εἰς ὀλίγον ἐπῆρε τὰ Ἰωάννινα Μασούπι. Ἐμετοίκισεν ἀπὸ τὸ Κάστρο καὶ ἐκατοίκισεν εἰς τὰ Ἰωάννινα ἔσποντας ὅπου εἶχε καὶ τὸ χαρὲμι τοῦ ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἔγινε πλέον ἐγκατοικὸς ὅμως ἦταν δυνάστης σκληρὸς καὶ ἀδικητὴς καὶ τὸν ἐμίσησαν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ Ζαγορίσιοι καὶ ἔστειλον εἰς τὸν τότε βασιλέα προσκλαιόμενοι καὶ ὁ Βασιλεὺς ἔστειλε τὸν Πασιᾶ Καλὸν καὶ τὸν ἐκραξε τάχα εἰς τὸ Σεράγι του διὰ χρεῖα συμβουλίου καὶ ὁμιλίας καὶ αὐτὸς ἐμπιστεύθηκε ὥσάν ὅπου τὸν εἶχε γαμπρὸ εἰς τὴν ἀδελφὴν του καὶ τοῦ ἐπῆραν τὸ κεφάλι, κατὰ τὸ ἔτος 1760.

Ἐτότες ὥσάν ἔμυεν ἡ Σουλεμάν πασιουῦ χήρα μὲ μόνον μικρὸν παιδί καὶ ἕνα κορίτσι, ἀπόθανε καὶ τὸ κορίτσι καὶ ἔμεινε μόνον μὲ τὸ παιδί ἐτότες δὲν τὴν ἐφοβόντον οἱ ἀντικείμενοι ἐτότες ἦβρεν καιρὸ καὶ ὁ λιάλιος ἦγον Σαλίμπεης ἀπὸ Μεσαρία καὶ ἐγύρεβε νὰ ζαπώσουν τὸν τόπο τῶν Τσαρπλανιτῶν ἦγον τὸ Τζέργον καὶ τὸ λεγόμενον Πολυστάβριον μὲ δυναστείαν καὶ ὅχι μὲ κρίσιν μόνον στέλνει στὸ χωρίον καὶ παίρνει ἕως 6 ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἔβαλε φυλακὴ διὰ νὰ τοῦ παραδώσουν τὸν τόπο καὶ τοὺς ἐφύλατε μῆνες 3 καὶ ἀπὸ ἕνας ἕνας ἐφυγαν μὲ τρόπον ἐπιδέξιον. Ἐτότες ὁ λιάλιος ἔστειλε τοὺς πιστικούς του μὲ τὰ πρόβατά του καὶ ἔβασκε μὲ δυναστείαν τὸ Τζέργον. Οἱ Τσαρπλανῖτες

πάσαν νὰ τὰ διώξουν ἔρριξαν οἱ πιστικοὶ τοῦ λιάλιου καὶ ἐσκότωσαν τὸν υἱὸν τοῦ Στέργιο Σαχογιάννη Ἰωάννην τὸ ὄνομα Τσαρπλανῖτην. Οἱ Τσαρπλανῖτες μὴ ἔχοντας ἄλλο ἔμασαν τὰ πρόβατα τοῦ λιάλιου καὶ τὰ ἤφεραν στὸ χωρίον καὶ ὁ λιάλιος ἔμασεν ἀσκέρι καὶ ἦρθεν καὶ ἐπῆρεν τὰ πρόβατά του καὶ καψε καὶ τὸ χωριὸ καὶ ἐσκλάβωσε καὶ ἀνθρώπους καὶ ἐσκότωσε καὶ τοὺς ἐπῆρε καὶ βιὸ καὶ ἔτι ἐγάλασεν τὸ χωρίον διὰ τὴν ἐτίαν ταύτην τοῦ τόπου κατὰ τὸ 1768 καὶ ἐβάσταξεν ὁ καβγᾶς αὐτὸς ἕως 2 χρόνους ὅτι ἀφοῦ ἔκαψε τὸ χωριὸ τὴν ἄλλῃ τῇ χρονίᾳ ὁ λιάλιος ἔμασεν ἀσκέρι καὶ ἦλθε καὶ ἐπῆρεν τὰ πρόβατα τῶν Τσαρπλανιτῶν καὶ ἐσκότωσε καὶ ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἔκαμε μεγάλον χαλασμόν διὰ τὸν τόπον τοῦ Τζέργου.

Καὶ ἐτοῦτοι δὲν τοῦ ἐπαράδωσαν τὸν τόπο ἔτι τὸ ἦβραν ἀπὸ τοὺς παλιότερους οἱ Τσαρπλανῖτες δικόν τους ἀμὴ εἶναι ἄδηλον πῶς ἐβρέθη Τσαρπλανῖτικος διότι ὁ Ἀλήμπεης ποὺ ἐκυρίεψε καὶ ἐδιώξε τοὺς Προμετινοὺς ἀπὸ τὰ Τσαρπλανὰ καὶ ἀπὸ τὸ Θεωριτζὶ φαίνεται πῶς τὸν εἶχαν οἱ Προμετινοὶ παραμένον τὸν τόπον μὲ ἀγορασίαν καὶ κάνει τσιοφλίκι τὸ Θεωριτζὶ καὶ τὸ ὄριζαν οἱ Θεωριτζιώτες ἕως εἰς τὴν Κλεισούραν καὶ σὰν τὸ ἐπῆρεν ὁ Ἀλήμπεης τὸ Θεωριτζὶ ἀπὸ τὸ χέρι τῶν Προμετινῶν καὶ ἔκαμε καὶ τὰ Τσαρπλανὰ τσιοφλίκι καὶ ἐσηκώθησαν ἀπὸ τὸ Θεωριτζὶ καὶ ἐκατοίκισαν στὰ Τσαρπλανὰ καὶ ἔγιναν τὰ διὰ χωριὰ ἕνα εἰς ἐβρέθη Τσαρπλανῖτικος ὁ τόπος ἀπὸ ἐκεῖ.

Ἐγὼ ἔγραψα καθὼς ἔφθασα τοὺς παλαιούς ὅπου μοῦ τὰ ἐδιηγόντων ἔσποντας νὰ εἴμουν ὀλίγον περιέργος καὶ πάντα ἐρώταγαν νὰ μανθάνω τὰ τῶν παλαιῶν, περὶ ἡθῶν, περὶ συνηθειῶν, περὶ τόπων καὶ ὅτι ἄλλο μοῦ ἔρχονταν εἰς τὸν νοῦν. ἦθελα νὰ τὸ γράψω πρὸς ἐνθύμησιν τῶν μεταγενεστέρων. Ἀπὸ τοῦτα τὰ μέρη ἐδῶ ἀπέρασεν ὁ ἀγιώτατος καὶ ἱσαπόστολος Κοσμάς. Κατὰ τὴν πρώτην φουρὰν εἰς τοὺς 1777 ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ δὲν ἐστάθη ἐδῶ εἰς τὴν χώραν μας νὰ διδάξῃ, μόνον ἀπέρασε καὶ ἐπάγη σιτὴ Βήσανη. Καὶ τὴν δευτέραν χρονίαν ὅπου ματαπέρασεν εἰς τοὺς 1778 μηνὶ Ὀκτώβριος ἐστάθη καὶ ἐδίδαξε τὴν

πρώτην διδασχὴν στὴν πεδιάδα τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τὴν δευτέραν στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Καὶ ἔστώντας νὰ μᾶς ἔβαλεν αὐτὸς ὁ μακαρίτης Κοσμᾶς παιδαγωγὸς δὲν ὄκνισα νὰ γράφω ὑπομνήματα τόσον παλαιῶν τόσων καὶ νέων πλὴν ὄχι μὲ ὀρθογραφίαν ὅτι ἤμουν ἄμυρος ἀπὸ Ἑλινικὴν πεδίαν. μόνον μὲ τὴν απλῶς χειρογραφοίαν ἔγραψα.

Πλὴν ἄς ἔχω συγχώρεσιν κὲ κάνο τέλος μὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν παλαιῶν Διαμάντη Νκυρομάνου, Γιανηφότου, Νικόλα Φώτου, Νοίκου Στέφου. αὐτοὺς ἔφθασα παλαιούς καὶ ἐμίλησα. Πάλιν ἄλλην στάσιν : Ζαφίριν Μπέτζο Κολοβόν : Διαμάντι Μπάζγκα : Στόλι Καραθάνο : Ὑστερὶ στάσι τρίτῃ στάσι : Παπαγιάνοι ὁ καὶ πρωτόπαπας Παπαθανάσης : κόστα Κόκινος : γιάννη κόκκινος : νάσο караγιάνις : Ὁ Χα-

τζῆς : Στέργιο Σακογιάνης : πανταζῆ Σταμάτης : Προφύρι τόμυς : νάσο τόμης : Ἀλέξη Μυσούρις μὲ τὸν υἱόν του : κότζιο καραλῆς, Φίλιος Παπαδημητρίου : Μέρτζιος Ζηκο Στέργιος : Ρούση Μαρίτζις καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὅπου μοῦ εἶπαν τὰ τοῦ τόπου καὶ ἔγραψα καὶ ὅστις θέλει ἄς περιεργάζεται καὶ ἄς ἀναγινώσκει διὰ νὰ ἡξέβρη μερικὰ τὰ τοῦ καιροῦ συμβαίνοντα. Ἐστάθηκα ἐπιμελητὴς ἐγὼ ὁ Ἀθανάσιος Ἰωάννου Τσζαβάλλου μυφτάρης τῆς χώρας καὶ ἐπῆρα τὴν ἱστορίαν αὐτὴν ὅπου ἔγραφεν τὰ τοῦ τόπου ἀπὸ ἀδελφὸν Παπανικολάου πνευματικοῦ, Παπαβασίλειον Μάτζικα ὅπου ἐκατοικοῦσεν εἰς τὸν πύργον στὸ Μαναστήρι Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τὰ ὅσα ἔγραφε τὰ τοῦ τόπου μας τὰ ἔγραψα νὰ ἐβρίσκωνται καὶ νὰ τὰ ἐβροῦν ἄνθρωποι τῆς χώρας μας.

Φωτογραφικό υλικό

Πηγή: vassiliko.blogspot.com

Πηγή: vassiliko.blogspot.com

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Έν Αθήναις τῇ 14 Μαΐου 1928

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἀριθμὸς φύλλου 481

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Νόμοι

Νόμος 3568. — Περί καθάρσεως τοῦ ἀπὸ 7 Ὀκτωβρίου ἔ. ἔ. Ν. Δ. ἀπερὶ καθάρσεως τοῦ ἀπὸ 20 Ὀκτωβρίου ἔ. ἔ. Ν. Δ. περὶ καταργήσεως τοῦ ἀπὸ 16 Ἰανουαρίου 1926 Ν. Δ. περὶ συστάσεως θέσεως Ὑπουργοῦ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

Διατάγματα

Περί μετονομασίας κοινοτήτων καὶ συνοικισμῶν. 2
Περί παρατάσεως κακιογραφίας ἀνωμαλικῶν γραμματισμένων Νομισμῶν μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1928. 3
Περί κατασκευῆς πεπιτρώχου ἀνωμαλικῶν γραμματισμῶν «Sir Codrington». 4

νόμος Βασιλικὸν καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Τσαρ-
πλανὰ εἰς «Βασιλικόν».

94) Ἡ κοινότης Μεγγουλάς μετονομάζεται εἰς κοινότητα

νόμος Βασιλικὸν καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Τσαρ-
πλανὰ εἰς «Βασιλικόν».

Ἄγρια Κορὰ καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Τσαρ-
πλανὰ εἰς «Βασιλικόν».

97) Ἡ κοινότης Μουζανίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Ὀρεινὴ καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Μουζανίου εἰς

«Ὀρεινὴ».

98) Ἡ κοινότης Ζαροβίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Λάονα καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Ζαροβίου εἰς

«Λάονα».

99) Ἡ κοινότης Ραυκάτου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Μαρίτσου καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Ραυκάτου εἰς

«Μαρίτσου».

100) Ἡ κοινότης Φρασιάνου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Φρασιάνου εἰς

«Καὶ».

101) Ἡ κοινότης Φιλιατῶν μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Κοῦνι καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Φιλιατῶν εἰς

«Κοῦνι».

102) Ἡ κοινότης Παναγίας μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Παναγίας καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Παναγίας εἰς

«Παναγία».

103) Ἡ κοινότης Παναγίας μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Παναγίας καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Παναγίας εἰς

«Παναγία».

104) Ἡ κοινότης Παναγίας μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Παναγίας καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Παναγίας εἰς

«Παναγία».

105) Ἡ κοινότης Παναγίας μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Παναγίας καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Παναγίας εἰς

«Παναγία».

106) Ἡ κοινότης Παναγίας μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Παναγίας καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Παναγίας εἰς

«Παναγία».

107) Ἡ κοινότης Παναγίας μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Παναγίας καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Παναγίας εἰς

«Παναγία».

108) Ἡ κοινότης Παναγίας μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Παναγίας καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Παναγίας εἰς

«Παναγία».

109) Ἡ κοινότης Παναγίας μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Παναγίας καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Παναγίας εἰς

«Παναγία».

110) Ἡ κοινότης Παναγίας μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Παναγίας καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Παναγίας εἰς

«Παναγία».

111) Ἡ κοινότης Παναγίας μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Παναγίας καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Παναγίας εἰς

«Παναγία».

112) Ἡ κοινότης Παναγίας μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Παναγίας καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Παναγίας εἰς

«Παναγία».

113) Ἡ κοινότης Παναγίας μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Παναγίας καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Παναγίας εἰς

«Παναγία».

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

(2)

Περί μετονομασίας κοινοτήτων καὶ συνοικισμῶν.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν τὰ άρθρα 1 καὶ 5 τοῦ ἀπὸ 17 Σεπτεμβρίου 1926 Ν. Δ. ἀπερὶ μετονομασίας συνοικισμῶν πόλεων ἢ κμῶν, προτάσει τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργοῦ, στηριζομένη εἰς γνώματευσιν τῆς Ἐπιτροπείας τῶν Ὑπονομικῶν τῆς ἑλλάδος, ἐγκρίνομεν ἵνα αἱ κάτωθι κοινότητες καὶ συνοικισμοὶ αὐτῶν μετονομασθῶσιν ὡς ἑξῆς:

97) Ἡ κοινότης Πατίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Μικρὸ Λαοκονιστὴ εἰς κοινότητα

Η'. ΕΝ ΤΩ ΝΟΜΩ ΙΩΑΝΝΙΝΙΝΩΝ

98) Ἡ κοινότης Αἰθιακῆς μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Ζακύνθου καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Αἰθιακῆς εἰς

4) Ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Πωγωνίου.

99)

100) Ἡ κοινότης Πωγωνίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Πωγωνίου καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Πωγωνίου εἰς

«Πωγωνία».

101) Ἡ κοινότης Πωγωνίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Πωγωνίου καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Πωγωνίου εἰς

«Πωγωνία».

102) Ἡ κοινότης Πωγωνίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Πωγωνίου καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Πωγωνίου εἰς

«Πωγωνία».

103) Ἡ κοινότης Πωγωνίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Πωγωνίου καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Πωγωνίου εἰς

«Πωγωνία».

104) Ἡ κοινότης Πωγωνίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Πωγωνίου καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Πωγωνίου εἰς

«Πωγωνία».

105) Ἡ κοινότης Πωγωνίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Πωγωνίου καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Πωγωνίου εἰς

«Πωγωνία».

106) Ἡ κοινότης Πωγωνίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Πωγωνίου καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Πωγωνίου εἰς

«Πωγωνία».

107) Ἡ κοινότης Πωγωνίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Πωγωνίου καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Πωγωνίου εἰς

«Πωγωνία».

108) Ἡ κοινότης Πωγωνίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Πωγωνίου καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Πωγωνίου εἰς

«Πωγωνία».

109) Ἡ κοινότης Πωγωνίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Πωγωνίου καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Πωγωνίου εἰς

«Πωγωνία».

110) Ἡ κοινότης Πωγωνίου μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Πωγωνίου καὶ ὁ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικισμὸς Πωγωνίου εἰς

«Πωγωνία».

93) Ἡ κοινότης Τσαρπλανῶν μετονομάζεται εἰς κοινότητα

Το ΦΕΚ υπ' αριθμόν Α81-14/05/1928 δυνάμει του οποίου τα χωριὸ μετονομάστηκε ἀπὸ

«Τσαρπλανὰ» σε «Βασιλικόν»

Πηγή: vassiliko.blogspot.com

Φωτογραφία της δεκαετίας του '60 από παραδοσιακό βασιλικιώτικο γάμο

Πηγή: Ένωση Βασιλικιωτών Πωγωνίου Ηπείρου «Η Υπαπαντή»

Φωτογραφία της δεκαετίας του '60, όταν είχε μόλις ανεγερθεί το εκκλησάκι του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού. Με κόκκινο βέλος επισημαίνεται η βελανιδιά, στην οποία εξέδωσε ο Άγιος την προφητεία.

Πηγή: Ένωση Βασιλικιωτών Πωγωνίου Ηπείρου «Η Υπαπαντή»

Ακόμη μία άποψη της εκκλησίας του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού της ίδιας περιόδου

Πηγή: Ένωση Βασιλικιωτών Πωγωνίου Ηπείρου «*Η Υπαπαντή*»

Φωτογραφία από την δεκαετία του '50, στην οποία απεικονίζεται ο Ιερός Ναός της Υπαπαντής του Χριστού, τον οποίο ανήγειρε το έτος 1778 ο ιερομόναχος Ν. Ματσικάτης. Πρόκειται για μεγάλης διάστασης τρίκλιτη βασιλική με νάρθηκα – γυναικωνίτη. Το καμπαναριό αποτελεί μεταγενέστερη προσθήκη.

Πηγή: Ένωση Βασιλικιωτών Πωγωνίου Ηπείρου «*Η Υπαπαντή*»

Πρόσφατη φωτογραφία από τον προαύλιο χώρο του Ιερού Ναού της Υπαπαντής του Χριστού. Στη φωτογραφία απεικονίζεται και η προτομή του μακαριστού Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα, του οποίου γενέτειρα υπήρξε το Βασιλικό

Πηγή: tilispoto.blogspot.com

Ακόμη μια άποψη του Ιερού Ναού της Υπαπαντής του Χριστού

Πηγή: tilispoto.blogspot.com

Άποψη της πλατείας του χωριού

Πηγή: tilispoto.blogspot.com

Η βελανιδιά του Πατροκοσμά, η οποία διασώθηκε και εκτίθεται σε μουσειακό χώρο εντός του χωριού

Πηγή: tilispoto.blogspot.com

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΙΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ (υπ' αριθμ. 1)

1. Ποια είναι η σχέση σας με το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου;

Ο άντρας μου ήταν από το Βασιλικό. Πήγα ως νύφη στο χωριό το 1960. Ζούσαν εκεί τα πεθερικά μου, οπότε πηγαίναμε συχνά στο χωριό να τους δούμε και ιδίως τα καλοκαίρια μέναμε αρκετές μέρες.

2. Γνωρίζετε τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού; Εάν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποιο ή κάποια από αυτά εν συντομία;

Παρότι δεν έμενα στο χωριό συνέχεια, ήξερα αρκετά πράγματα από τον άντρα μου και την πεθερά μου. Το σημαντικό γεγονός για το χωριό ήταν η γιορτή του Αγίου Κοσμά στις 24 Αυγούστου. Ο Άγιος Κοσμάς είναι ο πολιούχος του χωριού, προς τιμήν του Κοσμά του Αιτωλού, που βρέθηκε στο χωριό και το βοήθησε. Κάθε χρόνο γινόταν μεγάλο πανηγύρι στην πλατεία του χωριού, ξακουστό σε όλη την περιοχή, που κρατούσε τρεις μέρες, από την προηγούμενη της γιορτής, ανήμερα και την επόμενη. Ανήμερα της γιορτής, γινόταν δοξολογία στην κεντρική εκκλησία του χωριού και μετά πομπή όλου του κόσμου με λάβαρα μέχρι την εκκλησία του Αγίου Κοσμά. Εκεί γινόταν πάλι δοξολογία και έβγαινε έξω η εικόνα του Αγίου για περιφορά. Μετά πηγαίνανε όλοι στην πλατεία και ξεκινούσε το γλέντι με όργανα και φαγητό.

3. Ξέρετε αν τηρούνται ακόμα τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του χωριού ή εάν με τα χρόνια έχουν ατονήσει ή παραλλαχθεί;

Κάποια έθιμα τηρούνται ακόμα, όπως αυτό για τον εορτασμό για τον Άγιο Κοσμά. Τα περισσότερα, όμως, όχι πια. Έτσι κι αλλιώς ήταν άλλης εποχής. Για παράδειγμα, με την πεθερά μου χτυπούσαμε το γάλα στην «φλάσκα» ή «ντουρμπέκι» (ειδικό κυλινδρικό δοχείο) για να γίνει βούτυρο. Σήμερα κανείς δεν το κάνει αυτό. Όλοι αγοράζουμε από το σούπερ μάρκετ έτοιμο.

4. Πιστεύετε ότι η πολιτιστική κληρονομιά του χωριού θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης γι' αυτό στο μέλλον; Μπορείτε να προτείνετε κάποια δράση, έργο ή ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση;

Το Βασιλικό εκείνα τα χρόνια ήταν μεγάλο χωριό και είχε ιστορία και παράδοση. Με τα χρόνια, όμως, έφυγαν πολλοί χωριανοί έξω και άλλοι πήγαν στις μεγάλες πόλεις. Θεωρώ ότι θα μπορούσε να ζήσει και πάλι δόξες το χωριό. Στις μέρες μας, όλο ακούμε και βλέπουμε στην τηλεόραση διαφημίσεις για «διακοπές στο χωριό» στις οποίες προβάλλονται διάφορα ορεινά χωριά της Ελλάδας. Ίσως, θα μπορούσε να διαφημιστεί και το Βασιλικό, ώστε να μάθουν περισσότεροι άνθρωποι για τις παραδόσεις του και να θελήσουν να το επισκεφθούν.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ (υπ' αριθμ. 2)

1. Ποια είναι η σχέση σας με το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου;

Τόσο εγώ όσο και ο σύζυγός μου γεννηθήκαμε και μεγαλώσαμε στο Βασιλικό. Σήμερα, διαμένουμε μόνιμα στο χωριό μαζί με τα τέσσερα παιδιά μας και διατηρούμε οικογενειακή επιχείρηση παραγωγής και πώλησης βιολογικών τοπικών παραδοσιακών προϊόντων, όπως αγνό μέλι, τσάι και άγρια ρίγανη. Τα παρθένα βουνά του Πωγωνίου συντηρούν την οικογένειά μας και μας εξασφαλίζουν τα προς το ζην.

2. Γνωρίζετε τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού; Εάν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποιο ή κάποια από αυτά εν συντομία;

Θυμάμαι με μεγάλη αγάπη και νοσταλγία τη γιαγιά μου, όταν πλησίαζαν οι γιορτές των Χριστουγέννων και άρχιζαν οι παραδοσιακές ετοιμασίες. Το σπίτι έπρεπε να φορέσει τα γιορτινά του και όλο το χωριό να καθαριστεί και να ασβεστωθεί, για να υποδεχτεί τους ξενιτεμένους του που θα έρχονταν να κάνουν γιορτές με τους δικούς τους. Ένα από τα πολλά έθιμα των Χριστουγέννων ήταν το ψήσιμο του «Χριστόψωμου». Θυμάμαι τη γιαγιά μου να ζυμώνει μια μεγάλη κουλούρα και να τη στολίζει από πάνω με διάφορα ζυμαρένια κεντήματα, τα οποία ονόμαζαν στο χωριό «κεντίδια» ή «πλουμίδια». Το «Χριστόψωμο» το αφιέρωνε η οικογένεια στο Χριστό με την προσδοκία ότι Εκείνος θα κάνει πραγματικότητα τις επιθυμίες της. Η γιαγιά μου το ζύμωνε την παραμονή των Χριστουγέννων με ιδιαίτερη ευλάβεια και με ειδική μαγιά από ξερό βασιλικό. Θυμάμαι τη γιαγιά, στη μέση ακριβώς και γύρω από όλα τα κεντίδια, να τοποθετεί έναν ζυμαρένιο μεγάλο σταυρό και να σταυρώνει το καρβέλι πριν το βάλει για ψήσιμο στον παραδοσιακό πέτρινο φούρνο της αυλής.

3. Ξέρετε αν τηρούνται ακόμα τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του χωριού ή εάν με τα χρόνια έχουν ατονήσει ή παραλλαχθεί;

Κάποια έθιμα τηρούνται έως και τις μέρες μας, κάποια όχι πια. Δυστυχώς, άλλαξαν οι καιροί, άλλαξαν και τα ήθη. Συγκεκριμένα, μπορώ να πω ότι ένα έθιμο το οποίο διασώζεται έως και σήμερα είναι το παραδοσιακό πανηγύρι για τη Χάρη του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, στις 24 Αυγούστου κάθε χρόνου.

4. Πιστεύετε ότι η πολιτιστική κληρονομιά του χωριού θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης γι' αυτό στο μέλλον; Μπορείτε να προτείνετε κάποια δράση, έργο ή ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση;

Σίγουρα θα μπορούσε να προωθηθεί η πολιτιστική κληρονομιά του χωριού. Κυρίως, όμως, θα μπορούσαν να δημιουργηθούν δράσεις από τους τοπικούς άρχοντες και τους αρμόδιους φορείς με σκοπό να προβληθούν οι φυσικές ομορφιές του χωριού, ώστε να συγκεντρώνει τουρίστες καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Πολλοί τουρίστες επιλέγουν το χωριό μας ακόμα και για τις χειμερινές διακοπές τους, καθώς αποτελεί εξαιρετική επιλογή για αναρρίχηση και πεζοπορία. Επίσης, πολλοί κυνηγοί επισκέπτονται το χωριό μας τις περιόδους κατά τις οποίες επιτρέπεται το κυνήγι τόσο πουλιών όσο και αγριογούρουνων.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ (υπ' αριθμ. 3)

1. Ποια είναι η σχέση σας με το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου;

Τα τελευταία χρόνια επισκεπτόμαστε το χωριό κάθε καλοκαίρι για τις οικογενειακές μας διακοπές κατά τον μήνα Αύγουστο. Είμαι δασκάλα και υπηρέτησα για αρκετά χρόνια ως αναπληρώτρια σε διάφορα σχολεία πέριξ του χωριού, όπως στο Δημοτικό Σχολείο Κεφαλοβρύσου. Ως εκ τούτου, γνωρίζω πολύ καλά την περιοχή και τολμώ να πω πως έχω ένα ιδιαίτερο δέσιμο τόσο με τον τόπο όσο και με τα πρόσωπα.

2. Γνωρίζετε τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού; Εάν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποιο ή κάποια από αυτά εν συντομία;

Ως εκπαιδευτικός θυμάμαι ιδιαίτερα την ημέρα της εορτής των Τριών Ιεραρχών, οι οποίοι είναι οι προστάτες Άγιοι των γραμμάτων και κατ' επέκταση των μαθητών και των εκπαιδευτικών. Θυμάμαι, λοιπόν, κάθε χρόνο τον διευθυντή του σχολείου μας, ο οποίος καταγόταν από το Βασιλικό, να μας αφηγείται κατά την ημέρα αυτή, μετά τον εκκλησιασμό, ένα έθιμο του χωριού του, σύμφωνα με το οποίο οι δημογέροντες, δηλαδή οι κοινοτικοί άρχοντες, οι επικεφαλής του χωριού, επισκέπτονταν την ημέρα της εορτής των Τριών Ιεραρχών το σχολείο του χωριού με σκοπό να πραγματοποιήσουν αξιολόγηση των μαθητών. Πρώτα τους έβαζαν να λύσουν ένα-δύο μαθηματικά προβλήματα και εν συνεχεία τους εξέταζαν στα υπόλοιπα μαθήματα. Αν οι μαθητές απαντούσαν σωστά, ενέκριναν την προαγωγή τους στην επόμενη τάξη, ενώ εάν δεν απαντούσαν σωστά, επαναλάμβαναν την ίδια τάξη. Μάλιστα, εάν το ποσοστό των μαθητών που αποτύγχανε και έπρεπε να επαναλάβει την ίδια τάξη ήταν μεγάλο, τότε θεωρούσαν ότι υπεύθυνος της αποτυχίας ήταν ο δάσκαλος και για το λόγο αυτό τον απέλυαν! Αυτό συνέβαινε κατά τα έτη πριν το 1913 και κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας.

3. Ξέρετε αν τηρούνται ακόμα τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του χωριού ή εάν με τα χρόνια έχουν ατονήσει ή παραλλαχθεί;

Γενικά στην Ήπειρο οι άνθρωποι γνωρίζω ότι προσπαθούν να διασώζουν τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής και των προγόνων τους. Σίγουρα, πολλά εξ αυτών έχουν ξεθωριάσει ή εξαφανιστεί προϊόντος του χρόνου. Εκείνο το οποίο διατηρούν αλώβητο μέσα στο χρόνο θα λέγαμε ότι είναι μετά βεβαιότητας το πολυφωνικό πωγωνήσιο τραγούδι, το οποίο αποτελεί το καμάρι του Πωγωνίου.

4. Πιστεύετε ότι η πολιτιστική κληρονομιά του χωριού θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης γι' αυτό στο μέλλον; Μπορείτε να προτείνετε κάποια δράση, έργο ή ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση;

Θεωρώ πως οι κάτοικοι και ιδιαίτερα οι νέοι άνθρωποι του χωριού θα έπρεπε να χρησιμοποιήσουν το διαδίκτυο ως εργαλείο με σκοπό να προωθήσουν την ιστορία και πρωτίστως, τη μαγευτική και απaráμιλλη φυσική ομορφιά του παρθένου αυτού ακριτικού τόπου. Αποτελεί πραγματικά έναν επίγειο παράδεισο που αξίζει όλοι να ενημερωθούν σχετικά με την ύπαρξή του!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ (υπ' αριθμ. 4)

1. Ποια είναι η σχέση σας με το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου;

Αποτελώ μέλος ομάδας πεζοπόρων και δύο φορές το χρόνο την τελευταία δεκαετία, μία τον Οκτώβριο και μια τον Απρίλιο, επισκεπτόμαστε το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου με σκοπό να διανύσουμε πολλά χιλιόμετρα μέσα σε παρθένα και απaráμιλλης

ομορφιάς φυσικά τοπία. Για παράδειγμα, διασχίζουμε τα μονοπάτια που οδηγούν στη Ρουψιά, τον Πωγωνίσκο και το Μπουραζάνι, μια διαδρομή μεγαλύτερη των είκοσι χιλιομέτρων.

2. Γνωρίζετε τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού; Εάν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποιο ή κάποια από αυτά εν συντομία;

Κατά τις συναναστροφές μας με παππούδες και γιαγιάδες έχουμε ακούσει διάφορες ιστορίες και μέσα από αυτές έχουμε ενημερωθεί για ήθη και έθιμα του χωριού. Για παράδειγμα, μια γιαγιά μας είχε πει ότι κατά τη διάρκεια του δωδεκαημέρου, δηλαδή της περιόδου από τα Χριστούγεννα έως και τα Θεοφάνεια, οι νοικοκυρές δεν έβραζαν όσπρια, γιατί πίστευαν ότι τα παιδιά τους θα γεμίσουν εξανθηματα!

3. Ξέρετε αν τηρούνται ακόμα τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του χωριού ή εάν με τα χρόνια έχουν ατονήσει ή παραλλαχθεί;

Από την επικοινωνία που έχουμε με κατοίκους γνωρίζουμε ότι πολλές παραδόσεις έχουν, δυστυχώς, χαθεί στις μέρες μας. Όμως, υπάρχουν και άλλες που έχουν διασωθεί, όπως για παράδειγμα η μουσικοχορευτική παράδοση του Πωγωνίου, η οποία είναι πλούσια και έχει τη δική της ιδιομορφία που οφείλεται σε ιστορικούς, ανθρωπολογικούς, κλιματολογικούς, κοινωνιολογικούς και άλλους παράγοντες.

4. Πιστεύετε ότι η πολιτιστική κληρονομιά του χωριού θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης γι' αυτό στο μέλλον; Μπορείτε να προτείνετε κάποια δράση, έργο ή ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση;

Το χωριό προσφέρεται για πραγματοποίηση πολλών δραστηριοτήτων στη φύση, όπως για παράδειγμα πεζοπορία, αναρρίχηση, ψάρεμα σε λίμνες, κυνήγι, τρέξιμο. Δυστυχώς, οι κάτοικοι δεν έχουν αντιληφθεί πόσα οφέλη μπορούν να αποκομίσουν από την αξιοποίηση της περιοχής τους στα πλαίσια αθλητικών δραστηριοτήτων στη φύση ή από την τουριστική της αξιοποίηση. Θεωρώ πως θα έπρεπε να αναληφθούν πολλές πρωτοβουλίες από τους τοπικούς πρώτα φορείς σε επίπεδο ΟΤΑ Α' και Β' βαθμού, ώστε να υλοποιηθούν δράσεις, όπως για παράδειγμα η δημιουργία παιδικών κατασκηνώσεων ή ακόμη και η διεξαγωγή πανελλήνιων φεστιβαλ αναρρίχησης ή και πεζοπορίας στην περιοχή. Εάν η περιοχή λάβει την προβολή που της αξίζει, τότε θα αποτελέσει πόλο έλξης για πολλά αθλητικά σωματεία και συλλόγους, με όλα τα θετικά που αυτό συνεπάγεται τόσο για την ευρύτερη περιοχή όσο και για το χωριό το ίδιο.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ (υπ' αριθμ. 5)

1. Ποια είναι η σχέση σας με το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου;

Γεννήθηκα και μεγάλωσα στο χωριό. Παντρεύτηκα σε πολύ μικρή ηλικία και έχω εγγόνια και δισέγγονα που και αυτά ζουν μόνιμα εδώ και δουλεύουν σε γειτονικά χωριά. Και ο άντρας μου καταγόταν από εδώ, αλλά δεν ζει πια.

2. Γνωρίζετε τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού; Εάν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποιο ή κάποια από αυτά εν συντομία;

Αν γνωρίζω, κορίτσι μου! Πολλά ήθη και έθιμα το χωριό μας! Ακόμα και Άγιοι πέρασαν από δω! Θυμάμαι τα πεθερικά μου την παραμονή ή προπαραμονή των

Χριστουγέννων στα «χοιροσφάγια», τη σφαγή των γουρουνιών. Τα γουρούνια ήταν πραγματικός θησαυρός για την οικονομία κάθε σπιτιού τότε. Με το κρέας ο κόσμος έφτιαχνε τον πατσά που θα έτρωγε την ημέρα των Φώτων. Με το δέρμα τους φτιάχναμε παπούτσια, τα «γυρνοτσάρουχα». Το λίπος τους το λιώναμε, το βάζαμε σε βαρέλια ξύλινα και το χρησιμοποιούσαμε στη μαγειρική, γιατί δεν είχαμε λάδι τότε. Τα μικρά κομμάτια του λίπους που δεν έλιωναν τελείως, τα λέγαμε «τσιγαρίδες» και τα κρατούσαμε και αυτά για πίτες ή στο μπομπότο, το ψωμί από καλαμποκίσιο αλεύρι, για να τα νοστιμίσουμε. Μεγαλώσαμε φτωχικά και με στερήσεις. Θυμάμαι την πεθερά μου να θυμιατίζει με το θυμιατήρι το σφάγιο και να του βάζει στο στόμα ένα κρεμμύδι. Σε πολλά μέρη της Θεσπρωτίας το συνήθιζαν. Αλλά και παιδάκια που ήμασταν τα «χοιροσφάγια» τα περιμέναμε πώς και πώς κάθε χρόνο, γιατί μας έδιναν οι γονείς μας την ουρήθρα του ζώου και την κάναμε μπάλα για να παίζουμε. Τη χτυπούσαν πρώτα σε μια πέτρα για να καθαριστεί από τα λίπη. Μετά τη φούσκωναν και την έδεναν καλά. Αυτό είχαμε για παιχνίδι!

3. Ξέρετε αν τηρούνται ακόμα τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του χωριού ή εάν με τα χρόνια έχουν ατονήσει ή παραλλαχθεί;

Οι νέοι σήμερα, παιδί μου, δε κοιτούν τις παραδόσεις. Θέλουν μοντέρνα πράγματα! Όμως, ευτυχώς, υπάρχουν και νέες οικογένειες που προσπαθούν να κρατούν όσα διδάχθηκαν τα τις μανάδες και τις γιαγιάδες τους, κυρίως το Πάσχα και τα Χριστούγεννα.

4. Πιστεύετε ότι η πολιτιστική κληρονομιά του χωριού θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης γι' αυτό στο μέλλον; Μπορείτε να προτείνετε κάποια δράση, έργο ή ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση;

Τι να σου πω, κορίτσι μου! Μορφωμένοι άνθρωποι και άρχοντες του τόπου πρέπει να φροντίσουν, ώστε να μάθει ο κόσμος το χωριό μας, την ιστορία μας, τα ήθη μας, την ομορφιά μας. Να έρθει κόσμος, να δημιουργηθούν νέες δουλειές, να έρθουν και οι νέοι μας πίσω και να δημιουργήσουν εδώ οικογένειες, να μεγαλώσει το χωριό μας και οι κάτοικοί του. Πρέπει να μάθει ο κόσμος το χωριό μας. Εμείς θα φύγουμε από τη ζωή και πρέπει να αφήσουμε «μαγιά» να μη χαθεί τούτος ο τόπος, οι ρίζες μας.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ (υπ' αριθμ. 6)

1. Ποια είναι η σχέση σας με το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου;

Κατάγομαι από το Βασιλικό, αλλά είμαι παντρεμένη και εργάζομαι σε διπλανό χωριό του Δήμου, στη Ζαραβίνα, η οποία απέχει περίπου 24 χιλιόμετρα από το Βασιλικό. Έχω δύο παιδιά, τα οποία φοιτούν στο πανεπιστήμιο και με τον σύζυγο διατηρούμε παραδοσιακή ταβέρνα.

2. Γνωρίζετε τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού; Εάν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποιο ή κάποια από αυτά εν συντομία;

Θυμάμαι με ιδιαίτερη νοσταλγία τα Χριστούγεννα της παιδικής μου ηλικίας και κυρίως, τα γλυκίσματα των ημερών. Το πιο σημαντικό έθιμο ολόκληρης της Ηπείρου και όχι μόνο του χωριού μας, το οποίο μάλιστα αναφέρεται και στα τοπικά κάλαντα, είναι «τα σπάργανα του Χριστού». Τα σπάργανα είναι τηγανίτες στην πλάκα, ένα νοστιμότατο τοπικό γλύκισμα, μελωμένο με ζαχαρόνερο ή μέλι και πασπαλισμένο με

καρύδια και κανέλα που το έφτιαχναν οι μαμάδες και οι γιαγιάδες μας την παραμονή των Χριστουγέννων, όταν όλη η οικογένεια ήταν μαζεμένη κοντά στο αναμμένο τζάκι. Εκεί έψηναν τις τηγανίτες, πάνω σε πυρωμένη πλάκα. Τα «σπάργανα» είναι οι τηγανίτες και συμβόλιζαν τα σπάργανα του Χριστού μέσα στη φάτνη. Παραμονή των Χριστουγέννων, πολύ νωρίς το πρωί, οι νοικοκυρές σε όλα τα χωριά της Ηπείρου, συνήθιζαν να φτιάχνουν τις τηγανίτες στην πλάκα.

3. Ξέρετε αν τηρούνται ακόμα τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του χωριού ή εάν με τα χρόνια έχουν ατονήσει ή παραλλαχθεί;

Πολλές παραδόσεις μας χάθηκαν στο χρόνο, αλλά ευτυχώς, υπάρχουν και ορισμένες που εξακολουθούν να υπάρχουν. Για παράδειγμα, το χριστουγεννιάτικο γλύκισμα που σας ανέφερα, «τα σπάργανα του Χριστού», εξακολουθεί και υπάρχει έως και σήμερα σε πολλά σπίτια και μάλιστα, νέων σε ηλικία νοικοκυρών. Όμως, οι νέες νοικοκυρές δεν χρησιμοποιούν πια τζάκι και πυρωμένες πλάκες/πέτρες, αλλά αντικολητικό τηγάνι!

4. Πιστεύετε ότι η πολιτιστική κληρονομιά του χωριού θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης γι' αυτό στο μέλλον; Μπορείτε να προτείνετε κάποια δράση, έργο ή ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση;

Ως ιδιοκτήτρια οικογενειακής επιχείρησης θα ήθελα να βρεθούν τρόποι, ώστε το χωριό μας να αναπτυχθεί τουριστικά και να το γνωρίσει το ευρύ κοινό. Θεωρώ πως πολλές επιχειρήσεις, ειδικά τουριστικές, όπως καταλύματα, ξενώνες, εστιατόρια και ταβέρνες με παραδοσιακή κουζίνα, ζαχαροπλαστεία και καφετέριες με τοπικά γλυκίσματα και εδέσματα, θα μπορούσαν να δημιουργηθούν στο Βασιλικό. Πιστεύω πως ο Δήμος μας θα πρέπει να προβάλει και να διαφημίσει στο διαδίκτυο το χωριό μας μέσα από βίντεο, ντοκιμαντέρ, άρθρα και πολλές φωτογραφίες. Να δει ο κόσμος ότι μπορεί να επισκεφθεί τα μέρη μας και χειμώνα και καλοκαίρι και να απολαύσει τη φύση και την παραδοσιακή κουζίνα.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ (υπ' αριθμ. 7)

1. Ποια είναι η σχέση σας με το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου;

Γεννήθηκα, μεγάλωσα και ζω στο Βασιλικό. Είμαι ιερέας στο χωριό και έχω πολλές μνήμες, ειδικά από εορτές και μεγάλες πανηγύρεις Αγίων.

2. Γνωρίζετε τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού; Εάν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποιο ή κάποια από αυτά εν συντομία;

Από παιδί με έχει σημαδέψει η γιορτή των Θεοφανείων, όταν ο ήχος της καμπάνας ακουγόταν μέχρι το Μαυρίκι και η εκκλησία ήταν γεμάτη κόσμος! Ήταν πολύ μεγάλη γιορτή για το χωριό! Έχει χαραχτεί στη μνήμη μου η στιγμή που ο παπα-Σωτήρης έβγαινε στην Ωραία Πύλη για το έθιμο των εικόνων και επικρατούσε απόλυτη ησυχία. Ο παπάς ανέφερε το όνομα Αγίου, Αγίας ή Εορτής και όποιος ενδιαφερόταν, δήλωνε ένα ποσό-προσφορά. Μπορεί κάποιος άλλος να δήλωνε μεγαλύτερο ποσό. Τελικά, όποιος προσέφερε το μεγαλύτερο χρηματικό ποσό αποκτούσε και την εικόνα. Για παράδειγμα, ο ιερέας έλεγε «ο Άγιος Γεώργιος» και τότε 30 δραχμές δήλωνε ο ένας, 40 δραχμές ο άλλος και κάποιος άλλος 50 ή 100 δραχμές. «Βοήθειά σου» του έλεγε ο

ιερέας και το κατέγραφε η εκκλησιαστική επιτροπή. Η επιλογή των εικόνων γινόταν, συνήθως, ανάλογα με τα ονόματα της οικογένειας. Το λόγο είχαν οι άνδρες και απουσία ανδρών οι γυναίκες. Από την εκκλησία πηγαίναμε για τον καθαγιασμό των υδάτων στα Πηγάδια, Μεσιό, Καρούτες, Πηγαδούλι. Το βράδυ γινόταν τραπέζι και γλέντι για όλο το χωριό στο σχολείο. Με το σούρουπο όλοι οι χωριανοί ετοιμάζονταν και σε μια πάνινη πετσέτα έδεναν τα πιάτα, τα πιρούνια και τα κουτάλια της οικογένειάς τους. Στη μεγάλη αίθουσα του σχολείου όλα τα τραπέζια ήταν γεμάτα κόσμο. Όλοι ανταποκρίνονταν και στήριζαν το έθιμο και το χωριό. Ο παπάς ευλογούσε και όλοι έψαλλαν: «Εν Ιορδάνη...». Μοσχομύριζε ο τόπος γιαχνί, ένα παραδοσιακό φαγητό κάθε κοινωνικής εκδήλωσης, χαράς ή λύπης. Στο τέλος του φαγητού περνούσε ένας δίσκος, για να εισπράξει τα χρήματα που «έταξαν» οι χωριανοί και άλλος ένας δίσκος για εισφορά στα έξοδα του δείπνου. Το έθιμο είναι πολύ παλιό. Με τα χρήματα αυτά καλύπτονταν έξοδα της εκκλησίας, των σχολείων και της Κοινότητας. Η ψυχή του καθενός γινόταν στήριγμα του πολιτισμού. Στη συνέχεια, βέβαια, ακολουθούσε γλέντι πωγωνήσιο με τοπικά όργανα μέχρι αργά.

3. Ξέρετε αν τηρούνται ακόμα τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του χωριού ή εάν με τα χρόνια έχουν ατονήσει ή παραλλαχθεί;

Πολλά έθιμα χάθηκαν. Ευτυχώς, όμως, υπάρχουν ακόμη οικογένειες που τηρούν αρκετές από τις παραδόσεις μας.

4. Πιστεύετε ότι η πολιτιστική κληρονομιά του χωριού θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης γι' αυτό στο μέλλον; Μπορείτε να προτείνετε κάποια δράση, έργο ή ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση;

Οι νέοι άνθρωποι σε συνδυασμό με τους τοπικούς άρχοντες πρέπει να πάρουν τα ηνία και να συγκεντρώσουν όλη την ιστορία και τις παραδόσεις μας. Θα μπορούσαν να τα δημοσιεύσουν στο διαδίκτυο. Είναι δωρεάν και έχει παγκόσμια προβολή. Επίσης, θα μπορούσαν να εκδώσουν και βιβλίο, στο οποίο να συμπεριλάβουν πολύ αξιολογικά έθιμα και παραδόσεις του τόπου μας, αλλά και φωτογραφίες με τη σπάνια φυσική ομορφιά του.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ (υπ' αριθμ. 8)

1. Ποια είναι η σχέση σας με το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου;

Κατάγομαι από το Βασιλικό και είμαι φοιτήτρια στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Επισκέπτομαι το χωριό και την οικογένειά μου κατά τις διακοπές των Χριστουγέννων, του Πάσχα και του καλοκαιριού.

2. Γνωρίζετε τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού; Εάν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποιο ή κάποια από αυτά εν συντομία;

Πολλά έθιμα έχει ο τόπος μας. Όμως, ένα έθιμο το οποίο θυμάμαι από παιδί και διατηρούμε στην οικογένειά μας έως και σήμερα είναι το στόλισμα του σπιτιού μας με το χριστουγεννιάτικο στεφάνι. Πρόκειται για έθιμο, το οποίο ακόμη και σήμερα διατηρείται αλώβητο σε πολλά χωριά της Ηπείρου. Σύμφωνα με το έθιμο, τις ημέρες πριν τα Χριστούγεννα συνήθιζαν να κρεμάνε στους τοίχους και τις εξώπορτες

ολόκληρες πλεξούδες από σκόρδα, πάνω στα οποία κάρφωναν «μοσχοκάρφια», δηλαδή γαρυφαλλάκια, για να διώξουν την κακογλωσσιά που «κάρφωνε» την ευτυχία του σπιτιού τους. Το στεφάνι από έλατο στην εξώπορτα διακοσμημένο με χριστουγεννιάτικα στολίδια,, εκτός από το καλωσόρισμα στους καλεσμένους, θεωρούσαν ότι έφερνε και τύχη στο σπίτι.

Επίσης, θυμάμαι την προγιαγιά μου, η οποία «έφυγε» πρόσφατα, να μου διηγείται ιστορίες από τα νεανικά της χρόνια και το έθιμο «το αμίλητο νερό» που και αυτό λάμβανε χώρα κατά την εορτή των Χριστουγέννων. Το πρωί των Χριστουγέννων, οι γυναίκες πριν ξημερώσει, πήγαιναν στη βρύση και έπαιρναν νερό, λέγοντας: «όπως τρέχει το νερό στη βρυσούλα μου, έτσι να τρέχει και η σοδιά μου». Το «αμίλητο νερό», όπως το έλεγαν, πήρε την ονομασία του επειδή απαγορευόταν κατά τη διαδρομή να μιλήσουν με κάποιον. Από αυτό το νερό έπιναν όλοι στο σπίτι για το καλό. Η γυναίκα έπαιρνε μαζί της διάφορα τρόφιμα για να «ταΐσει τη βρύση», όπως έλεγαν. Στην πραγματικότητα, όμως, το έκαναν, για να δώσουν φαγητό εκείνη τη γιορτινή μέρα σε κάποιον άπορο και φτωχό συγχωριανό τους.

3. Ξέρετε αν τηρούνται ακόμα τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του χωριού ή εάν με τα χρόνια έχουν ατονήσει ή παραλλαχθεί;

Σίγουρα πολλά έθιμα έχουν ατονήσει στο χρόνο. Όμως, οι Ηπειρώτες είμαστε άνθρωποι που αγαπάμε την παράδοση και τον τόπο μας και ως εκ τούτου, φροντίζουμε να διαφυλάσσουμε -όσο μπορούμε στις μέρες μας- πολλά από τα ήθη και τα έθιμά μας.

4. Πιστεύετε ότι η πολιτιστική κληρονομιά του χωριού θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης γι' αυτό στο μέλλον; Μπορείτε να προτείνετε κάποια δράση, έργο ή ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση;

Το χωριό διαθέτει σπουδαίο, αλλά συνάμα άγνωστο πολιτιστικό πλούτο και παρελθόν! Αποτελεί τη γενέτειρα του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα, ενώ εδώ περιηγήθηκε και έδρασε κατά τις δύο επισκέψεις του ο Κοσμάς ο Αιτωλός. Επίσης, το χωριό διαθέτει σπουδαία ξωκλήσια, ενώ πλησίον του υπάρχουν πολλές σπουδαίες ιστορικά μονές, όπως η Μονή Μολυβδοσκεπάστης. Πρέπει οι νέοι να αφυπνίσουμε τους αρμόδιους φορείς, ώστε να συγκεντρώσουν και να καταγράψουν όλον αυτόν τον πολιτιστικό πλούτο με σκοπό να προωθηθεί ο θρησκευτικός τουρισμός τόσο στο χωριό μας, όσο και γενικότερα στην επαρχία Πωγωνίου. Επιπλέον, όλος αυτός ο πλούτος είναι αναγκαίο να καταγραφεί, ώστε να βοηθήσει μελλοντικούς ξεναγούς της περιοχής και κυρίως, να φέρει την Πωγωνήσια νεολαία πιο κοντά στις ρίζες της.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ (υπ' αριθμ. 9)

1. Ποια είναι η σχέση σας με το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου;

Είμαι συνταξιούχος μηχανικός, κατάγομαι από την Αθήνα και τα τελευταία οκτώ χρόνια –μετά την συνταξιοδότησή μου- είμαι μόνιμος κάτοικος Βασιλικού, ενώ παράλληλα διατηρώ τουριστικό ξενώνα σε όμορο χωριό. Γνώρισα το Βασιλικό στα τέλη της δεκαετίας του '90, όταν επισκεπτόμασταν με τη σύζυγο και τα παιδιά μου τα Ιωάννινα για χειμερινές διακοπές. Έκτοτε, λατρέψαμε την Ήπειρο και

αποφασίσαμε με τη σύζυγο ότι μετά την συνταξιοδότησή μας θα εγκατασταθούμε μόνιμα στο Βασιλικό.

2. Γνωρίζετε τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού; Εάν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποιο ή κάποια από αυτά εν συντομία;

Η Ήπειρος είναι ευλογημένος τόπος και έχει πολλά ήθη και έθιμα να αφήσει παρακαταθήκη στην όμορφη Ελλάδα μας! Όσον αφορά στο Βασιλικό τώρα, θα σας μιλήσω για τις εξαισίες χορευτικές του παραδόσεις, τον «συρτό στα δύο» και την «Γάιτα», διπλή και μονή. Ο «συρτός στα δύο» είναι ο πιο διαδεδομένος χορός σε ολόκληρη την Ήπειρο, καθώς όλοι οι χοροί της καταλήγουν σε αυτόν! Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι πολλοί παραδοσιακοί και γνωστοί χοροί, όπως το «Γιάννη μου το μαντήλι σου», η «Γενοβέφα», ο «Χειμαριώτικος», τα «Κλάματα», χορεύονται ακριβώς με το ίδιο χορευτικό μοτίβο. Η δε «Γάιτα», διπλή και μονή, είναι δύο χοροί, οι οποίοι χορεύονταν πάντα σε ανοιχτό κύκλο από άνδρες και γυναίκες όχι μόνο στο Πωγώνι, αλλά και στην Κόνιτσα και τα Ζαγοροχώρια.

3. Ξέρετε αν τηρούνται ακόμα τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του χωριού ή εάν με τα χρόνια έχουν ατονήσει ή παραλλαχθεί;

Σε όλους τους τόπους τα έθιμα και οι παραδόσεις φθίνουν στο χρόνο. Δυστυχώς ή ευτυχώς, τίποτα δεν παραμένει ανέπαφο στο χρόνο. Ωστόσο, οι Ηπειρώτες φροντίζουν να διατηρούν έως και τις μέρες μας πολλά από τα ήθη και τα έθιμά τους. Ότι σχετίζεται με την μουσικοχορευτική παράδοση του χωριού, οι Βασιλικιώτες έχουν φροντίσει να το διατηρούν ανέπαφο στο χρόνο και να το μεταβιβάζουν από γενιά σε γενιά με αγάπη και αναμνήσεις.

4. Πιστεύετε ότι η πολιτιστική κληρονομιά του χωριού θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης γι' αυτό στο μέλλον; Μπορείτε να προτείνετε κάποια δράση, έργο ή ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση;

Και βέβαια η πολιτιστική κληρονομιά του χωριού θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης γι' αυτό στο μέλλον! Το Βασιλικό αποτελεί χωριό, το οποίο συνδυάζει φυσική ομορφιά και γραφικά τοπία με πλούσια ιστορία, σημαίνουσες προσωπικότητες και εξαιρετικές προοπτικές για ανάπτυξη θρησκευτικού τουρισμού. Θεωρώ ότι πρέπει να δοθεί η δέουσα προβολή τόσο στο χωριό, όσο και σε ολόκληρη την επαρχία Πωγωνίου. Να διοργανώνονται στην περιοχή συνέδρια, ημερίδες, χορευτικές εκδηλώσεις, αθλητικές δραστηριότητες. Εξάλλου, το χωριό απέχει λιγότερο από μια ώρα από την πόλη των Ιωαννίνων και ως εκ τούτου, μπορεί να αποτελέσει κέντρο διεξαγωγής σπουδαίων εκδηλώσεων και σημείο συνάντησης σπουδαίων προσωπικοτήτων.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ (υπ' αριθμ. 10)

1. Ποια είναι η σχέση σας με το χωριό Βασιλικό Πωγωνίου;

Κατάγομαι από τα Ιωάννινα, όπου ζω με τη σύζυγο και τα παιδιά μου. Όπως πάρα πολλοί Γιαννιώτες, έτσι κι εμείς, έχουμε ως αγαπημένο προορισμό μας το Βασιλικό, αφού το καλοκαίρι απολαμβάνουμε τη δροσιά του και το χειμώνα το χιονισμένο γραφικό τοπίο του.

2. Γνωρίζετε τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού; Εάν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποιο ή κάποια από αυτά εν συντομία;

Γνωρίζω πολλά από τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του χωριού, καθώς πολλά από αυτά είναι κοινά σε ολόκληρη την Ήπειρο. Όμως, συγκεκριμένα μιλώντας για το Βασιλικό, θα ήθελα να αναφερθώ στην μεγάλη φυσιογνωμία του Πατροκοσμά, του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, ο οποίος ως καλόγερος, είχε επισκεφθεί δύο φορές το Βασιλικό, όταν στέναζε κάτω από τον τουρκικό ζυγό. Σύμφωνα με την παράδοση και όσα έχουν διασωθεί από γενιά σε γενιά και από στόμα σε στόμα, όταν ο Άγιος το 1779 επισκέφτηκε για δεύτερη φορά το χωριό, έμεινε για μια εβδομάδα, συναντούσε καθημερινά κόσμο και προσευχόταν στα σταυροδρόμια, μπροστά στους κατοίκους. Μια μέρα, κατά την ώρα της προσευχής του, εμφανίστηκαν στο χωριό οι «σιουμπάσηδες», δηλαδή οι Τούρκοι φοροεισπράκτορες που απειλούσαν και ρήμαζαν οικονομικά τον κόσμο. Κάποιοι χωριανοί ρώτησαν τον Άγιο πότε θα γλιτώσουν από αυτούς και τότε ο Άγιος κατά μερικούς πήρε το ραβδί του, κατά άλλους ένα ξύλο και άνοιξε μια τρύπα στον κορμό της βελανιδιάς που βρισκόταν δίπλα του λέγοντας: «όταν κλείσει αυτή η τρύπα, θα έρθει το ποθούμενο». Σύμφωνα με την παράδοση, το έτος 1912, η τρύπα στον κορμό της βελανιδιάς έκλεισε, ενώ εκείνη την περίοδο ξεκίνησαν οι απελευθερωτικοί αγώνες και έφυγαν οι Τούρκοι από την Ήπειρο και τη Μακεδονία.

3. Ξέρετε αν τηρούνται ακόμα τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του χωριού ή εάν με τα χρόνια έχουν ατονήσει ή παραλλαχθεί;

Στο Βασιλικό οι άνθρωποι αγαπούν την παράδοση, τα ήθη και τα έθιμα και εξακολουθούν έως και σήμερα να διαφυλάσσουν πολλά από αυτά. Οι Βασιλικιώτες αγαπούν πολύ την παράδοση.

4. Πιστεύετε ότι η πολιτιστική κληρονομιά του χωριού θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης γι' αυτό στο μέλλον; Μπορείτε να προτείνετε κάποια δράση, έργο ή ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση;

Ο Δήμος σε συνεργασία με την Περιφέρεια θα πρέπει να επιστρατεύσουν την τεχνολογική πρόοδο, την προσωπική εργασία και το μεράκι τους, τη δημιουργικότητά τους και τη φαντασία τους, ώστε να διαφημίσουν και να αξιοποιήσουν στο έπακρο την περιοχή. Μην ξεχνάμε ότι τα βουνά μας σε συνδυασμό με τα ποτάμια, τις κοιλάδες και τις λίμνες μας είναι σημαντική πηγή νερού, ενέργειας, βιοποικιλότητας, μεταλλευμάτων, δασικών και γεωργικών προϊόντων και προϊόντων αναψυχής. Όλα αυτά θα πρέπει να αξιοποιηθούν βάσει κατάλληλα σχεδιασμένων στρατηγικών και προγραμμάτων και πάντοτε με γνώμονα την προστασία και το σεβασμό στη μητέρα φύση.